

SALATUSTA AVOIMEKSI

Kotimainen adoptio historiallisessa kontekstissaan

Anu Övermark

Pro gradu -tutkielma

Sosiaalityö

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

Jyväskylän yliopisto

Syksy 2013

TIIVISTELMÄ

SALATUSTA AVOIMEKSI

Kotimainen adoptio historiallisessa kontekstissaan

Anu Övermark

Pro gradu -tutkielma

Sosiaalityö

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

Jyväskylän yliopisto

Ohjaaja: Tuija Kotiranta

Syksy 2013

Sivumäärä: 127 sivua + 1 liite

Tämän pro gradu -tutkielman tarkoituksena on tarkastella kotimaisen adoption muutosta ja kehitystä historiallisessa kontekstissaan ja kuvata mitä kohti kotimaisissa adoptioissa ollaan menossa. Näkökulmana historiallisessa tarkastelussa on adoptoidun ja biologisen vanhemman välinen yhteydenpito. Adoptoidun ja biologisen vanhemman välinen yhteydenpito on 1.7.2012 voimaan astuneen uuden adoptiolain mahdollistaman avoimen adoption sisältö.

Tutkimus on kvalitatiivinen. Tutkimusaineisto koostuu kolmesta osasta: kotimaisen adoption historiaa koskevista teoksista sekä empiirisestä aineistosta, johon sisältyy neljän aikuisen adoptoidun kirjoitukset ja viiden aikuisen adoptoidun haastattelut. Empiirinen aineisto on kerätty tutkimushetkellä yli 18 vuotta täyttäneiltä lapsena vierasadoptioon luovutetuilta henkilöiltä ympäri Suomen. Haastattelut on toteutettu avoimen haastattelun keinoin. Empiirinen aineisto on analysoitu sisällönanalyysin avulla.

Tutkimustulosteni mukaan kotimaisen adoption ideologinen muutos ja kehitys historiallisessa kontekstissaan on ollut merkittävä. Aiemmin salattuna ja hävettyinä pidetty adoptio on muuttunut entistä avoimemmaksi ja aiemmin peiteltyksi jäänyt kiinnostus biologisiin vanhempiin on tullut kannatettavaksi ja yhteiskunnallisesti hyväksytyksi. Tutkimustulosteni mukaan yhteydenpito biologisiin vanhempiin on merkittävä asia adoptoidun elämässä. Merkitykselliseksi on nostettu myös yhteys biologisiin sisaruksiin. Tutkimukseen osallistuneiden aikuisten adoptoitujen kokemukset yhteydenpidosta biologisiin vanhempiin olivat pääasiassa positiivisia, mutta useimmilla yhteydenpitoon liittyi myös monenlaisia ongelmia. Yhteydenpito osoittautui ajassa muuttuvaksi kokemukseksi. Tutkimukseen osallistuneet 1940–1980-luvuilla syntyneet adoptoidut olivat monissa tapauksissa joutuneet salailemaan adoptiovanhemmiltaan yhteydenpitoaan biologiseen vanhempaan. Omien adoptiokokemustensa pohjalta avoin adoptio koettiin tutkimukseen osallistuneiden aikuisten adoptoitujen keskuudessa ristiriitaisena tai ei-kannatettavana asiana.

Avainsanat: adoptio, avoin adoptio, kotimaisen adoption historia, adoptoidun ja biologisen vanhemman yhteydenpito

SISÄLLYS

1 JOHDANTO.....	1
2 TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	5
2.1 Tutkimuskysymykset.....	5
2.2 Tutkimusaineisto	6
2.3 Aineiston analysointi.....	9
2.4 Tutkimuksen eettisyys	12
3 AIKAISEMPIA TUTKIMUKSIA	14
4 ADOPTION VAIKUTUKSET JA BIOLOGISTEN JUURIEN MERKITYS	19
4.1 Kiintymyssuhdeteoria ja psykologinen vanhemmuus	19
4.2 Adoption vaikutukset ja uuden kiintymyssuhteen luominen	21
4.3 Aikuinen adoptoitu	23
4.4 Biologisen alkuperän merkitys adoptoidun elämässä	24
4.4.1 ”Kuka minä olen?”	24
4.4.2 Miksi adoptoitu etsii juuriaan?	26
4.5 Oman tarinan kokoaminen	29
5 KOTIMAISEN ADOPTION NYKYKÄYTÄNNÖT, HISTORIA JA KATSAUS TULEVAISUUTEEN	31
5.1 Adoptio käsitteenä ja käytäntönä.....	31
5.1.1 Adoptio käsitteenä.....	31
5.1.2 Adoptiot ja adoptiolainsäädäntö Suomessa.....	33
5.1.3 Adoptioprosessi.....	34
5.2 Perhehoidon ja adoption historia Suomessa.....	36
5.2.1 Lastensuojelun synty	37
5.2.2 Aviottomien lasten ongelma.....	38
5.2.3 Sotaorpoisuus ja voimistuva lastensuojelun tarve	41
5.2.4 Suomen ensimmäinen ottolapsilaki.....	43
5.2.5 Ottolapsityön luonteen muutos.....	45
5.2.6 Vahva adoptio ja ottolapsityön kehittyminen.....	46
5.2.7 Kansainväliset adoptiot	50
5.3 Avoin adoption mukaantulo kotimaisiin adoptiokäytäntöihin.....	51
5.3.1 Avoin adoptio käsitteenä.....	51
5.3.2 Avoin adoptio Suomessa	52
5.3.3 Kotimaisen adoption kehittäminen ja avointa adoptiota koskeva lainsäädäntö ..	54
5.4 Salailusta kohti avoimuutta ja avointa adoptiota	56
6 ADOPTIO KOKEMUKSENA HISTORIALLISESSA KONTEKSTISSAAN.....	58
6.1 Aikuisten adoptoitujen tarinat.....	59
6.2 Elämä adoptoituna.....	64
6.2.1 Adoptoiduksi pikkuvauvana.....	64
6.2.2 Adoptioäidit, -isät ja -sisarukset.....	66

6.2.3 Adoptiosta kertominen varhaislapsuudessa	70
6.2.4 Vaietuksi jäänyt adoptio	71
6.2.5 Kiinnostus biologisiin juuriin lapsuudessa.....	75
6.3 Adoptio osaksi identiteettiä.....	76
6.3.1 Nuori adoptoitu	76
6.3.2 Aikuinen adoptoitu.....	78
6.3.3 Adoption merkitys adoptoidulle.....	79
7 ADOPTOIDUN JA BIOLOGISEN VANHEMMAN YHTEYDENPITO	82
7.1 Yhteys biologiseen vanhempaan.....	82
7.2 Yhteys muihin biologisiin sukulaisiin	86
7.3 Puuttuva yhteys biologiseen vanhempaan.....	90
7.4 Yhteydenpidon tai sen puuttumisen vaikutus elämään adoptoituna.....	90
7.5 Muuttuva yhteydenpito	95
7.6 Adoptiovanhempien suhtautuminen yhteydenpitoon.....	98
8 ADOPTOITUJEN AJATUKSIA AVOIMESTA ADOPTIOSTA	101
8.1 Ei avoimelle adoptiolle.....	101
8.2 Ristiriitainen avoin adoptio.....	103
9 TUTKIMUSTULOSTEN YHTEENVETO JA POHDINTA.....	106
9.1 Tutkimustulosten yhteenveto.....	106
9.2 Pohdintaa kotimaisen adoption muutoksesta ja tulevaisuudesta.....	110
9.3 Tutkimusprosessin tarkastelu.....	115
KIRJALLISUUS.....	120
LIITE 1	128

1 JOHDANTO

Adoptio elää tarinoina mytologiassa ja taiteessa. Kaislakehdossaan lipunut Mooses ja heitteille jätetty Oidipus ovat ihmiskunnan vanhimpia ja tunnetuimpia adoptiotarinoita. Myytti Oidipuksesta, joka sai vasta myöhään kuulla, etteivät häntä kasvattaneet kuningas ja kuningatar olleetkaan hänen biologisia vanhempiaan, kertoo biologisten juurien merkityksestä adoptoidulle ja adoption historiaan saatossa liittyneestä salailusta. Sigmund Freud on esittänyt, että kaikilla ihmisillä on jossain elämänsä vaiheessa pelko siitä, ettei olekaan vanhempiansa biologinen lapsi. Adoptoidulla nämä tarinat ja pelot muuttuvat todeksi. Kysymykset ”kuka minä olen?” ja ”onko minulla mahdollisuus käsitellä adoptiota?” kaihertavat adoptoidun mieltä. (esim. Sorosky, Baran & Pannor 1978, 25, Triseliotis, Howe & Feast 2005, 1, Pasanen & Pärssinen-Hentula 2011, 225.)

Pro gradu –tutkielmassani tarkastellaan kotimaista adoptiota historiallisessa kontekstissään: miten kotimainen adoptio on muuttunut ja kehittynyt vuosien saatossa, miten adoptio näyttäytyy aikuisten adoptoitujen tarinoissa ja mitä kohti kotimaisessa adoptioissa ollaan menossa. Näkökulmana historiallisessa tarkastelussa on adoptoidun ja biologisen vanhemman välinen yhteydenpito.

Adoptio on kautta historian tunnettu ja laajaa mielenkiintoa herättänyt teema, jossa Katariina Wegarin (1997, 72, 81–82) mukaan ihmisiä kiinnostavat erityisesti biologisten vanhempien etsimistä koskevat tarinat. Tämänäyttypisiä tarinoita onkin esiintynyt viime aikoina paljon myös kotimaassa ja joidenkin lähteiden mukaan voidaan puhua jopa uudeltaisesta trendistä. Aikuiset adoptoidut ovat myös perustaneet vuonna 2011 oman yhdistyksen, Aikuiset adoptoidut ry:n. Toimittaja ja adoptioäiti Tuula Kasasen (2006) kirja ”Kenen lapsi?” kokoaa yhteen 24 kotimaassa adoptoidun henkilön tarinan biologisten vanhempien etsimisestä. Myös kotimaisissa aikakauslehdissä, viimeisimpinä muun muassa Kodin Kuvalehden (19/12) jutussa ”Löydetty” ja Eeva-lehden (6/13) jutussa ”Puuttuvia palasia peilikuvassa” on käsitelty adoptoidun ja biologisen vanhemman välistä kohtaamista. Iloa, surua, romantiikkaa, mystiikkaa ja paatosta – adoptoidun ja biologisen vanhemman kohtaaminen vuosien jälkeen voi sisältää koko laajan tunteiden kirjon. Kohtaaminen biologisen vanhemman kanssa on usein erittäin merkityksellinen tapahtuma adoptoidun elämässä. (Sorosky ym. 1978, 157.)

Historiallisesti adoptio on ollut vastaus kodittomille lapsille, lapsettomille pareille sekä aviottomille äideille (Brodzinsky, A. B. 1990, 314). John Triseliotis, Julia Feast ja Fiona Kyle (2005) korostavat, että adoptio on ajassa muuttuva kokemus. Adoptioon kokemukseksi vaikuttavat aina vallitseva kulttuuri, käytäntö, arvot, perinteet sekä sosiaaliset uskonnolliset ja muut uskomukset. Myös yhteydenotto biologisiin vanhempiin tapahtuu tänä päivänä eri syistä kuin 30–40 vuotta sitten. (Triseliotis ym. 2005, 23.) Carola Smartin (2007) mukaan perheen ja suvun rakentamisesta kertovat tarinat ovatkin kaikessa henkilökohtaisuudessaan sidoksissa yhteiskunnallis-historialliseen aikaan, jossa juurien tuntemista pidetään tarpeellisena ja sosiaalisesti hyväksyttävänä (Smart 2007, 49–50). Myös biologisten vanhempien etsimisen käytännöt ovat muuttuneet. Nykyään internet ja sosiaalinen media (esimerkiksi Facebook, Twitter) mahdollistavat huomattavasti aiempaa helpomman ”salapoliisityön” tekemisen. Internet tuo uusia mahdollisuuksia etsiä ja ylläpitää yhteyttä biologiseen vanhempaan ja muuhun biologiseen sukuun. Se tuo kuitenkin myös uusia haasteita. Internetin kautta yhteyden ottaminen voi tulla todellisena yllätyksenä toiselle osapuolelle ja myös yhteyden rajaaminen internetin kautta tapahtuvassa yhteydenpidossa voi olla haastavaa.

Itsekin adoptoitu englantilainen Tim O`Shaughnessy kritisoi omassa tutkimuksessaan Martin Shawnin (1984) sanoin adoptiotutkimuksia siitä, että adoptoitujen omat kokemukset jäävät tutkimuksista usein puuttumaan. Pelkistettynä kysymys ”millaista on kasvaa adoptoituna?” toisi esiin merkittävää kokemuksellista tietoa adoptioista. (Shaw`n 1984, O`Shaughnessy 1994, 24–25 mukaan.) Sosiaalityön tutkimus ei O`Shaughnessyn mukaan ole myöskään huomionut adoptoidun kokemuksia kaksoisidentiteetistä kahden perheen välillä eikä myöskään lapsensa adoptioon luovuttaneiden vanhempien näkökulmia, vaan nämä ovat tulleet julkisuuteen vasta henkilöiden itsensä kirjoittamien tarinoiden muodossa (O`Shaughnessy 1994, 135). Adoptoituja ei tulisi nähdä vain lapsina, eikä adoptiotutkimusta vain lapsuuden tutkimuksena. Kuten Sorosky, Baban ja Pannor ovat todenneet, on adoptio kaikille sen osapuolille elämänmittainen prosessi (Sorosky ym. 1978, 224).

Adoptoidun ja biologisen vanhemman välisen yhteydenpidon kuvaukset eivät ole vain tarinoita aikakauslehtien sivuilta. Niiden esiinnousun taustalla on merkittävä kotimaisen adoption muutos- ja kehityskulku. Sosiaalityön pro gradu -tutkielmani paikantuu lapsuus- ja perhetutkimukseen, tarkemmin ottaen lastensuojelun perhehoidon ja adoptioiden sosiaalityön kentälle. Tutkielmani tarkastelee laajasti kotimaista adoptiota yhteiskunnassamme, mutta myös yksittäisten kotimaassa adoptoitujen henkilöiden adoptiokokemuksina. Adop-

tioiden sosiaalityö on sosiaalityön oma erityisosaamista vaativa osa-alue. Kulttuurisesta tunnettavuudestaan huolimatta adoptio näyttöytyy aihepiirinä, jota on käsitelty tutkimuksellisesti ja yhteiskuntapoliittisesti Suomessa hyvin vähän. Samoin adoptioon liittyvä asiantuntijuus on vahvistunut irrallisena yleisestä lasten ja perheiden kanssa työskentelyn asiantuntijuudesta. (Pösö 2003, 140–141.) Suomessa 1.7.2012 voimaan astunut uusi adoptiolaki mahdollistaa avoimen adoption käyttöönoton Suomessa. Aivan uusi asia avoin adoptio ei Suomessa kuitenkaan ole. Avoimen adoption piirteitä on löydettävissä jo vuosisadan ajalta kotimaisista adoptiokäytännöistä. (Tervonen-Arnkil 2011.)

Alun perin tarkoitukseni oli tutkia avointa adoptiota. Aihe osoittautui kuitenkin vielä toistaiseksi mahdottomaksi tutkia adoptoitujen kokemusten pohjalta, sillä tutkimusta aloittaessani Suomessa ei vielä ollut riittävässä määrin ennakkotapauksia avoimen adoption kautta toteutetuista adoptioista. Yhtenä vaihtoehtona oli myös keskittyminen vähän tutkitun kotimaisen adoption historiaan. Halusin kuitenkin kerätä empiiristä aineistoa ja pitäytyä ajankohtaisessa kotimaisen adoption tutkimuksessa. Tässä tutkimuksessa yhdistyvät nämä kaksi teemaa: kotimaisen adoption historia sekä katsaus tulevaisuuteen. Tutkimus kuvailee kotimaisen adoption historiallista muutosta yhteydenpidon näkökulmasta. Tutkimus kuvastaa arvojen ja asenteiden muutosta adoption historiasta nykypäivään (vrt. Kasanen 2006, 14). Tutkimuksen empiirisen aineiston kautta ääneen pääsevät jo aikuistuneet adoptoidut. Näemme, mitä sanottavaa heillä on adoptiostaan ja yhteydenpidosta biologisiin vanhempiin. Tutkimus selvittää myös, millaisia ajatuksia aikuisilla adoptoiduilla on avoimesta adoptiosta. Vaikka tässä tutkimuksessa esitellyt adoptoitujen tarinat on kirjoitettu ja kerrottu 2010-luvulla, ja yhteydenpitoa koskevat tarinat ovat paikoin hyvinkin tuoreita, kuvastavat tarinat kokonaisuudessaan adoptioiden ajankuvaa 1940–1980-luvun Suomessa, sillä tutkimukseen osallistuneet adoptoidut adoptoitiin näiden vuosikymmenten aikana. Kotimaisen adoption historiaa koskevat teokset laajentavat tutkimuksen näkökulman ulottumaan aina lastensuojelu- ja adoptiokäytäntöjen syntyyn saakka.

Tässä kvalitatiivisessa pro gradu -tutkielmassa painottuu aineistolähtöisyys. Aineistonkeruu edustaa aineistotriangulaatiota koostuen kolmesta osasta: kotimaisen adoption historiaa koskevista teoksista sekä empiirisestä aineistosta, johon sisältyy neljän aikuisen adoptoidun kirjoitukset ja viiden aikuisen adoptoidun haastattelut. Haastattelut on toteutettu avoimen haastattelun keinoin. Empiirinen aineisto on kerätty tutkimushetkellä yli 18 vuotta täyttäneiltä lapsena adoptoituilta henkilöiltä ympäri Suomen. Tutkimusaineisto edustaa

kotimaisia vierasadoptioita. Empiirisen aineiston analyysissä olen hyödyntänyt sisällönanalyysiä.

Määrittelen heti tutkimukseni aluksi tutkimustehtävän ja esittelen aikaisempia tutkimuksia. Tämän jälkeen esittelen kiintymyssuhdeteoriaa adoptiokontekstissa ja adoption psykologisia vaikutuksia. Esitän tutkimusten valossa syitä siihen, miksi adoptoitu etsii juuriaan. Tällä taustoitan sitä, miksi adoptoidun ja biologisen vanhemman yhteydenpito on keskeinen teema adoptioissa. Luvussa 5 käyn läpi kotimaisen adoption historiaa ja nykykäytäntöjä kotimaisen adoption historiaa käsittelevien teosten ja tutkimusten valossa. Esittelen tässä kohdassa myös adoptiokäsitteistöä. Lisäksi tarkastelen uuden adoptiolain tuomaa uudistusta avoimen adoption mukaantulosta kotimaisiin adoptiokäytäntöihin. Historiallisen tarkastelun näkökulmana on adoptoidun ja biologisen vanhemman välinen yhteydenpito. Luvut 6–7 kuvaavat miltä adoptiokokemus ja ajatukset ja kokemukset yhteydenpidosta biologiseen vanhempaan näyttävät empiirisen aineiston kautta tarkasteltuna. Luvussa 8 kuvaan aikuisten adoptoitujen ajatuksia avoimesta adoptiosta. Päätän tutkimuksen tutkimustulosten yhteenvedon ja pohdintaan.

Itselläni ei ole mitään henkilökohtaista kosketusta adoptioon: en ole adoptoitu, enkä adoptiovanhempi. Miksi adoptio sitten kiinnostaa minua? Adoptioissa on jotain ”mystistä”. Erään haastateltavani sanoin adoptoitu on *”kuin taivaasta tipahtanut”*. Olen ollut aidon utelias tätä minulle ennestään vierasta aihetta kohtaan. Kiinnostukseni pohjaa adoption ajankohtaisuuteen ja sen uusiin mahdollisuuksiin lastensuojelutyössä. Aiheeseen tarttuminen tuntuikin muuttavan maailmaani: yhtäkkiä adoptioon liittyviä tv-ohjelmia, lehtijuttuja, blogeja ja Facebook-ryhmiä olikin ympärilläni vaikka kuinka paljon.

Pro gradu -tutkielma on tehty yhteistyössä Pelastakaa lapset ry:n Kohtaaminen-hankkeen (kotimaisen adoptiotyön kehittäminen) kanssa. Kiitän yhteistyöstä myös Adoptioperheet ry:tä. Erityisesti haluan lausua kiitokset tutkimukseeni osallistuneille adoptoidulle.

2 TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

2.1 Tutkimuskysymykset

Tutkimuksessa tarkastellaan kotimaisen adoption muutosta ja kehitystä aina lastensuojelu- ja adoptiokäytäntöjen synnystä päätyen uuden, vuonna 2012 voimaan astuneen adoptiolain mukanaan tuomaan muutokseen niin kutsutusta avoimesta adoptiosta. Tutkimuskysymyksiä on laajasti sanottuna seuraava:

Millainen on kotimaisen adoption historiallinen kehityskulku?

Tätä laajaa tutkimuskysymystä lähdän tarkastelemaan nostaen keskiöön ajankohtaisen uuden adoptiolain mahdollistaman avoimen adoption sisällön eli adoptoidun ja biologisen vanhemman välisen yhteydenpidon. Tarkastelen millaisena yhteydenpito näyttäytyy kotimaisen adoption historiassa ja millaisia ajatuksia ja kokemuksia jo aikuistuneilla adoptoiduilla on yhteydenpidosta biologiseen vanhempaan. Lisäksi tarkastelen, millaisia ajatuksia aikuistuneilla adoptoiduilla on avoimesta adoptiosta. Tarkennetut tutkimuskysymyksetni ovat:

- 1) Millaisena yhteydenpito adoptoidun ja biologisen vanhemman välillä näyttäytyy kotimaisen adoption historian valossa?
- 2) Millaisia ajatuksia aikuistuneilla adoptoiduilla on avoimesta adoptiosta?

Tutkimuksen tarkoituksena on tuoda tietoa kotimaisesta adoptiosta historiallisessa perspektiivissään sekä kuvata jo aikuistuneiden adoptoitujen adoptiokokemuksia ja erityisesti adoptoitujen ajatuksia ja kokemuksia yhteydenpidosta biologiseen vanhempaan. Lisäksi tutkimuksessa selvitetään adoptoitujen ajatuksia avoimesta adoptiosta. Tutkimus ei ole suoranaisesti adoption avoimuuden tai avoimen adoption tutkimusta. Se ei myöskään tarkastele adoption jälkipalvelua, vaikka osassa tapauksissa yhteys biologiseen vanhempaan on saatu jälkipalvelun kautta. Tutkimus ei siis kuvaa yksityiskohtaisesti avoimen adoption

vaiheita tai kontaktia aiemmissä adoptioissa, vaan laajemmin kotimaisen adoption muutosta ja kehitystä (vrt. Triseliotis ym. 2005, 18–19, 345).

2.2 Tutkimusaineisto

Pro gradu -tutkielmani edustaa laadullista eli kvalitatiivista tutkimusta. Laadulliselle tutkimukselle ei ole yhtä yleistä määritelmää ja määritelmien painotukset ovat vaihdelleet eri aikakausina. Perinteisen Von Wrightin jaottelun perusteella laadullista tutkimusta voidaan Tuomen ja Sarajärven (2003) mukaan perustellusti kutsua ymmärtäväksi tutkimukseksi, jossa pyritään eläytymään esimerkiksi tutkimuskohteen ajatuksiin ja tunteisiin tai ymmärtämään jonkin tekijän merkitys. Laadullinen tutkimus on Tuomen ja Sarajärven (2003) mukaan palautettavissa kysymykseen ”miten minä voin ymmärtää toista?” (Tuomi & Sarajärvi 2003, 8, 26–28, 70.)

Laadullinen tutkimus on prosessi, jossa tutkimuksen eri elementit ja vaiheet limittyvät toisiinsa, eivätkä ne välttämättä ole etukäteen jäsennettävissä eri vaiheisiin. Kiviniemen (2010) mukaan tämältyyppistä tutkimusotteen avoimuutta selittää laadullisen tutkimuksen pyrkimys päästä lähellä tutkittavaa kohdetta: tavoittaa näkemyksiä tai ymmärtää toimintaa inhimillisin välinein eli tutkijan itsensä kautta. Tutkijan tietoisuus kehittyy prosessinomaisen tutkimusprosessin aikana. Tutkija myös rajaa näkökulmansa selkiydyttyä tutkimusaineistoon ja -tehtävää mistä syystä on huomioitava, että laadullisen aineiston kuvaama todellisuus välittyy aina näiden tutkijan tulkinnallisten tarkastelunäkökulmien kautta. (Kiviniemi 2010, 70, 73.)

Pro gradu -tutkielmani aineisto koostuu kotimaisen adoption historiaa koskevista teoksista sekä kotimaassa lapsena adoptoiduilta jo aikuistuneilta henkilöiltä kerätyistä kirjoituksista ja haastatteluista. Adoption historian tarkasteluun yhtenä tutkimukseni aineistona päädyin vasta haastattelu- ja kirjoitusaineistoon tutustumisen jälkeen. Haastattelemieni henkilöiden ja kirjoituksin tutkimukseen osallistuneiden adoptoitujen tarinat paikantuivat kotimaisen adoption historian eri vaiheisiin, mistä syystä historian esiin nostaminen vaikutti perustellulta. Keskustelu ajankohtaisesta avoimesta adoptiosta nosti mielenkiintoiseksi kysymyksen siitä, millaisena yhteydenpito adoptoidun ja biologisen vanhemman välillä näyttäytyy kotimaisen adoption historiallisessa kontekstissa. Parviainen (2003, 11–12) on todennut,

että kotimaisen adoption historian tarkastelu on usein vain tutkimuksen taustoitusta. Tässä tutkimuksessa halusin nostaa esiin kotimaisen adoption historian, en vain tutkimusta taustoittaakseni, vaan laajemmin tutkimuksen aineistona ja tutkimuksen kontekstina. Tätä kautta voidaan myös paremmin ymmärtää kotimaisen adoption kehittyminen ja muutos kohti avointa adoptiota. Aineistonkeruu edustaa näin ollen aineistotriangulaatiota eli tutkimusmenetelmien yhteiskäyttöä, jossa kerätään erilaisia tutkimusaineistoja ongelman ratkaisemiseksi (Hirsjärvi, Remes & Salavaara 2009, 233). Tutkimusmenetelmien yhteiskäytön voidaan nähdä laajentavan näkökulmia ja se voi myös lisätä tutkimuksen luotettavuutta (Hirsjärvi & Hurme 2011, 39).

Adoptiotutkimus liittyy perhe- ja lapsuustutkimukseen. Vaikka olen kerännyt aineistoa jo aikuistuneilta adoptoiduilta on kyseessä lapsuustutkimus siinä mielessä, että tutkittavat muistelevat omaa lapsuuttaan. Lapsuustutkimus tarkastelee lapsuutta yhteiskunnallisena ilmiönä. 1980-luvulta saakka vallinnut moderni lapsuuskäsitys ymmärtää lapsen lähipiirin osana sukupolvijärjestystä eli yhteiskunnan rakenteita ja yhteiskunnallisia yhteyksiä. Lapsuuden konstruktio muodostuu siis lähipiirin lisäksi kaikista niistä tahoista ja yhteyksistä, missä lapsi toimii ja missä lapsuutta ja lapsen kohtelua käsitellään. (Alanen 2009, 10–13.) Lapsuustutkimus on Alasuutarin (2009) mukaan keskittynyt lapsuuden kokemusten tutkimiseen (Alasuutari 2009, 55). Tässä pro gradu -tutkielmassa tarkastellaan jo aikuistuneiden henkilöiden lapsuuskokemuksia, mutta myös paikoin hyvin tuoreita ajatuksia ja kokemuksia yhteydenpidosta biologiseen vanhempaan. Lapsuuden kokemusten tarkastelussa on huomioitava muistin rekonstruoiva vaikutus. Lapsuusmuistot ovat osa jokaisen aikuisen elämää, mutta adoptiolapsen elämä sisältää myös jotain ”erityistä”, aivan kuten Tuija Erosen (2012) sosiaalityön väitöskirjassa kuvaamat lastenkodissa asuneiden henkilöiden lapsuusmuistot. Tutkielmani heijastelee yhteiskunnallisia rakenteita ja niiden merkityksiä näiden adoptoituna eläneiden henkilöiden maailmaan. Tässä ajassa lasten ja lapsuuden tila yhteiskunnassamme on kokenut suuria muutoksia.

Empiirinen aineisto oli alun perin tarkoitus kerätä pelkästään kirjoituspyynnön avulla. Kirjoituspyyntö valikoitui aineistokeruutavaksi, sillä ennakoitiin tutkimusaiheen niin araksi ja henkilökohtaiseksi, etten saisi haastatteluin kerättyä aineistoa. Kirjoituspyyntöä puolsivat myös käytännölliset syyt, sillä sen avulla tavoitaisi helpommin ja edullisemmin ympäri Suomen asuvia adoptoituja. Empiirisen aineiston keruu toteutui marras–joulukuussa 2011. Kirjoituspyyntöni välitettiin Pelastakaa lapset ry:n aikuisten adoptoitujen ryhmään syksyllä 2011 osallistuneille. Koska kyseessä on suljettu ryhmä, minun ei tutkijana ollut mahdollis-

ta osallistua ryhmään, vaan Pelastakaa lapset ry:n sosiaalityöntekijä välitti kirjoituspyyntöni ryhmään osallistuneille. Tätä kautta pyynnön sai 15 henkilöä. Tämän lisäksi kirjoituspyyntö lähetettiin Pelastakaa lapset ry:n sosiaalityöntekijän kautta sähköpostitse henkilöille, jotka olivat aiemmin osallistuneet aikuisten adoptoitujen ryhmätapaamisiin. Tätä kautta pyynnön sai 25 henkilöä. Yhteensä Pelastakaa lapset ry:n kautta lähti 40 yhteydenottoa adoptoiduille. Marraskuun puolella välissä kaikille näille henkilöille lähti myös muistutusviesti kirjoituspyynnöstä. Kirjoituspyynnön välittäminen henkilökohtaisesti aikuisille adoptoiduille olisi ollut tutkimusasetelman puolesta mahdoton tehtävä, sillä tutkimus koskettaa periaatteessa kaikkia kotimaassa adoptoituja, yli 18-vuotiaita henkilöitä.

Kirjoituspyyntöni liitettiin myös Pelastakaa lapset ry:n nettisivujen Ajankohtaista-osioon 8.11.2011. Tämän myötä myös pidensin kirjoituspyynnön vastausaikaa muutamalla viikolla marraskuun 2011 loppuun. Aineiston hankkimiseksi tein yhteistyötä myös Adoptioperheet ry:n kanssa. Kirjoituspyyntöni välitettiin järjestön Adoptioperheet-lehden kotimaisten adoptioiden teemanumeroon. Lisäksi kirjoituspyyntö välitettiin koko pituudessaan Adoptioperheet ry:n nettisivuille. Aikuisten adoptoitujen ryhmän, henkilökohtaisten sähköpostien, Pelastakaa lapset ry:n ja Adoptioperheet ry:n nettisivujen sekä Adoptioperheet-lehden kautta kirjoituspyyntöni oli tutkimusasetelman huomioonottaen mahdollisimman monen aikuisen adoptoidun nähtävissä.

Sain tutkimukseeni neljä kirjoitusta. Ennakkokäsityksistä poiketen moni yhteydenottaja kuitenkin toivoi haastattelua kirjoituksen kirjoittamisen sijaan. Haastattelujen toteutus ympäri Suomea mahdollistui Pelastakaa lapset ry:n Kohtaaminen-hankkeen lupautuessa osallistumaan matkakuluihini. Neljän kirjoituksen lisäksi empiirinen aineistoni koostuu viidestä haastattelusta. Haastattelut toteutuivat niin ikään marras-joulukuussa 2011.

Hirsijärven ja Hurmeen (2011, 35) mukaan haastattelu sopii hyvin tutkimukseen, jossa aihe on vähän kartoitettu ja jossa on tarkoituksena sijoittaa haastateltavan puhe laajempaan kontekstiin. Hirsijärven, Remeksen ja Salavaaran (2009) mukaan haastattelumenetelmät voidaan jakaa avoimiin (strukturoidun), teemahaastatteluihin (puolistrukturoidun) sekä lomakehaastatteluihin (strukturoidun). Avoin haastattelu on haastattelumenetelmistä vapaa-omatoisin. Se on keskustelunomainen tilanne, johon on valittu tietty aihe. Uusien kysymysten esittäminen on mahdollista haastateltavan antamien vastausten pohjalta ja aiheen käsittelyssä voidaan mennä syvällekin. (Hirsijärvi, Remes & Salavaara 2009, 207–210.) Tekemäni haastattelut olivat yksilöhaastatteluja ja ne toteutettiin avoimina haastatteluina.

Päätyminen avoimeen haastatteluun oli luonteva ratkaisu, sillä adoptoitujen tilanteet ovat niin erilaisia, että tiukkaan strukturoitu haastattelurunko olisi saattanut turhaan rajata keskustelua. Avoimeen haastatteluun päätyminen johtui myös joustavuutta vaatineista aikatauluista, sillä nopeasti eteen tulleet adoptoitujen haastattelutoiveet eivät olisi mahdollistaneet strukturoidun haastattelulomakkeen laadintaa.

Keskustelunomaisuudessaan avoin haastattelu ei kuitenkaan ole helppo menetelmä, vaan vaatii haastattelijalta paljon. Haastattelijan on ohjattava keskustelua saadakseen tarvittavat tiedot esille ja haastattelutilanne vaatii muita haastattelumenetelmiä enemmän sekä ihmishuuhdetaitoja että -kokemusta. Myös aineiston analysoiminen on hitaampaa ja vaikeampaa kuin analysoitaessa valmiiksi muotoiltujen kysymysten vastauksia. Avoimen haastattelun etuna on se, että haastattelu voi tuoda esille asioita joita haastattelijalla ei olisi osannut kysyä. Tämä puolestaan rikastaa aineistoa. (Vuorela 2005, 38–39.)

Käytin haastatteluiden pohjana samoja kysymyksiä mitä olin käyttänyt adoptoiduille suunnatussa kirjoituspyynnössä (liite 1). Kysymykset etenivät kronologisessa järjestyksessä adoptoidun lapsuudesta aina nykyhetkeen saakka. Haastattelut etenivät avoimina haastatteluina haastateltavan ehdoilla. Etukäteen miettimäni kysymykset toimivat suuntaa antavina keskustelunavauksina tai keskustelua ohjaavina ja tukevinä kysymyksinä. Kysymykset liittyivät pääasiassa yhteydenpitoon biologisen vanhemman kanssa, mutta haastattelut käsitteivät luonnollisesti adoptoidun elämää kokonaisuudessaan. Haastattelut toteutettiin kaikki hyvin erilaisissa ympäristöissä. Haastatteluja tehtiin haastateltavan kotona, työpaikalla, kahvilassa sekä tutkimuksen tekijän silloisessa työpaikassa. Haastattelut kestivät noin puolituntia ja ne nauhoitettiin.

2.3 Aineiston analysointi

Pro gradu -tutkielmani kotimaisen adoption historiaa koskeva osuus on kuvausta aikaisemmista kotimaisen adoption historiaa koskevistä tai sitä sivuavista tutkimuksista ja teoksista. Tutkimusaineiston empiiristä viidestä haastattelusta ja neljästä kirjoituksesta koostuvaa aineistoa olen analysoinut sisällönanalyysin ja teemoittelun avulla. Sisällönanalyysi voidaan nähdä kirjoitetun, kuullun tai nähdyn sisällön analyysinä, jolloin useimmat laadullisen tutkimuksen analyysimenetelmät pohjaavat tavalla tai toisella sisällönanalyysiin. Tä-

män väljän teoreettisen kehyksen lisäksi sisällönanalyysi on myös yksittäinen metodi. (Tuomi & Sarajärvi 2003, 93.)

Sisällönanalyysi on tekstianalyysiä, jossa etsitään tekstin merkityksiä. Edelleen voidaan erottaa sisällönanalyysi ja sisällön erittely. Sisällön erittely kuvaa aineistoa myös kvantitatiivisesti, kun taas sisällönanalyysi keskittyy puhtaasti aineiston sanalliseen kuvaamiseen. Tätä jakoa ei kuitenkaan kaikissa lähteissä pidetä erityisen tarpeellisena ja yleisesti puhtaankin vain sisällönanalyysistä. Sisällönanalyysissä kerätty aineisto pyritään tiivistämään ja saattamaan yleiseen muotoon. Sisällönanalyysi sopii myös strukturoimattoman aineiston analyysimenetelmäksi. Sisällönanalyysin avulla järjesteltyä aineistoa ei kuitenkaan vielä voida pitää valmiina tuloksina, vaan niiden pohjalta tulee luoda tutkimuksen johtopäätökset. (Tuomi & Sarajärvi 2003, 105–109.)

Tuomen ja Sarajärven (2003) mukaan, luokittelu on yksinkertaisin laadullisen aineiston järjestämisen muoto ja sitä pidetään kvantitatiivisena analyysinä sisällön teemoin. Teemoittelu on luokituksen kaltaista, mutta siinä painottuu, mitä kustakin teemasta on sanottu. Aineistosta voidaan hakea samanlaisuutta tai erilaisuutta, tyypillisiä kertomuksia tai toiminnan logiikkaa. (Tuomi & Sarajärvi 2003, 95.) Tässä tutkielmassa olen käyttänyt sisällönanalyysiä ja teemotittelua. Olen hyödyntänyt jonkin verran myös sisällön erittelyä. Analyysini ei ole ollut puhtaasti aineistolähtöistä, vaan pikemminkin Tuomen ja Sarajärven (2003) kuvailemaa teoriasidonnaista analyysiä. Teoriasidonnainen analyysi pohjaa tutkijan niin sanottuun abduktiiviseen päättelyyn, jossa aineistolähtöisyys ja valmiit mallit vaihtelevat ja yhdistyvät. Teoreettiset kytkennät ohjaavat ja auttavat analyysin teossa. (Tuomi & Sarajärvi 2003, 97–98.) Aineiston analyysivaiheessa aiheesta tehdyt aikaisemmat tutkimukset ja omat ennakkokäsitykseni ovat ohjanneet analyysin tekoa.

Saatuani empiirisen aineiston kokoon aloitin haastattelujen purkamisen sanalliseen muotoon eli haastattelujen litteroinnin nauhoitusten pohjalta. Aloitin litteroinnin sanatarkasti. Kirjoitin ylös kaikki haastattelijana sanomani välikommentitkin. Koska näillä ei kuitenkaan tutkimustehtäväni kannalta ollut merkitystä, päädyin litteroinnissa hieman löyhempään muotoon. Haastateltavien vastaukset olen edelleen litteroinut sanatarkasti, mutta haastattelutilanteessa sanomiani välikommentteja en enää litteroinut. Litteroitua tekstiaineistoa kertyi näin kaiken kaikkiaan 84 sivua. Kirjoituksista koostuvaa tutkimusaineistoa kertyi 11 sivua. Kaikkiaan kirjoitus- ja haastatteluaineistoa oli 95 sivua (riviväli 1, fonttikoko 12 ja fonttityyppi Times New Roman).

Litteroituani ja koottuani empiirisen aineiston yhteen tiedostoon, aineisto lepäsi jonkun aikaa. Tähän oli luonnollinen omasta elämäntilanteesta johtuva syy, mikä osoittautui aineiston analyysin kannalta mielestäni lopulta hyväksi asiaksi. Toki on mahdollista, että myös unohdin tuona aikana jotain mahdollisesti merkityksellistä. Etäännyin kuitenkin tauon aikana aineistoon litteroinnin kautta muodostuneesta pikkutarkasta tarkastelutavasta ja pystyin nyt näkemään tarinat kokonaisuuksina. Halusin nostaa nämä tarinat kokonaisuudessaan myös tutkimusraporttiin ja saada tätä kautta esille adoptoitujen omaa ääntä. Aineiston erittelyminen häivyttää usein kokonaisuuden, mikä mielestäni tämäntyypisessä aineistossa olisi sääli. Esittelen adoptoitujen tarinat kohdassa 6.1.

Tutkimuksessani korostunut prosessinomaisuus on jatkunut myös aineiston analysoinnissa. Kiviniemen (2010) mukaan aineiston käsittelyä ei tule jättää vain aineistonkeruun päätteeksi, vaan sitä kannattaa tehdä jo aineistonkeruun alkuvaiheessa (Kiviniemi 2010, 79). Palattuani tauon jälkeen aineiston pariin pyrin ensin palauttamaan aineiston mieleeni ja lukemaan haastattelu- ja kirjoitusaineistoa kuin mitä tahansa tekstiä mahdollisimman ulkopuolisena. Vasta useiden lukukertojen jälkeen aloin tehdä aineiston tulostettuun versioon merkintöjä. Haastatteluaineistosta nostin esille kolme pääteemaa: elämä adoptoituna, yhteydenpito biologiseen vanhempaan ja ajatuksia avoimesta adoptiosta. Elämää adoptoituna olivat kuvailleet tarkemmin haastatteluin tutkimukseen osallistuneet adoptoidut, sillä kirjoituspyyntö ohjasi kirjoittamaan pitkälti adoptoidun ja biologisen vanhemman yhteydenpitoon liittyvistä ajatuksista ja kokemuksista. Pääteemojen erittelyn jälkeen tarkensin aineistonlukua edelleen. Kaikki pääteemat jakautuivat alateemoihin ja osa vielä näiden alateemoihin. Esiin nostamani teemat ovat adoptoitujen kirjoituksissa ja haastatteluissa toistuvasti esiin nousseita aihealueita, joista adoptoiduilla saattoi olla osin hyvinkin päinvastaisia kokemuksia.

Kun teemat olivat löytyneet, luin aineiston vielä useita kertoja alateema kerrallaan ja etsin tekstistä kaiken kuhunkin aihealueeseen liittyvän. Nostin esille aihealueita parhaiten kuvaavia suoria lainauksia. Tässä vaiheessa pyrin myös tarkastelemaan aineistoa vielä kertaalleen niin, ettei mitään oleellista jäisi analyysin ulkopuolelle. Aikuisilta adoptoiduilta kerätty empiirinen aineisto oli erittäin mielenkiintoista luettavaa ja ennemminkin ongelmaksi muodostui aineiston rajaaminen. Tutkimuskysymykset tarkentuivat perehdyttyäni perusteellisesti empiiriseen aineistoon ja adoption historiaa koskeviin teoksiin. Teemoittain edenneiden lukukertojen jälkeen luin aineistoa vielä muutamia kertoja pyrkien hahmotta-

maan tarinat kokonaisuuksina. Tässä vaiheessa aineisto alkoi olla jo niin tuttua, ettei se enää tarjonnut tutkimuskysymysten kannalta uutta tietoa.

2.4 Tutkimuksen eettisyys

Tutkimuksen eettisyys on ollut voimakkaasti pinnalla koko tutkimusprosessin ajan aina aiheen valinnasta ja sen tarkentumisesta tutkimusraportin kirjoittamiseen. Aineistonkeruun laajentuminen haastatteluihin lisäsi entisestään eettisyyden merkitystä mielessäni. Nyt koh-tasin kasvokkain ihmiset, joiden osin hyvinkin herkkiä ja raskaita elämäntarinoita tulisin tutkimuksessani käsittelemään. Nämä ihmiset kertoivat minulle asioita, joita eivät välttä-mättä olleet jakaneet kenenkään muun kanssa; asioita, joita he olivat tottuneet pitämään salaisuuksina, jopa häpeänä. Mukana näissä kertomuksissa ovat ilo ja itsensä löytäminen, mutta myös hylätyksi tuleminen, pettymys ja katkeruus. Adoptiotarinoissa on lastensuoje-lutarinoiden tapaan läsnä kertojien haavoittuvuus ja kertomisen liittyminen omaan arvok-kaaseen elämään. Nämä ovat Eronen (2012) mukaan vahvoja eettisiä periaatteita tutkimuk-selle. Välillä olenkin kokenut epävarmuutta ja pelkoa siitä, mitä uskallan nostaa aineistos-tani esille ja millaisia johtopäätöksiä aineistostani tehdä. Eronen (2012) tosin huomauttaa, että kohderyhmän suojelemiseksi tarkoitettu haavoittuvuuden korostaminen voi äityä myös ylisuojelemiseksi, mikä puolestaan vähentää toimijuutta ja alleviivaa marginaalisuutta (Eronen 2012, 71). Laitisen ja Uusitalon (2007) mukaan on tartuttava analyttisesti, rohke-asti ja ymmärryksellä hankaliinkin aiheisiin, joita sosiaalityöhön usein liittyy. Osaksi eet-tistä laadullista tutkimusta kuuluu tutkijan itsetutkiskelu ja reflektointi ja eettiset vaatimuk-set huomioiden voi Laitisen ja Uusitalon (2007) mukaan tutkia mitä tahansa ihmiselämän ilmiötä. (Laitinen & Uusitalo 2007, 317, 321.)

Sattumanvaraisesti koostunut tutkimukseen osallistuneiden joukko on Laitisen ja Uusitalon (2007, 318) mukaan myös yksi eettinen kysymys, jonka kohdalla on pohdittava mitä tämä satunnainen joukko kertoo tutkittavasta ilmiöstä ja ketkä ovat mahdollisesti jääneet tutki-muksen ulkopuolelle. Tutkimukseni ulkopuolelle on jäänyt mahdollisesti sellaisia aikuisia adoptoituja, jotka eivät aktiivisesti seuraa adoptioon liittyviä lehtiä, ryhmiä tai internetsivu-ja. Tätä kautta voisi olettaa, että adoptioiteema ei näiden adoptoitujen elämässä ole akuutisti esillä, vaikka välttämättä näin ei ole. Kaikki eivät halua sanoittaa ajatuksiaan tai kokemuk-siaan heille mahdollisesti hyvinkin arasta aiheesta täysin vieraalle henkilölle. Aineisto-

triangulaation myötä jouduin pohtimaan tutkimuksessani myös kerrotun ja kuunnellun aineiston suhdetta. Erosen (2012) kokemuksen mukaan haastattelu ei etene kirjoitetun kronologisesti, vaan ajassa liikutaan joustavasti. Läsä ovat menneet, tämänhetkinen tilanne ja tulevaisuus. Tutkimuksen eettiset ulottuvuudet liittyvät sekä haastateltaviin että tiedeyhteisöön päin. Tutkijan on säilytettävä haastateltavien arvokkuus, yksityisyys ja hyvinvointi ja vastattava tiedeyhteisön vaateisiin liittyen tarkkuuteen, autenttisuuteen ja tulkintaan. (Erosen 2012, 67–68.)

Ihmiselämään liittyvät aina myös muut ihmiset. Luonnollisesti näin on myös tässä tutkimuksessa, jossa vielä nimenomaan keskitytään adoptoidun ja biologisen vanhemman yhteydenpitoon. Carolyn Elvis (2007) on pohtinut nimenomaan suhdeperäistä etiikkaa, joka liittyy haluun kertoa oma elämäkerrallinen tarina. Omaan elämäkertaan puolestaan liittyvät toiset ihmiset, jolloin halu oma tarinan kertomiseen saattaa vaarantaa sosiaalisia suhteita, joissa ihmiset elävät. Tässä kertoja käyttääkin pohdintaansa siitä, mitä hän tutkijalle kertoo. (Elvis 2007.) Suhdeperäinen etiikka korostuu tutkimuksessani erityisesti niiden adoptoitujen tarinoissa, joissa adoptoitu ei ollut kertonut adoptiovanhemmilleen yhteydenpidostaan biologiseen vanhempaan. Toisaalta huomaan pohtivani kriittisesti suhdeperäistä etiikkaa. Eikö kaksien vanhempien lapsi, molempiin suuntaan lojaaliutta tavoitellut adoptoitu, ole viimeistään aikuisena oikeutettu tekemään omat päätöksensä siitä, mitä hän omasta elämästään kertoo ja kenelle?

Tutkimukseni eettisyyttä on vahvistanut tutkimuksen kohdistuminen nimenomaan aikuisiin adoptoituihin. Kirjoitus- ja haastatteluaineistosta on poistettu kaikki adoptoituja koskevat tunnistetiedot: nimet ja paikkakunnat. Adoptoidut ovat tässä tutkimuksessa voimakkaasti läsnä, mutta anonyymeinä henkilöinä. Vain adoptoitujen sukupuoli ja pyöristetty ikä tuodaan esiin. Vaikka kotimaisia adoptioita tehdään nykyään vain joitain kymmeniä vuosittain, on kotimaisten adoptioiden määrä aiemmin ollut huomattavasti suurempi. Myös tämä historiallinen fakta vähentää tutkimukseen osallistuneiden adoptoitujen tunnistettavuutta. Tutkijana olen huolehtinut siitä, että tutkimusaineisto on säilytetty ja käsitelty huolellisesti. Tutkimuksen valmistuttua olen huolehtinut tutkimusaineiston asianmukaisesta hävittämisestä. Olen kysynyt kaikilta tutkimukseen osallistuneilta luvan tutkimuksen julkaisemisiin internetissä. Ennen tutkimuksen aloittamista olen hankkinut tutkimukselle tutkimusluvan Pelastakaa lapset ry:ltä.

3 AIKAISEMPIA TUTKIMUKSIA

Esittelen seuraavaksi pro gradu -tutkielmaani liittyviä aikaisempia kotimaisia ja kansainvälisiä tutkimuksia. Kuten Parviainen (2003, 11–12) on todennut, ja minkä olen myös itse konkreettisesti tutkimukseni aineistonkeruun yhteydessä huomannut, kotimaisen adoption historiaa tarkastellaan usein vain taustana varsinaiselle tutkimusaiheelle. Tästä syystä keskityn aikaisempien tutkimusten esittelyssä adoptoidun ja biologisen vanhemman välistä yhteydenpitoa koskevien tutkimusten tarkasteluun, jotka ovat keskiössä myös tässä tutkimuksessa.

Ensinäkin on todettava, että kotimaisen adoption ja kotimaassa adoptoitujen henkilöiden adoptiokokemusten tarkastelu historiallisessa kontekstissaan on jäänyt vähälle huomiolle adoptiotutkimuksissa. Etenkin jo aikuisiän saavuttaneita adoptoituja on tutkittu vähän. Aikuisten adoptoitujen kokemukset etsimisestä ja yhteydenpidosta biologisiin vanhempiin ovat aihe-alueita, jotka ovat jääneet niin ikään vähälle huomiolle adoptiotutkimuksessa (esim. Sorosky, Baban & Bannor 1978, 121, 132, Varilo 1993, 140.)

Merkittäviä kotimaista adoptiota käsitteleviä tutkimuksia ovat Esko Varilon (1993) ja Ilpo Lahden (1991) tutkimukset, jotka koskettavat adoptoitujen mielenterveyttä. Varilon (1993) Pelastakaa lapset ry:n kautta vuosina 1954–56 tekemä tutkimus käsitti 414 adoptoitua lasta. Tutkimuksessa selvitettiin adoption onnistumista mielenterveyspalvelujen ja päihdehuollon palvelujen käyttöä sekä rikosrekisteriin joutumista tarkastelemalla. Varilon (1993) mukaan lapsen syntymän ja ottokotiin sijoittamisen välinen aika muodostuu merkittäväksi lapsen mielenterveyden kannalta. Turvattomat olot ja huono hoito nostavat todennäköisyyttä siihen, että lapsi nuoruusikäen tultaessa kärsii psyykkisistä oireista. Ottoperheeseen siirtymisikää merkityksellisemmäksi nousivat ottovanhempien kasvatusominaisuudet: lapsen kohdistama kiintymys ja kodin turvallisuus. Normaaliväestöön verrattuna ottolapset selviytyvät psykososiaalisesti hyvin tai keskivertoa paremmin ottaen huomioon, että ilman sijoitusta he olisivat kuuluneet riskiryhmään. Varilo (1993) suosittelee ottosijoituksia ja pitkäjänteistä sijaiskotitoimintaa hoitokeinona riskilasten kohdalla. (Varilo 1993.)

Lahden (1991) tutkimus puolestaan käsitteli alle kolmivuotiaina adoptoitujen, tutkimushetkellä 14–21-vuotiaiden adoptoitujen psyykkistä terveyttä. Lahden tutkimuksessa kaksi

kolmasosaa adoptoiduista nuorista arvioitiin psyykkisesti terveiksi. Tutkituilla adoptoiduilla esiintyi epidemiologisiin väestötutkimuksiin verrattuna jonkin verran enemmän mielen-terveyden häiriöitä. Lahden (1991) tutkimuksen mukaan vaikutti siltä, että optimaalisin ratkaisu olisi siirtää lapsi ennen kolmen kuukauden ikää adoptioperheeseen. Toisaalta Lahti (1991) päätyy siihen, ettei sijoitusiällä ole ratkaisevaa merkitystä, vaan merkittävin yhteys adoptiolapsen psyykkiseen terveyteen oli perheessä vallitsevien vuorovaikutussuhteiden laadulla ja äidin riittävän hyvällä vanhemmuudella. (Lahti 1991.)

Toistuvista hauista huolimatta vastaan on tullut ainoastaan kaksi kotimaista tutkimusta, joissa on sivuttu omaa aiheitani adoptoidun yhteydenpidosta biologiseen vanhempaan. Taru Kiurun sosiaalipsykologian pro gradu -tutkielma vuodelta 2006 tutki adoptoidun paikkaa perheissä ja sitä miten adoptoitu suhteuttaa itsensä sosiaaliseen ja biologiseen perheeseensä. Kiurun tutkimuksessa on keskitytty niin ikään aikuisiin adoptoituihin. Kiurun haastatteluista adoptoiduista 10/12 oli tavannut biologisia vanhempiaan. Kaksi haastateltua ei ollut halunnut tavata biologisia vanhempiaan. Syitä tapaamiselle olivat oman lapsen syntymä, tarve tietää mistä on kotoisin ja adoptiovanhemman kuolema. Tapaamisen jälkeen moni koki saavansa elämäntarinansa kokonaiseksi. (Kiuru 2006.)

Teemaa on sivuttu myös Kaisa Helkaman (2000) psykologian pro gradu -tutkielmassa 20–35-vuotiaiden traditionaalisten adoptiolasten menetyskokemuksia käsittelevässä tutkimuksessa. Tutkimukseen osallistui 24 henkilöä. Siinä kotimaassa adoptoiduille, nyt aikuisikäisille vastaajille suunnattu kyselylomake sisälsi kysymyksiä kontaktista biologiseen äitiin, isään ja biologisiin sisaruksiin. 22/24 vastaajista tiesi biologisen äitinsä, mutta yli puolet vastaajista ei ollut koskaan ollut kontaktissa äitinsä kanssa. Biologisen isänsä tiesi vain alle puolet vastaajista ja heistä vain 2/24 oli ollut isäänsä kontaktissa. Syinä mainittiin kontaktimahdollisuuksien puuttuminen, mutta myös oma ja vanhemman haluttomuus kontaktiin. Suurimmalla osalla vastaajista oli biologisia sisarusia. Heihin oli ollut yhteydessä 9/22 vastaajasta. (Helkama 2000.)

Kansainvälisesti adoptoidun ja biologisen vanhemman välistä yhteydenpitoa koskevia tutkimuksia löytyy jonkin verran. Triseliotiksen ym. (2005) mukaan kansainvälisesti adoption avoimuus lisääntyi huomattavasti adoptioasiakirjojen muututtua avoimiksi. Adoptioasiakirjojen avoimuuden sallivan lain myötä alettiin tehdä myös yhä kasvavassa määrin kansainvälistä tutkimusta adoptoidun juurien merkityksestä, etsimisestä, uudelleenkohtaamisesta ja kontaktista biologisten vanhempien kanssa pääasiallisesti juuri adoptoidun näkökulmas-

ta. Esimerkiksi Britanniassa tätä koskeva laki astui voimaan vuonna 1975. Triseliotiksen ym. (2005) mukaan viimeisten vuosikymmenten aikana tehdyt tutkimukset biologisten vanhempien etsimistä ja tapaamista koskien osoittavat biologisen yhteyden merkityksen adoptioissa. Triseliotiksen (1973) alkuperäinen tutkimus ”In search of Origins: The Experiences of Adopted People” on saanut kansainvälisesti seurakseen satoja uusia tutkimuksia. Uusimmat tutkimukset käsittävät myös uudelleenkohtaamisten prosessia ja lopputulosta. (Triseliotis ym. 2005, 1, 39, 346–347.) Vaikka eri maiden tutkimuksia on vaikea verrata erilaisten adoptiota koskevien lakien ja käytäntöjen vuoksi, löytyy tutkimuksista kuitenkin paljon yhteistä, mikä lisää niiden uskottavuutta. Keskeisimpiä aiheeseeni liittyviä kansainvälisiä tutkimuksia ovat Triseliotiksen (1973), Haimesin ja Timesin (1985), Howen ja Feastin (2000) sekä Triseliotiksen, Feastin ja Kylien (2005) tutkimukset. Keskityn seuraavassa tuoreimpaan Triseliotiksen ym. (2005) tutkimustulosten esittelyyn.

Britanniassa Hoe ja Feast (2000) ovat tutkineet adoptoitujen kokemuksia biologisten vanhempien etsimisestä sekä uudelleentapaamisesta. Tutkimus laajentui kun Triseliotis, Feast ja Kylve (2005) ottivat mukaan myös biologiset äidit sekä adoptiovanhemmat. Erillisenä osana tutkimusta on kuvattu myös yleensä vähemmälle huomiolle jäävien biologisten isien kokemuksia. Tutkimukseen osallistui yli 300 aikuista adoptoitua, syntymä-äitiä ja adoptiovanhempaa. Tutkimus kuvailee kaikkien adoptiotriangelin osapuolten kokemuksia etsimisestä ja uudelleentapaamisesta, 34 tapauksessa vieläpä saman adoptiotapauksen eri osapuolten näkökulmasta. Kaikkien adoptiotriangelin osapuolten huomioonottaminen samassa tutkimuksessa on adoptiotutkimuksissa erittäin harvinaista.

Vastaavaa kaikkien adoptiotriangelin osapuolten kokemuksia edustaa myös Soroskyn, Baranin ja Pannarin tutkimus vuodelta 1978, joka on siis jo melko vanha. Tutkimus on kuitenkin siinä mielessä merkittävä oman tutkimukseni kannalta, että Sorosky ym. (1978) ovat tutkineet nimenomaan aikuisten adoptoitujen kokemuksia. Tutkimukseen osallistui 50 adoptoitua iältään 20–72-vuotiaita. Heistä 66 prosenttia oli ollut yhteydessä biologiseen äitiin, 30 prosenttia molempiin biologisiin vanhempiin ja 4 prosenttia biologiseen isään. 90 prosenttia aikuisista adoptoiduista oli tyytyväisiä kohtaamiseen biologisen vanhemman kanssa. Vain harva katui kohtaamista. (Sorosky ym. 1978, 193–196.) Amerikkalaiset Sorosky ym. (1978) ovat tutkimuksessaan keskittyneet nimenomaan salattujen syntymätietojen merkitykseen (sealed records). Tämä asetelma ei ole täysin vertailukelpoinen Suomen

adoptiokäytäntöihin, sillä meillä adoptoiduilla on oikeus syntymätietoihinsa. Kuitenkin tarve etsiä ja tietää lisää biologisista juurista on yhteinen.

Vasta tuoreimmat kansainväliset tutkimukset ovat jatkaneet siihen, millaisia ajatuksia ja kokemuksia etsiminen, kohtaaminen ja näiden jälkeen mahdollisesti jatkunut yhteydenpito biologisiin vanhempiin on adoptoiduissa aiheuttanut. Triseliotis ym. (2005) ovat tutkimuksessaan käsitelleet myös näitä teemoja. Kaiken kaikkiaan tutkimus tuo esiin adoptiotriangelin kaikkien osapuolten suhtautuneen varsin positiivisesti adoptoidun ja biologisen vanhemman tapaamiseen. Adoptoidulle ja biologiselle vanhemmalle tapaaminen tarjosi eniten, mutta tässä tutkimuksessa huomattiin myös adoptiovanhempien hyötyvän tapaamisista – useimmissa tapauksissa he saivat ainakin olla tyytyväisiä siihen, että heidän pelkonsa siitä, että adoptoitu satuttaisi itseään etsinnän yhteydessä eivät adoptiovanhempien helpotukseksi konkretisoituneetkaan. (Triseliotis ym. 2005, 375, 379.)

Triseliotiksen ym. (2005, 189–190) mukaan adoptoidun ja biologisen vanhemman tapaamiseen liittyi paitsi innostusta, myös pelkoja, hermostuneisuutta ja epävarmuutta. Adoptoiduilla biologisten juurien selvittäminen liittyi usein omaan identiteettiin: biologisten vanhempien etsimisen toivottiin antavan tietoja omista biologisista juurista ja adoptioon johtaneista syistä. Adoptoidut halusivat yksinkertaisesti nähdä, miltä biologiset sukulaiset näyttävät ja miten he voivat. Suurin osa tutkimukseen osallistuneista 126 adoptoidusta olikin saavuttanut useita tai joitain positiivisia hyötyjä biologisen vanhemman tapaamisesta. Kokemukset hylkäämisestä ja menetyksestä olivat suurimmalla osalla adoptoiduista vähentyneet tai hävinneet.

Tutkimuksissa adoptoidun ja biologisen vanhemman välisestä yhteydenpidosta on Salasin (2012) mukaan keskitytty siihen, miksi adoptoitu etsii biologisia juuriaan ja mikä yhteys on tarpeella kerätä tietoa ja kohdata biologinen vanhempi. Sales (2012) esittää, että tutkimuksissa nähdään hyväksyttävänä kiinnostus ja tiedonkeruu biologisesta taustasta, mutta niissä ei ymmärretä joidenkin adoptoitujen halua jollain tasolla uudelleen liittyä biologiseen perheeseensä. (Sales 2012, 106.)

Kotimaan avoimesta adoptiosta ei toistaiseksi Suomessa ole tutkimusta. Koska päädyn tutkimuksessani käsittelemään myös avointa adoptiota, esittelen myös yhden varsin tuoreen avointa adoptiota käsittelevän tutkimuksen. Saara Jäppinen on sosiaalityön pro gradu -tutkielmassaan (2012) tarkastellut avointa adoptiota kansainvälisestä näkökulmasta syste-

maattisen kirjallisuuskatsauksen avulla. Jäppisen (2012) tutkimustulosten mukaan avoin adoptio ei ole yhtenäinen adoptiojärjestely, vaan avoimet adoptiosopimukset ovat hyvin vaihtelevia. Jäppisen (2012) mukaan tutkimuksissa korostui myös avoimen adoption ajan myötä muuttuva luonne. Kaiken kaikkiaan positiiviset kokemukset avoimesta adoptiosta olivat yleisimpiä kuin negatiiviset. Tarkastelen Jäppisen (2012) esittelemiä kansainvälisiä tutkimuksia tarkemmin luvussa kahdeksan, jossa käsittelen tutkimukseeni osallistuneiden aikuisten adoptoitujen ajatuksia avoimesta adoptiosta.

Tutkimuksen hypoteeseista on tämän tyyppisessä tutkimuksessa ehkä liioiteltua puhua, mutta tutkimuksen ennako-ajatuksena minulle oli jostain kehittynyt hyvinkin romanttinen käsitys adoptoidun ja biologisen vanhemman välisistä kohtaamisista. Ennako-ajatuksessani olin keskittynyt enemmänkin siihen, millainen ensimmäinen kohtaaminen olisi, en niinkään siihen jatkuisiko yhteydenpito ensikohtaamisen jälkeen ja jos jatkuisi millaisena. Koska adoptoidun ja biologisen vanhemman yhteydenpidosta on suhteellisen vähän aikaisempaa tutkimusta, nojasin hypoteesini televisiosarja Kadonneen jäljellä-tyyppisiin kohtaamisiin, jossa pitkään kadoksissa olleet sukulaiset löytävät toisensa ja tapaaminen on täynnä halauksia ja onnenkyyneleitä. Joidenkin tutkijoiden mukaan adoptoidun yhteydenotto biologisiin vanhempiin johtaisi kuitenkin harvoin pysyviin vuorovaikutussuhteisiin (Varilo 1979, Lahti 1991, 28, Rove 1982, Sales 2012, 106–107). Toisaalta Sorosky ym. (1978) ovat todenneet, että vaikei kohtaaminen biologisen vanhemman kanssa toteuttaisikaan fantasioita, se antaa adoptoidulle viimein tunteen siitä, että hän on ”kokonainen” (Sorosky ym. 1978, 157).

4 ADOPTION VAIKUTUKSET JA BIOLOGISTEN JUURIEN MERKITYS

Tarkastelen seuraavaksi kiintymyssuhdeteoriaa, psykologisen vanhemmuuden käsitettä sekä avaan biologisten juurien merkitystä adoptoiduille erityisesti aikuisen adoptoidun näkökulmasta. Tällä taustoitan sitä, millainen merkitys adoptoidun ja biologisen vanhemman yhteydenpidolla on ja millaisia vaikutuksia yhteydenpidolla tai sen puuttumisella on adoptoidulle.

4.1 Kiintymyssuhdeteoria ja psykologinen vanhemmuus

Lapsen kiintymistä käsitellään John Bowlbyn (1969) kiintymyssuhdeteoriassa sekä teoriasa psykologisesta vanhemmuudesta, jossa vanhemmuutta lähestytään nimenomaan lapsen ja vanhemman välisenä kiintymys- ja identifikaatiosuhteena (Valkonen 1995, 4). Lapsi tarvitsee kokemuksen psykologisesta vanhemmuudesta. Lapsen ja vanhemman välinen kiintymyssuhde on psykologisen vanhemmuussuhteen keskeisin sisältö. Kiintymyssuhdeteoria pyrkii kuvaamaan ja ymmärtämään erityisesti varhaisten ihmissuhteiden vaikutusta myöhempään kehitykseen. Sen avulla voidaan valaista sitä, missä määrin varhaisilla kokemuksilla on merkitystä elämässä selviytymiseen ja miten paljon niillä on merkitystä mahdollisen psyykkisen häiriintymisen kannalta. Lapsi tarvitsee pysyviä ihmissuhteita. Niiden katkokset voivat olla lapsen kehityksen kannalta riskitekijä. Kiintymyssuhdeteoria on osoittautunut erityisen hyödylliseksi tutkittaessa lapsia, jotka ovat kasvaneet turvattomissa ja vaarallisissa olosuhteissa tai joiden kiintymyssuhteet ovat katkeilleet muista syistä. Kiintymyssuhdeteoria korostaa, että vaikka lapsi on ollut turvattomasti kiinnittynyt omaan vanhempansa, voi hän tästä huolimatta turvallisesti kiinnittyä johonkin ihmiseen myöhemmin elämässään. (Sinkkonen & Kalland 2003, 7–9.)

Psykologinen vanhemmuus voidaan tulkita kahdella eri tavalla. Goldstein, Freud ja Solinit (1973) määrittelevät lapsen todelliseksi, psykologiseksi vanhemmaksi sen, joka sitoutuu vastaamaan lapsen tarpeista. Lapsen kiintymys ja kokemus vanhemmastaan pohjaa siis jokapäiväiselle kanssakäymiselle ja huolenpidolle. Lasten sijoitusten tulisikin Goldsteinin ym. (1973) mukaan olla luonteeltaan pysyviä, sillä väliaikaisuus estää syvää kiintymystä ja

psykologinen vanhemmuus saattaa jäädä syntymättä. (Goldstein, Freud & Solnit 1973.)

Kerstin Vinterhedin ja kumppaneiden (1981) näkemys puolestaan tarkastelee lapsen ja vanhemman välistä suhdetta ennen kaikkea lapsen identiteettikehityksen kannalta. Heidän mukaansa lapsi sisäistää mielikuvan vanhemmastaan ja pystyy tätä kautta samastumaan vanhempaan ja käymään tämän kanssa sisäistä vuoropuhelua. Tämän henkilön, jonka lapsi on sisäistänyt osaksi persoonallisuuttaan ja omaa maailmaansa, Vinterhed ja kumppanit (1981) nimittävät psykologiseksi vanhemmaksi. Toisin kuin Goldstein ym. (1973) korostaa Vinterhed kumppaneineen (1981) lapsen ensimmäisen vuorovaikutussuhteen merkitystä lapsen identiteettikehitykselle. Hyväkään sijaisvanhempi ei korvaa biologista vanhempaa, joka kulkee koko ajan lapsen sisällä psykologisessa merkityksessä. Esimerkiksi huostaanottolanteessa lapsi menettää paitsi alkuperäisvanhempansa, myös yhteyden osaan itsestään. Identiteettikehityksen turvaamiseksi Vinterhed ja muut (1981) kannattavatkin tiivistä yhteydenpitoa lapsen alkuperäisvanhempiin. (Vinterhed, Börjesön, Cederström, Fredin, Hessle & Hessle 1981.)

Kiintymyssuhde suojelee pientä vauvaa vaaran uhatessa. Myöhemmin aikuisiällä kiintymysmalli vaikuttaa hyvin moniin asioihin: siihen miten tunnemme, ajattelemme ja muistamme, siihen kuinka toimimme läheisissä ihmissuhteissa ja kuinka hädän hetkellä tukeudumme toisiin. Kiintymysmalli aktivoituu erityisesti stressi-, trauma- ja vaaratilanteissa. Kiintymysmallin perusta on arvioida ja tarkastella omaa lapsuuttaan aikuisuudessa. Vuorovaikutuksen vahvistamiseen adoption alkuvaiheessa on Pelastakaa lapset ry:ssä kehitelty tutkimuotoja. (Kalland 2011, 214–215, Punamäki 2003, 191.)

Kiintymyssuhdeteoria on saanut osakseen myös paljon kritiikkiä. Kiintymyssuhdeteorian on kritisoitu muun muassa jättäneen yhteiskunnan, kulttuurin ja muiden aikuisten roolin tarkastelunsa ulkopuolelle. (Vuori 2003, 49–50.) Hämäläisen (2012, 12) mukaan viime vuosina lastensuojelussa on kuitenkin kritiikistä huolimatta nostettu keskusteluun kiintymyssuhteiden merkitys. Merkitykselliseksi on nostettu lapsen saama hoiva: mikäli lapselle ei ole kokemusta hyvästä hoivasta, tulisi lapsi sijoittaa tai adoptoida mahdollisimman varhain. Hyvän hoivan kokemukset varhaislapsuudessa puolestaan saattavat mahdollistaa myös myöhemmän sijoituksen tai adoption onnistumisen. (Kalland 2003, 231.)

4.2 Adoption vaikutukset ja uuden kiintymyssuhteen luominen

Lapsen sijoitus tai adoptio luovat katkoksen niihin kiintymyssuhdeteoriassa korostettuihin läheisiin, pysyviin ja turvallisiin kiintymyssuhteisiin, joiden tulisi muodostaa perusta lapsen terveelle kehitykselle (Kalland 2011, 207). Parhaassa tapauksessa lapsen adoptointi on lapsen kehityksen kannalta erittäin myönteinen asia, mutta samanaikaisesti se on lapselle myös menetys. Adoptoitujen hylkäämis- ja menetykokemukset ovat olleet adoptiotutkimuksen mielenkiinnon kohteena jo useita vuosikymmeniä. (Pasanen & Pärssinen-hetula 2011, 221, Triseliotis ym. 2005, 145.) Vauva tottuu jo sikiöaikana tiettyihin olosuhteisiin. Vauva maistelee sikiövettä, kuuntelee kohtuun kantautuvia ääniä ja pystyy vastasyntyneenä tunnistamaan äitinsä tämän äänen ja tuoksun perusteella. Muun muassa Varilon (1993) teoksessa esitellyt tutkijat Klein (1948), Winnicot (1965–66, 1974) ja Stern (1985) edustavat näkemystä, jonka mukaan jopa ensimmäisinä elinviikkoina koetut asiat vaikuttavat lapsen kehitykseen ja luovat pohjan myöhemmälle vuorovaikutukselle. (Klein 1948, Winnicot 1965–66, Stern 1985, Varilo 1993, 8 mukaan.)

Hyvin varhaisvaiheessakin tapahtunut adoptio tuo tämän näkemyksen mukaan katkoksen siihen olotilaan, joka vauvan elämässä on vallinnut. Adoptio tarkoittaa useita menetyksiä. Adoptiossa lapsi menettää mahdollisuutensa luoda pysyvä suhde jo sikiöajalta tuttuun biologiseen äitiin. Todellisen objektin lisäksi lapsi menettää mielikuvan siitä, että hän on ollut tärkeä ja rakastettu. Tämä katkos kulkee adoptoidun lapsen matkassa koko elämänkaaren vaikuttaen minäkuvaan ja itsetuntoon. (Kalland 2009, 37–38.) Adoptio merkitsee myös pysyvyyden tunteen menettämistä sekä ”statuksen” menettämistä: adoptoitu käsittääkin olevansa tietyllä tavalla erilainen. Menetyksen tunne syvenee usein hiljalleen iän myötä, kun adoption merkitys lapselle konkretisoituu. Adoptoidun lapsen suhtautuminen adoptioon saattaa muuttua positiivisesta ristiriitaiseksi. (Brodzinsky D. M. 1990, 7, 12–13.) Adoptoidun tunne menetyksestä voimistuu myöhemmin juuri itsensä etsimisen yhteydessä (Brodzinsky ym. 1992, 12, Triseliotis ym. 2005, 361 mukaan).

Adoption tarkoituksena on luoda lapselle psykologinen vanhemmuussuhde. Tämän suhteen tulisi mahdollisimman luotettavasti taata lapsen normaali psykologinen kasvu. (Varilo 1993, 9.) Kiintymyssuhteen syntymiseen lapsen ja adoptiovanhempien välille vaikuttaa se,

että siinä missä adoptiolapsi on kaksien vanhempien lapsi, myös adoptiovanhemmat voivat olla kaksien lasten vanhempia. Pitkään toivotun oman, mutta mielikuvaksi jääneen ja adoptoidun, todellisen lapsen, vanhemmuus vaatii adoptiovanhemmilta psyykkistä työskentelyä. Vaikka oma lapsettomuus olisikin käsitelty, saattaa adoptiolapsi aktivoida siihen liittyviä tunteita, jotka voivat näkyä vihamielisyytenä tai pettymyksenä lapsen biologisia vanhempia kohtaan. Myös adoptiovanhempien masennus vaikuttaa kiintymyssuhteen syntymiseen. Ilmiö on verrattavissa synnytyksen jälkeiseen masennukseen ja sitä lisää lapsen vaikea oireilu. (Kalland 2003, 221–222.) Oikein käsiteltynä adoptiovanhempien biologinen lapsettomuus ja adoptiolapsen biologisten vanhempien menettäminen voi Varilon (1993) mainitseman Kirkin (1964) mukaan muodostua myös perhettä yhdistäväksi tekijäksi (Kirk 1964, Varilo 1993, 14 mukaan).

Lapsen ikä on merkityksellinen tekijä adoptiolapsen kiinnittymisessä uuteen perheeseen. Alle vuoden ikäisellä lapsella on hyvä todennäköisyys turvalliseen kiintymyssuhteeseen. Muun muassa Varilon (1993) teoksessa esitellyn Winnicotin (1950) mukaan kiinnittymismahdollisuuksiin vaikuttaa ennen kaikkea lapsen historia: kyllin hyvät hoitajakset mahdollistavat niiden myöhemmän aktivoitumisen uudessa perheessä. Varhainen hyvä hoitokokemus voi toimia suojaavana tekijänä myös tilanteissa, joissa lapsi joutuu kohtaamaan useita katkoksia ihmissuhteissaan. Hyvien hoitokokemuksen puuttuessa lapsi tulisi adoptoida mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Adoptiovanhemmille tulisi kertoa lapsen historiasta mahdollisimman tarkkaan, jotta lapsen oireilua osattaisiin tulkita oikealla tavalla. Vaikka biologisella äidillä olisi ollut hyvä syy lapsen luovuttamiseen, on ottolapsi Varilon (1993) mukaan aina hylätty lapsi. Hylkääminen korostuu lapsen omassa mielessä ja pelko tulla uudelleen hylätyksi korostuu. Adoptiovanhemman herkkyys vastata lapsen viesteihin erityisesti kiintymyksen kannalta merkittävissä tilanteissa on olennaisen tärkeää. (Winnicot 1950, Varilo 1993, 13 mukaan, Varilo 1993, 13, Kalland 2003, 230–233.)

Sally Salesin (2012) mukaan adoptoidun ja biologisen vanhemman jälleentapaaminen (reunion) oli mielenkiintoinen osa-alue siihen 1970-luvun kiintymyssuhde-käsitykseen, johon mahtui vain yksi kiintymyssuhde. Adoptoidun ja biologisen vanhemman tapaaminen haastoi ja laajensi tätä käsitystä. Adoptoidun elämässä on Salesin (2012) näkemyksen mukaan paradoksi: adoptoitu on samanaikaisesti vapautettu, mutta sidottu aiempaan historiaansa. Adoptioiden käytäntöjen ytimessä onkin kaksi vastakkaista tavoitetta: suojella adoptoitua luoden hänelle uutta historiaa ylläpitäen kuitenkin samalla biologista taustaa. (Sales 2012, 107, 190.)

Tarja Pösön (2003) mukaan adoptio tulisi liittää entistä tiiviimmin osaksi perhetutkimusta ja -keskustelua. Adoptioon päädyttäessä otetaan aina kantaa perheeseen sosiaalisena instituutiona: siihen kuinka perhe rakentuu ja mikä on perheenjäsenten paikka tässä instituutiossa. Adoptio onkin Pösön (2003) mukaan kaikessa moninaisuudessaan kiinnostava. Siinä on kyse yhteiskuntapoliittisista kannanotoista, juridisista määräyksistä, adoption johtaneista sosiaalisista prosesseista ja lopulta uudelleenjärjestetyistä perhe- ja vanhemmuussuhteista. Näihin suhteisiin kasautuu odotuksia ja käsityksiä siitä, millaisia psykologisia ulottuvuuksia lasten ja vanhempien välisissä suhteissa tulisi olla. (Pösö 2003, 141, 143.)

4.3 Aikuinen adoptoitu

Aikuisuus on jäänyt vähälle huomiolle adoptiotutkimuksissa. Arthur Soroskyn ym. (1978) mukaan aikuista adoptoitua kohdellaankin yhteiskunnan taholta pitkään kuin lapsena. (Sorosky ym. 1978, 121.) Aikuisuus on tutkimukseni kannalta merkittävä ajanjakso, sillä yhteydenotto biologisiin vanhempiin on tapahtunut usein nimenomaan varhaisaikuisuudessa ja tutkimuksen kohdejoukko edustaa lapsena adoptoituja aikuistuneita henkilöitä.

Tullakseen sinuiksi itsensä kanssa aikuisena, joutuu adoptoitu ensin selvittämään kuka hän on adoptoituna henkilönä. Henkilökohtainen narratiivi tarvitsee konkreettisia faktoja ja tietoja kehittyäkseen henkilön mukana. Adoptoidun identiteetti-prosessi on elämänmittainen ja sykleissä etenevä kehitysprosessi. Harold D. Grotevantin (1997) mukaan se alkaa vaiheessa, jossa adoptoitu ei ole vielä täysin tietoinen adoptiostatuksensa merkityksestä ja siihen kytkeytyvistä haasteista. Hiljalleen tapahtuva adoption ymmärtäminen koko merkityksessään saattaa johtaa adoptoidun jonkinasteiseen kriisiin. Adoptoitu ei ole voinut itse päättää adoptiostaan – adoptiostatus on annettu ja integroituu hiljalleen osaksi adoptoidun kokonaisidentiteettiä. Identiteetti-prosessi aktivoituu usein elämänsä merkittävässä siirtymäkohdissa. Grotevantin (1997) mukaan tämä on luontevaa, koska adoptio itsessään on niin juurtunut primaarisuhteisiin ja elämän siirtymäkohdat merkitsevät muutosta tärkeissä ihmissuhteissa. (Grotevant 1997, 12, 16–17, 21.)

Merkittäviä siirtymäkohtia aikuisuudessa ovat Soroskyn ym. (1978, 141–142) esittelemien adoptiotutkijoiden mukaan seurustelu-aika, avioliitto, raskaus, avo- tai avioero ja keski-ikänsä kriisi. Adoptoitu joutuu aikuisena pohtimaan myös sitä, millä tavalla hän kertoo omille

lapsilleen adoptiosta. Myös aikuisuudessa kohdattavat käytännön asiat, kuten vakuutusten hankkiminen, voivat laukaista kiinnostuksen omaan biologiseen taustaan. Adoptiovanhemman tai -vanhempien kuolema saattaa herättää adoptoiduissa menetyksen rinnalla myös helpotusta: nyt adoptoidun ei enää tarvitse pelätä loukkaavansa adoptiovanhempiaan kiinnostuksellaan biologisiin juuriin. Keski-ikäisillä adoptoiduilla on usein viimeinen mahdollisuus kohdata biologiset vanhempansa ennen heidän kuolemaansa. Keski-iässä adoptoitu saattaa kantaa myös huolta etenkin ikääntyneestä biologisesta äidistään. Vanhuusikä on adoptoidulle viimeinen mahdollisuus kerätä tietoa taustastaan. (Sorosky ym. 1978, 127, 141–142.)

Kasanen (2006) nostaa teoksessaan *Kenen lapsi?* esille sen, kuinka keski-ikäisen voi olla enää vaikea asettua lapsen asemaan ja muistaa miten mahdollisesti kamalaakin oma lapsuus usein oli. Hän näkee tällä yhteyden siihen, kuinka vanhempien huonoa käytöstä selitetään pois. Hänen aineistonsa aikuistuneilla adoptoiduilla oli tarve nähdä asiat parhain päin, olla hyvien vanhempien lapsi. (Kasanen 2006, 10–11.)

4.4 Biologisen alkuperän merkitys adoptoidun elämässä

4.4.1 ”Kuka minä olen?”

Jokainen kokee joskus erilaisuutta suhteessa perheeseensä, mutta tuttuja piirteitä on silti löydettävissä. Toisin on adoptoiduilla. Adoptoidun identiteetti on annettu ja alkuperä voi olla tuntematon, epäselvä tai jollain tavalla ristiriitainen. (Grotevant 1997, 8.) Pasanen ja Pärssinen-Hentulan (2011) mukaan adoptoidut palaavat jälkipalvelutapaamisissa yhä uudelleen ja uudelleen kysymyksiin ”kuka minä olen?” ja ”onko minulla mahdollisuus käsitellä adoptiota?” (Pasanen & Pärssinen-Hentula 2011, 225).

Adoptiolapsi on kaksien vanhempien lapsi (Sinkkonen 2001, 500). Pösön esittelemän Ing-Britta Christiansenin (1997) mukaan läheinenkään suhde adoptiovanhempiin ei vähennä biologisia vanhempia koskevan tiedon tärkeyttä (Christiansen 1997, 55–58, Pösö 2003, 155–156 mukaan). Itsekin adoptoitu Betty Jean Lifton (1994) on esittänyt, että mikäli adoptoitu repäistään irti biologisesta suvusta ja sen historiasta, jää adoptoidun tarina rikko-naiseksi. Yhteys pelkästään adoptioperheen tarinaan ja toisaalta yhteyden evääminen bio-

logisen suvun tarinan kanssa aiheuttaa Grotevantin mainitseman Liftonin (1994) mukaan adoptoidulle niin sanotun ”kosmisen yksinäisyyden” tunteen: adoptoitu menettää kokemuksensa sukupolvien välisestä kuuluvuudesta. (Lifton 1994, 37, 46–47, Grotevant 1997, 10 mukaan.)

Länsimainen perhemalli tekee usein selvän jaon biologisen ja sosiaalisen siteen välille. Tämä aiheuttaa Wegarin (1997) mukaan ongelmia toisaalta adoptoiduille, toisaalta yhteisöille, joille perhe määräytyy tiukasti verisiteiden perusteella. Käsitteet ”äiti” ja ”isä” liittyvät adoptoiduilla tietynlaiseen käyttäytymiseen ennemminkin kuin abstraktiin. Wade (2002) tuo esiin, että adoptio perustuu ”ikään kuin”-periaatteelle. Adoptio jäljittelee normaalia pidettyä biologisen perheen mallia ja adoptioyhteydet nähdään ”ikään kuin biologisina”. Adoptiossa muodostettu sosiaalinen suhde hakee näin merkitystä vertauksesta biologiseen suhteeseen. Adoptioon voidaan siis tavallaan liittää kuvitteellinen sukulaisuus, joka on kuitenkin vain paperilla tehty sopimus. Toisaalta adoptoidun ja biologisten vanhempien kohtaaminen voi Waden (2002) mukaan myöhemmin todistaa sosiaalisten siteiden rikkautta ja voimaa adoptoidun ja adoptiovanhempien välillä. Adoptiot osoittavat ei-biologisten suhteiden olevan yhtä lailla oikeita. Se myös kyseenalaistaa biologisiin suhteisiin liitetyn yhteyden ja pysyvyyden. (Wegar 1997, 67, Wade 2002, 87–88, 90.)

Adoptoidut korostavat usein heitä kasvattaneiden ihmisten merkitystä. Osa adoptoiduista varaa ”äiti”-sanon biologisen äidin tavattuaan edelleen heidät kasvattaneelle adoptioäidille. (Wegar 1997, 67.) Biologisten vanhempien merkitystä ei voi kuitenkaan kieltää. He eivät useinkaan ole konkreettisesti näkyvillä, mutta ovat silti merkittävässä roolissa adoptoidun elämässä. (Haines & Timms, 1985, 86.) Grotevant (1997) on esittänyt, että voidakseen luoda suhteen itseensä adoptoituna henkilönä, adoptoitu pyrkii rakentamaan itsestään tarinan. Tämän tarinan kautta adoptoitu pyrkii vastaamaan muun muassa seuraaviin kysymyksiin: ”kuka minut synnytti”, ”miksi minut hylättiin”, ”missä biologiset vanhempani ovat”, ja ”muistutanko heitä”. Adoptoitu pohtii mahdollista erilaisuuttaan ja samanlaisuuttaan suhteessa biologisiin vanhempiinsa. Vaikka adoptoitu ei ole voinut valita adoptiostatussaan, hän voi vaikuttaa siihen kuinka hän tulee sinuiksi sen kanssa. Adoptoitu rakentaa narratiiviansa osana identiteettinsä kehitystä. (Grotevant 1997, 8–9.)

Adoption aikainen kertominen on tutkimusten mukaan hyväksi adoptoiduille. Hainesin ja Timmsin (1985) mukaan joskus saattaa käydä niin, että adoptiovanhemmat kyllä kertovat adoptiosta, mutta eivät kerro tai selitä sen enempää. Adoptoitu jää yksin pohtimaan asiaa,

eikä välttämättä lopulta ymmärrä adoption todellista ja moniulotteista merkitystä. Kun adoptoidulta puuttuu tietoja taustastaan, hän ei saa elämäntarinastaan kokonaista. Puuttuvilla tiedoilla voi olla kauaskantoisia seurauksia, etenkin adoptoiduilla naisilla mahdollisen oman raskauden aikana, jolloin usein tiedustellaan suvussa kulkevista perinnöllisistä sairauksista. (Haines & Timms 1985, 63–64.) Faktojen puuttuessa lapsi saattaa kehittää omintakeisia fantasioita biologisista vanhemmistaan. Tämä on emotionaalisesti kuluttavaa ja saattaa vaikeuttaa oppimista ja ihmissuhteiden luomista. (Thorpe 1980, 93.) Joskus adoptoitu saattaa aavistaa olevansa adoptoitu siitähän huolimatta, että asiaa ei ole hänelle kerrottu. Myöhemmin kerrottaessa asia ei tulekaan varsinaisena yllätyksenä. Adoptio saattaa myös jäädä adoptioperheen sisällä tabuksi. Tällöin adoptio on kuin virtahepo olohuoneessa: kaikki sen tietävät, mutta kieltäytyvät huomaamasta. (Sorosky ym. 1978, 128.)

Varhaislapsuuden kokemukset ja adoptiovanhempien kanssa esiintyneet vuorovaikutusongelmat voivat ajoittain nousta adoptiokokemuksen käsittelyn esteeksi. Juuri adoptiovanhemman ja adoptoidun välinen vuorovaikutus tai sen puute nousee keskeiseksi teemaksi adoptiokokemusta käsiteltäessä. (Pasanen & Pärssinen-Hentula 2011, 225.) Osa adoptiotutkijoista korostaakin adoptiovanhempien kykyä rakastavan ja turvallisen ympäristön ylläpitoon tärkeämpänä kuin adoptiosta kertomisen ajoitusta ja tapaa (Sorosky ym. 2008, 89).

4.4.2 Miksi adoptoitu etsii juuriaan?

Adoptoidut eroavat toisistaan huomattavasti sen suhteen, kuinka kiinnostuneita he ovat aiemmista vanhemmistaan ja biologisesta perimästään. Käsitteellä etsiminen (searching) tarkoitetaan adoptiokirjallisuudessa usein laajasti sekä biologisten vanhempien konkreettista etsimistä, mutta myös kaikkia niitä ajatuksia ja tunteita, jotka kuvaavat adoptoidun kiinnostusta biologiseen alkuperäänsä. (Kohler, Grotevant & McRoy 2002, 94.)

Biologisten vanhempien etsiminen on luonnollista. Adoptoidut itse ovat kuvailleet biologisten vanhempien etsimistä osana perusinhimillistä tarvetta yhteyden luomiseen ja ”oman tarinan tuntemiseen”. Osalla kyse on silkasta uteliaisuudesta. Joissain tutkimuksissa (esim. Triseliotis 1973) biologisten vanhempien etsiminen on liitetty negatiivisiin kokemuksiin adoptiosta esimerkiksi adoption ikävään esilletuloon tai kireisiin väleihin adoptiovanhem-

pien kanssa. Tutkimusten mukaan negatiivisia kokemuksia ei kuitenkaan voida ensisijaisesti yhdistää haluun etsiä. Biologisia vanhempiaan etsivien joukossa on tutkimusten mukaan hieman enemmän tyytymättömyyttä siihen, millä tavalla adoptioon liittyneistä asioista on adoptioerheessä puhuttu. Tämä ei kuitenkaan tarkoita suoranaista tyytymättömyyttä adoptioerheeseen. (Wegar 1997, 62–64.)

Tärkeimmät motiivit biologisten vanhempien etsimiseen ovat adoptoituilla Wegarin (1997, 64, 123, 125) mukaan halu tietää miksi heidät on annettu adoptoitaviksi, yksilöllinen geneettinen side biologiseen äitiin sekä tarve oman historian tarkasteluun ja tarve kerätä omasta taustasta puuttuvat tiedot tunteakseen itsensä kokonaiseksi ja merkitykselliseksi ihmiseksi. Muller ja Perry (2001) ovat vastaavasti esittäneet kolme teoreettista mallia vastauksena siihen, miksi adoptoitu etsii juuriaan. Heidän mukaansa adoptoitu saattaa etsiä selitystä omille persoonalliselle puutteilleen tai adoptioerheen huonolle toimivuudelle. Toiseksi etsintä voidaan nähdä adoptoidun kehitystehtävänä osana psykologista kehitystä. Kolmas malli hakee selitystä sosiokulttuurisista normeista ja odotuksista. Muun muassa Howe ja Feast (2000) ovat ehdottaneet monimutkaisempaa prosessia. Heidän mukaansa uteliaisuus omaan taustaan ja adoption syihin, mahdolliset hylkäämis- ja menetyskokemukset sekä adoptioerheen vanhemmuuden laatu vaikuttavat kaikki moninaisella tavalla adoptoidun elämään. (Howe ja Feast 2000, Triseliotis ym. 2005, 22–23 mukaan.)

Keskeinen kysymys aiemmissä tutkimuksissa on koskenut yhtäläisyyksiä ja eroja niiden välillä jotka etsivät biologisia vanhempiaan ja niiden, jotka eivät etsi. Osa adoptoituista ei Howen ja Feastin (2000) tutkimuksen mukaan ole edes ajatellut etsiä biologisia vanhempiaan. Adoptoidut mainitsivat syiksi etsimättä jättämiselle muun muassa sen, etteivät halunneet loukata adoptiovanhempiaan, eivät tienneet sukulaistensa olemassaolosta, eivät kokeneet tarvetta tai pelkäsivät tulevansa hylätyksi. Useiden tutkimusten (esim. Pacheco & Eme 1993, Ganyo & Watson 1988, Howe & Feast 2000) mukaan naiset ovat aktiivisempia etsimään biologisia vanhempiaan. Tähän on etsitty syytä muun muassa siitä, että naiset kokevat voimakkaammin avioliiton, raskauden tai oman lapsen syntymän – siirtymävaiheet, jotka usein laukaisevat halun etsiä biologisia vanhempia. Usein adoptoitu haluaa löytää nimenomaan biologisen äidin, joka pystyy toivon mukaan parhaiten myös vastaamaan kysymykseen adoption syistä. Howen ja Feastin (2000) tutkimuksen mukaan etsiminen sijoitui 30 ikävuoden tienoille. Joidenkin tutkimusten mukaan (Pacheco & Eme 1993, Sachdev 1992) varhaisaikuisuudessa etsiminen on harvinaisempaa. (Pacheco & Eme 1993, Ganyo & Watson 1988, Howe & Feast 2000, Sachdev 1992, Triseliotis ym. 2005, 23–24 mukaan.)

Howen ja Feastin (2000) tutkimus nosti esiin adoptoidun kokemusten merkityksen yhtenä tekijänä biologisten vanhempien etsintään. Ambivalenttiset tai negatiiviset tunteet adoptiota kohtaan näyttivät tutkimuksen mukaan lisäävän adoptoidun motivaatiota biologisen perheen etsimiseen. Etsijöissäkin oli kuitenkin eroja. Osa adoptoiduista oli tyytyväisiä adoptioonsa, mutta uteliaita juuriaan kohtaan. Osa adoptoiduista koki olevansa osa adoptioperhettä, mutta erilaisuuden tunne suhteessa muuhun perheeseen oli kuitenkin läsnä. Äärimmäisenä oli kokonaan adoptioperheestään vieraantunut ryhmä, joilla oli usein myös suurempi tarve luoda suhde biologiseen perheeseensä. (Howe & Feast 2000, Triseliotis ym. 2005, 26 mukaan.)

Se, että lapsi ei kysele biologisista taustoistaan tulkitaan herkästi kiinnostuksen puutteeksi, vaikka Soroskyn ym. (1978) mukaan adoptoitu odottaa usein adoptiovanhemman ottavan asian puheeksi. Usein nuoruusiässä heräävä voimistuva kiinnostus omia juuria kohtaan saattaa aiheuttaa adoptiovanhemmissa pelkoa siitä, ettei adoptiolapsi enää rakasta heitä tai että he ovat epäonnistuneet vanhemmuudessa. (Sorosky ym. 1978, 91, 192.) Myös adoptoiduilla saattaa olla pelkoja muun muassa siitä, että biologisten vanhempien etsiminen loukkaa heidän adoptiovanhempiaan. Osa jättää etsinnän tästä syystä tekemättä, tekee sen salassa tai odottaa siihen saakka, että toinen tai molemmat adoptiovanhemmat ovat kuolleet. Muun muassa Wegar (1997) ja Sorosky ym. (1978) korostavat tutkimusten osoittavan, että biologisten vanhempien etsiminen saattaa päinvastoin parantaa adoptoidun ja adoptiovanhempien suhdetta tai ei ainakaan vahingoita sitä. On myös muistettava, että kaikki adoptoidut eivät halua etsiä biologisia vanhempiaan. Verisiteitä korostavassa yhteisössä on ehkä vaikea ymmärtää, että kaikki adoptoidut eivät ajattele samoin ja että kaikille adoptoiduille biologinen alkuperä ei ole oman minäkuvan kannalta niin merkittävä asia. (Sorosky ym. 1978, Wegar 1997, 64, 123, 125, 192, O`Shaughnessy 1994, 135.)

Biologisten vanhempien etsiminen saattaa kestää muutaman päivän tai kokonaisen eliniän. Joskus etsiminen ei pääty ikinä, mikäli adoptoitu ei koskaan tapaa biologisia vanhempiaan. Osalle riittääkin tietojen kerääminen. Tällöin sillä millainen suhde löytyneeseen biologiseen vanhempaan on solmittu, ei välttämättä anneta niin suurta merkitystä. Osa ei edes halua yrittää tapaamista biologisten vanhempien kanssa kuka mistäkin syystä. Joillekin syy voi olla se, että he haluavat pitää kiinni haaveestaan klassisesta biologisesta perheestä, eivätkä halua rikkoa tätä illuusiota. (Sorosky ym. 1978, 156, Kasanen 2006, 10.)

Adoptoiduilla ei välttämättä ole sen enempää ongelmia kuin muillakaan ihmisillä, eivätkä kaikki mahdolliset ongelmat elämässä johdu adoptiokokemuksesta. Adoptoiduilla on kuitenkin joitain erityisiä haavoittuvia osa-alueita. Adoptiovanhemman tuki lapselle onkin erittäin tärkeää. Kukaan ei voi viedä pois adoptiovanhemman psykologista vanhemmuutta adoptoitua lasta kohtaan. (Sorosky ym. 2008, 102–103.) Ian Palmer (2009) muistuttaa adoptiovanhemmille suuntamassaan kirjassa, että adoptoidun lapsen historia on kiistatta osa lapsen elämää. Kiinnostus omaan taustaan herää jossain vaiheessa ja adoptiovanhemman on tärkeä tukea lasta tämän kootessa elämäntarinaansa. (Palmer 2009, 220–224.)

4.5 Oman tarinan kokoaminen

Tutkimusten mukaan adoptio tarkoittaa siis katkosta, hylätyksi tulemistä ja useita menetyksiä lapsen elämässä. Nämä konkretisoituvat adoptoidun aikuistuesssa vaikuttaen adoptoidun minäkuvaan ja itsetuntoon. Adoption kautta on kuitenkin täysin mahdollista luoda lapselle psykologinen vanhemmuussuhde ja taata turvallinen psykologinen kehitys. Kiintymyssuhteen luomiseen vaikuttaa se, että adoptoitu on hylätty kaksien vanhempien lapsi ja myös adoptiovanhemmat voivat olla kahden lapsen vanhempia, mikäli taustalla on biologista lapsettomuutta tai lapsen menetys. Oikein käsiteltynä nämä molemminpuoliset menetykset voivat kuitenkin entisestään yhdistää adoptioperheen jäseniä.

Adoptoitu ei ole voinut itse valita adoptiostatustaan ja adoptoidun identiteetti prosessi kestääkin tutkimusten mukaan usein koko elämän, voimistuen elämän siirtymäkohdissa esimerkiksi avioliiton tai oman lapsen syntymän myötä. Adoptoiduilla on usein tarve etsiä biologiset vanhempansa, vaikka suhde adoptiovanhempiin olisikin läheinen. Nämä jälleentapaamiset adoptoitujen ja biologisten vanhempien välillä ovat laajentaneet kiintymyssuhteen näkökulmaa.

Syitä sille miksi adoptoitu etsii biologisia vanhempiaan on esitetty useita, adoptoitujen itsensä korostaessa luonnollista tarvettaan oman tarinan kokoamiseen ja yhteyden luomiseen. Vaikka biologisten vanhempien etsimisen nähdään nykyään olevan luonnollista ja hyväksyttävää on muistettava, että kaikille adoptoiduille biologisten juurien merkitys ei ole yhtä suuri. On myös luonnollista olla etsimättä biologisia vanhempiaan. Molemmissa tilanteissa adoptiovanhempien tuki adoptoidulle on tärkeää. Uusia menetyksiä ei niin adop-

toidun kuin adoptiovanhempienkaan ole tutkimusten mukaan syytä pelätä, sillä biologisten vanhempien etsiminen saattaa jopa parantaa adoptoidun ja adoptiovanhempien välistä suhdetta.

5 KOTIMAISEN ADOPTION NYKYKÄYTÄNNÖT, HISTORIA JA KATSAUS TULEVAISUUTEEN

Määritän seuraavaksi adoptioihin liittyvää käsitteistöä ja adoptiotyön nykykäytäntöjä. Käsittelem tässä yhteydessä tutkielmani aineistoani koostuen kotimaisen adoption historiaa käsittelevistä teoksista. Historiallisen tarkastelun näkökulmana on adoptoidun ja biologisen vanhemman välinen yhteydenpito. Esittelen luvun päätteeksi avoimen adoption mukaantuloa kotimaisiin adoptiokäytäntöihin.

5.1 Adoptio käsitteenä ja käytäntönä

5.1.1 Adoptio käsitteenä

”Ad optio” tulee latinan kielestä ja tarkoittaa valita vaihtoehtoista (paras). Suomen laki käyttää termiä lapseksiottaminen, mikä tarkoittaa adoptoitavan ja vanhemman tai vanhempien välille muodostuvaa uutta perhesuhdetta. (Parviainen 2003, 7.)

Historian saatossa adoptiolla on toteutettu kolmentyyppisiä päämääriä. Sen avulla on järjestetty alaikäiselle lapselle korvaavaa perhehoitoa ja muodostettu uudet perhesuhteet entisten tilalle. Toiseksi, adoption kautta on legalisoitu jo muuttuneita perhesuhteita ja liitetty lapsen ja vanhemman suhteeseen kuuluvat oikeudet ja velvollisuudet. Kolmanneksi adoption kautta on turvattu suvun jatkuvuus järjestämällä sukuyhteisön sisäiset suhteet. (Nieminen 1975, 1.)

Adoptio on vuosituhansia vanha käytäntö, joka tunnettiin jo antiikin aikana (Nieminen 1975, 1). Adoptio ei ole alun perin tarkoittanut lapseksiottamista, vaan perusmuotona voidaan oikeushistoriallisesti pitää aikuisen henkilön adoptointia. Sen kautta on saatu suvulle nimen jatkaja ja omaisuuden perijä tilanteissa, joissa tämä ei muutoin ole ollut mahdollista. Hiljalleen ensimmäisen maailmansodan jälkeen adoptio alettiin nähdä lapsen edun näkökulmasta. Tällöin adoptiota alettiin käyttää biologiset vanhempansa menettäneiden lastenhuolto-ongelman ratkaisemiseen. Adoptiota pidettiin pitkään hyväntekeväisyytenä ja adoptiolasta hakevia perheitä ikään kuin automaattisesti tehtävään sopivina. Nykyään koroste-

taan adoptiovanhempien huolellista valintaa ja lapseksiottotapahtuma on yhteiskunnallisen valvonnan piirissä. (Adoptiolaki 22/2012, Mattila 1984, 66–67, 69, Nieminen 1975, 4, Rautanen 1975a 1–4, Rautanen 1975b, 1–2.)

Adoptiot voidaan jakaa kansallisiin ja kansainvälisiin adoptioihin. Kansallisessa adoptiossa adoptoidun ja adoptoijan kansallisuus ja syntymämaa ovat samat. Kansainvälisissä adoptioissa adoptoitu ja adoptoija edustavat eri kansallisuuksia ja ovat eri maista. Lapsen adoptioon luovuttavaa kutsutaan luovuttajamaaksi ja vastaavasti adoptoivan kotimaa nimitetään vastaanottajamaaksi. (Parviainen 2003, 8.)

Adoptio on oikeudellinen toimenpide, joka muodostaa uuden perhesuhteen adoptiovanhemman tai -vanhempien ja adoptoitavan välillä. Heikko adoptio (adoptio minus plena) säilyttää lainsäädännöllisen siteen entiseen perheeseen ja mahdollistaa myös adoption purkamisen. Adoption purkaminen päättää adoptiovanhempien ja lapsen välille muodostetun uuden perhesuhteen. Vahvan adoption (adoptio plena) on aiemmin mielletty katkaisevan kokonaan entiset perhesuhteet. Se on purkamaton. (Parviainen 2003, 7.)

Vierasadoptioksi määritellään adoptio, jossa lapsella ei ole sukulaisuussuhdetta adoptioperheeseen. Varsinainen vierasadoptio tarkoittaa tilannetta, jossa lapsi adoptoidaan suoraan perheeseen. Mikäli lapsi on ensin sijoitettu perheeseen ja adoptoitu vasta myöhemmin, käytetään kuitenkin niin ikään käsitettä vierasadoptio. Perheen sisäinen adoptio laillistaa jo olemassa olevia perhesuhteita. Näin voidaan toimia tilanteissa, joissa vanhemman puoliso adoptoi puolisonsa lapsen tai rekisteröityneessä parisuhteessa oleva adoptoi kumppaninsa lapsen. Aikuisadoptio tarkoittaa täysi-ikäisen henkilön adoptointia. Täysi-ikäisen henkilön adoptointi on adoptiolain mukaan edelleen mahdollista, mutta se edellyttää, että henkilö on ollut jo ala-ikäisenä adoptiota hakevan hoidossa tai heillä on muutoin lapsen ja vanhemman väliseen suhteeseen verrattava suhde. (Adoptiolaki 22/2012, Parviainen 2003, 7–8, Varilo 1993, 10–11, Laki ottolapsista 1985.) Pro gradu -tutkielmani keskittyy kotimaisiin vieras-adoptioihin.

Adoptioprosessin osapuolina ovat adoptoitava lapsi, biologiset vanhemmat, adoptoivat vanhemmat sekä adoptiota hoitavat työntekijät (Varilo 1993, 21). Uusi adoptiolaki käyttää käsitteitä adoptio, adoptiolapsi ja adoptiovanhempi. Adoptiolain uudistusta valmistelleen työryhmän mukaan termit lapseksi ottaminen, ottolapsi ja ottovanhempi kuulostavat nyky-

päivänä vääristyneiltä ja saattavat aiheuttaa kielteisiä mielleyhtymiä. (Oikeusministeriö 2010, 56.) Käytän tässä tutkimuksessa adoptioon liittyvää käsitteistöä sen mukaan mitä historiallista ajankohtaa ja kulloinkin voimassa ollutta adoptiolakia käsittelen. Käsitteet lapseksi ottaminen, ottolapsi ja ottovanhempi painottuvat sen vuoksi, että pro gradu - tutkielmani käsittelee kotimaista adoptiota historiallisessa kontekstissaan.

Olen päätenyt tässä tutkimuksessa käyttämään käsitettä biologinen vanhempi. Tämän käsitteen valitseminen osoittautui vaikeaksi, sillä tästä on monia vaihtoehtoja ja näkemyksiä. Haluan kuitenkin biologisen vanhemman käsitteen valinnalla korostaa omassa tutkimuksessani keskeistä teemaa biologisten juurien merkityksestä. Adoptiolaki (22/2012) käyttää termiä aikaisempi vanhempi, jossa lapsen ja aikaisemman vanhemman yhteydenpito tarkoittaa biologisen vanhemman, mutta myös mahdollisen aikaisemman adoptiovanhemman kanssa toteutettavaa yhteydenpitoa (esim. Adoptioperheet 2011, 30).

5.1.2 Adoptiot ja adoptiolainsäädäntö Suomessa

Suomessa on tällä hetkellä käytössä vastikään uudistettu adoptiolaki. 1.7.2012 voimaan tullut adoptiolaki sisältää myös pykälät koskien adoptiolapsen oikeudesta pitää yhteyttä aikaisempaan vanhempaansa eli niin sanottua avointa adoptiota koskevat lakipykälät. Tätä ennen Suomessa on ollut käytössä kolme adoptiolakia. Laki ottolapsista vuodelta 1925 oli maamme ensimmäinen, pitkään voimassa ollut ottolapsitoimintaa koskeva laki. 1970-luvulla adoptiolainsäädäntö uudistui laajasti ja voimaan astui Laki lapseksiottamisesta vuonna 1979. Tämän jälkeen laki uudistui jo nopeasti ja vuonna 1985 voimaan tuli Laki lapseksiottamisesta, joka täydentyi myöhemmin lakia koskevilla säädöksillä. (Adoptiolaki 22/2012, Laki ottolapsista 1925, Laki lapseksiottamisesta 1979, Laki lapseksiottamisesta 1985.)

Lisäksi kansainvälistä adoptiota koskevat useat Suomen allekirjoittamat sopimukset, kuten Pohjoismaisen lapseksiottamisen sopimus vuodelta 1931 sekä Yhdistyneiden kansakuntien sopimus lasten oikeuksista vuodelta 1991. Euroopan Unionilla ei ole yhteisölaainsäädäntöä adoptioita koskien, mutta sen sisällä on tehty useita sopimuksia, kuten Haagin sopimus (1997), yleissopimus lasten oikeuksien käytöstä (1995) sekä Euroopan neuvoston lapsek-

siottamista koskeva yleissopimus (2008). Suomi on allekirjoittanut kaikki edellä mainitut sopimukset. (Oikeusministeriö 2010, 35–38.)

Kotimaisten ottolasten määrää on historiallisesti vaikea määritellä, koska aikuisten adoptointi oli aiemmin varsin yleinen käytäntö perintöasioiden hoidossa (Rautanen 1989, 147). 1920-luvulta toisen maailmansodan alkuun ottolasten määrä kasvoi 200:sta noin 400 tapaukseen vuodessa. Sodan jälkeen ottolapsisuhteita perustettiin jopa 2000 vuodessa, minkä lisäksi on huomioitava Ruotsiin ja Tanskaan lähetetyt sotalapset. Vilkkaimpien vuosien jälkeen kotimainen ottolapsitoiminta on vähentynyt. (Jaakkola 1977, 15–18.)

Nykyään kotimaisia vierasadoptioita, joissa lapsi ei ole adoptiovanhempien aiempi sijaislapsi, tehdään vuosittain 30–50 kappaletta. Esimerkiksi vuonna 2010 toteutettiin 41 kotimaista adoptiota, joissa adoptoijina oli kaksi vanhempaa. Yhden vanhemman adoptioita, joissa suurimmassa osassa on kysymys perheensisäisestä adoptiosta, toteutettiin 183 kappaletta. Alan keskeisen toimijan, Pelastakaa lapset ry:n kautta, tehdään vuosittain noin 30 kotimaista adoptiota. Lisäksi kotimaisia adoptiosijoituksia hoidetaan kuntien sosiaalitoimissa. Esko Varilon (1993, 12) mukaan kotimaisten adoptioiden keskittyminen pääasiassa yhdelle toimijalle, Pelastakaa lapset ry:lle, on länsimaihin verrattuna erityispiirre suomalaisissa adoptiokäytännöissä. Lähitulevaisuudessa kotimaisten adoptioiden määrä näyttää Adoptioperheet ry:n mukaan pysyvän suunnilleen samankaltaisena. On myös mahdollista, että avoimen adoption myötä kotimaisten adoptioiden määrä kasvaa. (Helsingin kaupungin sosiaalilautakunta 2011, Väestöliitto 2012, Adoptioperheet ry 2013.)

Kansainvälisiä adoptioita hoitaa Suomessa kolme Sosiaali- ja terveysministeriön hyväksymää palvelunantajaa: Pelastakaa lapset ry, Interpedia ry sekä Helsingin kaupungin sosiaalilautakunta. Esimerkiksi vuonna 2010 Suomeen adoptoitiin 160 lasta kaikkiaan neljästä eri maasta: Venäjältä, Kiinasta, Thaimaasta ja Etelä-Afrikasta. (esim. Interpedia ry 2013, Helsingin kaupungin sosiaalilautakunta 2011, Väestöliitto 2012, Adoptioperheet ry 2013, Oikeusministeriö 2011, 9.)

5.1.3 Adoptioprosessi

Sekä kotimainen että kansainvälinen adoptioprosessi alkavat aina adoptioneuvonnalla. Kotimaisessa adoptioprosessissa neuvonta koskee sekä lapsensa adoptioon luovuttavia että

adoptiolasta toivovia vanhempia. Adoptioneuvonnan tarkoituksena on valvoa lapsen etua ja auttaa adoption eri osapuolia, lasta, lapsen biologisia vanhempia ja adoptiovanhempia, ennen lapsen adoption lopullista vahvistamista. Adoptioneuvonta niin kotimaan kuin kansainvälisissäkin adoptioissa on hakijoille maksutonta. Kunnilla on velvollisuus antaa adoptioneuvontaa itse, tai hankkia se ostopalveluna Pelastakaa lapset ry:ltä. Kansainvälisissä adoptioissa asiakkaat valitsevat adoptioneuvonnan jälkeen adoptiopalvelun tarjoajan (Interpedia, Pelastakaa lapset ry tai Helsingin kaupunki), joka hoitaa yhteydet lapsia luovuttaviin maihin. Tämä työ on hakijoille maksullista. Siihen on mahdollisuus hakea korvausta Kelalta. Uuden lain myötä sekä kansainvälisiin että kotimaisiin adoptioihin haetaan lupa Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontaviraston (Valvira) alaiselta adoptiolautakunnalta. (Pelastakaa lapset ry 2011, Ottolapsineuvonta 1998, 12–14, Adoptiolaki 22/2012, Adoptioperheet ry 2013, Kansainvälinen lapseksiottamisasioiden lautakunta 2013.)

Kotimaisessa adoptiossa lapsensa adoptioon luovuttavalla vanhemmalla on lapsen synnyttyä kahdeksan viikon harkinta-aika, jonka päätyttyä voidaan aikaisintaan allekirjoittaa suostumus adoptioon. Harkinta-ajan lapsi on hoidossa lyhytaikaisessa sijaisperheessä tai lastenkodissa. Adoptioneuvonnassa vanhemman kanssa läpikäydään hänen elämäntilannettaan ja erilaisia vaihtoehtoja sekä autetaan lapsen adoptioon liittyvien kysymysten harkinnassa. Mikäli isyys on vahvistettu tai lapsi on syntynyt avioliittoon, pyydetään adoptioon myös lapsen isän suostumus. Biologisen vanhemman toiveet adoptioperheen suhteen otetaan huomioon. (Pelastakaa lapset ry 2011, Sosiaali- ja terveysministeriö 1998, 26–27.)

Adoptiolain mukaan kotimaista adoptiolasta voi hakea 25 vuotta täyttänyt henkilö tai avio- pari. Adoptioajan enimmäisikä alaikäisen lapsen adoptoinnissa on 50 vuotta. Vaikka adoptioija on yli 50-vuotias adoptio voidaan hyväksyä, mikäli lapsi on sijoitettu adoptioijan luo adoptiotarkoituksessa ennen kuin hakija on täyttänyt 50 vuotta. Keskeistä on adoptioijan ja adoptiolapsen välinen ikäero, jonka tulisi olla vähintään 18 vuotta ja enintään 45 vuotta. Tästä voidaan poiketa tietyissä erityistapauksissa. Adoptiolasta toivoville vanhemmille adoptioneuvonta on pakollista. Adoptioneuvonta kestää noin vuoden. Tämän jälkeen perheeseen on mahdollista sijoittaa adoptiolapsi. Käytännössä koko adoptioprosessi kestää usein 3–5 vuotta. Etusijalla ovat aina lapsen etu ja tarpeet, mutta myös adoptiolasta toivovien vanhempien toiveet huomioidaan. (Helsingin kaupungin sosiaalilautakunta 2011, Adoptiolaki 22/2012, Pelastakaa lapset ry 2011.)

Adoption vahvistamisen jälkeen on adoptoidulla, hänen sisaruksillaan, lapsensa luovuttaneilla vanhemmilla ja adoptiovanhemmilla oikeus saada adoption järjestäjältä jälkipalvelua. Jälkipalvelun tarve voi nousta esiin vasta vuosikymmenten päästä. Usein adoptoiduilla kiinnostus omia juuriaan kohtaan herää teini-iässä. Alaikäisellä adoptoidulla tulee olla jälkipalvelussa mukana adoptiovanhempi. Jälkipalvelun tarjoaja voi kieltäytyä antamasta lasta koskevia tietoja, mikäli ne ovat lapsen edun vastaisia. Usein adoptoidut toivovat myös tapaamista biologisen vanhempansa kanssa. Tämä on mahdollista biologisen vanhemman suostumuksella. (Pelastakaa lapset ry 2011, Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö 1998, 30–31.)

5.2 Perhehoidon ja adoption historia Suomessa

Esittelen seuraavassa kappaleessa kotimaisen adoption historiaa aina lastensuojelun syntystä alkaen. Adoptiot ovat kiinteä osa lastensuojelua ja eritoten lastensuojelun perhehoitoa ja sen historiaa. Niiden käyttö orpolasten kasvatuksessa ja yhtenä lastenhankintakeinona tekevät adoptioista yhteiskuntapolitiikan välineen. (Parviainen 2003, 9.) Lastensuojelun historia puolestaan on laajasti tarkasteltuna lapsuuden yhteiskunnallistumisen historiaa ja osa valtiollista kehitystä. Vaiheet lastensuojelun syntymisestä aina sen laajentumiseen ja eriytymiseen ovat yhteydessä yhteiskuntamuutokseen, politiikkaan ja ideologiaan. Lapsuuden myötä myös vanhemmuus on yhteiskunnallistettu. (Pulma 1987, 12–13, 247.)

Adoptioiden historian tarkastelu vaatii tarkastelua laajempina kokonaisuutena, osana sosiaalipolitiikkaa, köyhäinhoitoa, lastensuojelua ja edelleen aviottomien lasten ongelmaa, sillä kotimainen adoptio yksittäisenä ilmiönä on kapea. Osana kotimaisen adoption historiaa ei voi myöskään sivuuttaa 1980-luvulla alkanutta kansainvälisen adoptiotoiminnan kehittymistä, mitä kuvaan myös lyhyesti. 1800-luvun lasten huutokaupoista ja 1900-luvun ottoplapsia mainostavista lehti-ilmoituksista on kuljettu pitkä matka tämän päivän adoptiokäytäntöihin, mihin päätän teoriaosuuteni. Historian saatossa adoption luonne on muuttunut merkittävästi. Näkökulmana tässä kotimaisen adoption historiallisessa tarkastelussa on adoptoidun ja biologisen vanhemman välinen yhteydenpito.

5.2.1 Lastensuojelun synty

Lastensuojelu on vanhimpia yhteiskunnallisesti säädeltyjä hyvinvointipoliittisia toimia. Lastensuojelun historia on osa lapsuuden historiaa. Se kertoo turvattomuudesta ja ei-toivotusta käytöksestä sekä siitä kuinka näihin on historian saatossa suhtauduttu. Lastensuojeluun liittyvät käsitteet lapsuus, vanhemmuus ja perhe ovat olleet ristiriitaisesti tulkittuja. Lastensuojelun historia onkin paitsi pitkä, myös jännitteinen. (Bardy 2009, 25.)

Suomi oli 1600–1800-luvuilla maatalousvaltainen sääty-yhteiskunta, jossa kukin sääty omasi erilaiset velvollisuudet ja oikeudet. Yksinäisten naisten, leskien, aviottomien lasten äitien ja sotilaiden perheiden kohdalla perheyhteisön kautta tapahtuva huolenpito ja sosiaalistaminen toimi kuitenkin heikosti. Lastensuojelun lähtökohtana voidaankin pitää kaupunki- ja maalaisköyhälistön lisääntymistä ja köyhälistön vaikeuksia lastensa kasvatuksen ja toimeentulon huolehtimiseksi. (Pulma 1987, 114.)

Ensimmäisenä ”lastensuojelulakina” voidaan pitää 1763 annettua ja kolme vuotta myöhemmin uudistettua hospitaali- ja lastenkotiasetusta. Suuri osa lapsista sai turvapaikan sukulaisien, naapureiden tai tuttavien luota ilman, että päätyivät koskaan virallisen vaivahoidon piiriin. Sen sijaan kaupungeissa vaivahoidon joutui ottamaan lapsia virallisen huollon piiriin, sillä patriarkaalinen perhetalous ei toteutunut kaupungeissa. (Pulma 1987, 16, 26–28.)

Suomen suuruhtinaskunta syntyi 1800-luvun alussa ja tästä alkoi kansalaisyhteiskunnan syntyprosessi. Sosiaaliset ongelmat, erityisesti köyhälistö, nousivat vilkkaan keskustelun alle. Köyhyyttä pidettiin tuolloin moraalina ja kasvatuksen kysymyksenä. (Pulma 1987, 29, 32.) Elätehoito oli turvattomien lasten yleisin hoitomuoto. Pieniä lapsia saatettiin myydä kunnan maksamaa korvausta vastaan elänteelle myös yhdessä äitinsä kanssa, mikä takasi lapselle edes jonkinlaisen hoidon turvan. Huutokaupoissa halvimman tarjouksen tehnyt sai elätettävät itselleen. Kunta maksoi korvausta kunnes lapsi täytti 14 vuotta. Lapsen tuli kuitenkin palvella kasvatusisäntäänsä hoitoonottoiästä riippuen 18–21-vuotiaaksi saakka. (Pulma 1987, 30, 34 Jousimaa 1983, 21, Piirainen 1974, 11.)

Suomessa ei ollut minkäänlaista adoptiota koskevaa lakia Ruotsin vallan aikana, eikä myöskään Suomen ollessa Venäjän suuruhtinaskuntana. 1700-luvulla tuli mahdolliseksi vieraan lapsen eli avioliiton ulkopuolella syntyneen lapsen laillistaminen perilliseksi. Peri-

aatteessa tämä mahdollisti myös muiden kuin omien lasten nimeämisen perilliseksi. Adoptio pysyi kuitenkin edelleen tuntemattomana. (Parviainen 2003, 24.)

5.2.2 Aviottomien lasten ongelma

Ottolapset kuuluvat yhteen aviottomien lasten ongelman kanssa, sillä suurin osa ottolapsiksi päätyneistä lapsista, etenkin alle 1-vuotiaista, oli aviottomia (Pulma 1987, 231, Jousimaa 1983, 123). Vaikka avioton äitiys ei ole taustalla kaikissa ottolapsiksi päätyneiden lasten taustoissa se on historiallisesti merkittävä sosiaalityön ongelma ja tästä löytyy mainintoja myös monen tutkimukseeni osallistuneen adoptoidun tarinasta.

Kaarina Jousimaan (1983) mukaan kysymys avioliiton ulkopuolella syntyneistä lapsista ja ottolapsista on ollut vuosien saatossa laajojen yhteiskunnallisten, poliittisten ja periaatteellisten pohdintojen kohteena. Aviottomien lasten kasvava määrä liittyy paitsi koko väestön lisääntymiseen, myös eritoten köyhän kansanosan lisääntymiseen. Tätä voidaan pitää myös yhtenä merkittävimmistä teollistumiseen liittyvistä sosiaalisten muutosten osoittajista. Avioton lapsi oli tuolloin naisen pahin kohtalo, josta yritettiin päästä raskauden salaamisella ja synnyttämällä kaukana ihmisten ilmoilta. ”Sikiönlähdetykset” ja vastasyntyneen surmaaminen eivät olleet harvinaisia. Vuonna 1734 näistä säädettiin kuolemanrangaistus, joka lieventyi vasta sata vuotta myöhemmin Siperiaan karkottamiseksi ja edelleen myöhemmin niin, että rangaistuksessa huomioitiin aviottomien synnyttäjän usein epätoivoinen asema. Syntyneet lapset elivät vihittyjen tai vihkimättömien vanhempiensa, naapureiden tai sukulaisten hoidossa. Yksinäisen äidin hoidossa lapsen tilanne oli usein kaikkein huonoin. (Jousimaa 1983, 12, 15–17, 125.)

Aviottomat lapset ovat seurausta seksuaalisuhteista, jotka kaikessa henkilökohtaisuudessaan ovat aina olleet yhteiskunnan lakien ja moraal sääntöjen kohteena (Jousimaa 1983, 11). Seksuaalielämää normittaa Pasi Saarimäen (2010) mukaan lähimpänä paikallisyhteisö: vanhemmat, lapset, sukulaiset ja kyläläiset. Seksuaalisuus on historian saatossa liitetty vahvasti avioliittoon tai vähintään avioliittolupaukseen, joka antoi luvan seksuaalielämän aloittamiseen. Naisilla oli alituinen pelko avioliittolupauksen rikkomisesta ja jäämisestä yksin aviottoman lapsen kanssa. Vielä suurempi oli kuitenkin naimattomuuden pelko, mistä syystä naisen oli usein vain luotettava miehen lupaukseen. (Saarimäki 2010, 15, 49–50.)

Raskauden peittely oli muutoinkin tyypillistä 1800–1900-luvuilla maaseudulla, mutta naimattoman naisen raskaus oli erityisen peiteltyä ja häpeällistä. Raskaus näyttäytyi usein pulmana koko yhteisölle. Ei-toivottua lasta peiteltiin puhein ja teoin esimerkiksi hakeutamalla synnyttämään tai asumaan aviottoman lapsen kanssa kaupunkiin. (Saarimäki 2010, 94–95.)

Seksuaalinormien rikkominen on kautta aikain ollut enemmänkin sääntö kuin poikkeus, mutta sen seuraukset lapsen kannalta epäinhimilliset. Isätön lapsi on aikoinaan merkinnyt samaa kuin ei kenenkään lapsi, mitätön. (Jousimaa 1983, 11.) Saarimäki (2010) korostaa kuitenkin väitöskirjassaan, että vaikka aviottomaan äitiyteen suhtautumisen normit olivat kiistatta negatiivisia, käytännön suhtautuminen vaihteli. Aviottomat äidit joka tapauksessa elivät näiden vähintäänkin itse olettamiensa yhteisön negatiivisten normien alla. (Saarimäki 2010, 92, 109.)

Aviottomien lasten historia sisältää graaveja esimerkkejä lasten hoidosta ja kasvatuksesta. Aviottomien lasten kuolleisuus oli kaksinkertainen avioliitossa syntyneisiin lapsiin. Tätä nosti slummiutuminen, huono hygienia, aliravitsemus sekä äidin mahdollisuuksien puute tai kyvyttömyys lapsensa hoitoon. Kuolleisuuden taustalta löytyy kuitenkin myös ”enkelintekijöitä”. Nämä ottivat lapsia hoitoonsa saattaakseen nämä päiviltä ja saadakseen taas uusia lapsia ”hoitoonsa” korvausta vastaan. Keskustelu ”enkelintekijöistä” heijastui myös Helsinkiin, missä perustetun Lastenhoitoyhdistyksen tavoitteena oli nimenomaan valvoa hoitolasten oloja ja etuja. (Pulma 1987, 50, 81–82, Jousimaa 1983, 20.) YK:n raportissa vuodelta 1967 todettiin Suomen olevan yksi takapajuisimmista maista mitä tulee aviottomien lasten oikeusasemaan (Jousimaa 1983, 80).

Aviottomia äitejä on kautta historian psykologisoitu ja kategorisoitu. He ovat olleet joko viattomia miesten uhreja tai kevytkenkäisiä naisia. Mikäli hyvän perheen tytölle ”kävi hullusti”, yritettiin järjestää avioliitto tai abortti. Tässä yhteydessä Jousimaa (1983) kuvaa myös ilmiötä, jossa avioton, usein hyvässä sosiaalisessa ja taloudellisessa asemassa oleva äiti ensin luopuu ja myöhemmin ”löytää” orpokodista tai yksityisestä hoitopaikasta oman lapsensa ja adoptoi tämän. Näin äidit, jotka pelkäsivät ympäristön reaktiota pystyivät pitämään lapsensa, ja lapsi sai joidenkin mukaan ottolapsena paremman aseman kuin aviottomana lapsena. Vuoden 1925 ottolapsilaki mahdollisti oman lapsen adoptoinnin aina vuoteen 1979, jolloin voimaan astui uusi adoptiolaki. (Jousimaa 1983, 44–45, 125.)

Avioliiton ulkopuolella syntyneen lapsen antaminen adoptioon ei ollut Suomessa kovinkaan yleinen ratkaisu. Elina Rautasen väitöskirja vuodelta 1972 ”Avioton äiti ja adoptiopäätös” käsitteli aviottoman äidin suhdetta adoptioon. Tutkimus suoritettiin vuosina 1967–1969, jolloin syntyi noin 12 000 lasta avioliiton ulkopuolella. Rautasen aineisto koostuu 373 tapauksesta, joissa avioton äiti on ottanut yhteyttä Pelastakaa lapset ry:hyn keskustellakseen mahdollisesti adoptiosta. Heistä 269 antoi lapsensa ottolapseksi. Rautasen näkökulma aviottomaan äitiyteen oli näin ollen kapea, mutta Jousimaan (1983) mukaan ymmärrettävä hänen toimittuaan Pelastakaa lapset ry:n toiminnanjohtajana. (Jousimaa 1983, 87–88, Rautanen 1972.)

Rautanen (1972) on pyrkinyt tutkimuksessaan ymmärtämään ja selittämään adoptiopäätöstä aviottoman äidin kannalta subjektiivisesti merkitykselliseksi ja mielekkääksi (Rautanen 1972, 32, 53). Rautasen tutkimustulosten mukaan adoptiopäätös liittyy kullekin äidille ominaisiin käyttäytymismalleihin, jotka ovat sidoksissa äidin henkilökohtaiseen problematiikkaan (muun muassa identiteetin kehityksen häiriöt, pinnalliset seksuaalisuhteet, vallitseva tilanne). Rautasen (1972) mukaan lapsen antaminen adoptioon tai lapsen pitäminen ovat aina äidin kannalta mielekkäitä ratkaisuja, eikä äitejä tule painostaa ratkaisuunsa. Ainoa keino olisi Rautasen mukaan kehittää yhteiskunnan tukitoimia, jotta lapsensa pitäneet äidit eivät joutuisi vaikeuksiin. (Rautanen 1972, 115–120.)

Aviottomien äitien kanssa työskentely on ollut keskeinen käytännön sosiaalityön ongelma 1960–1970-luvuilla. Samaan aikaan on Rautasen (1972) mukaan ollut yhteiskunnassamme havaittavissa asenne, jonka mukaan avioton äiti on avun tarpeessa ja häneen tulee suhtautua yhä suvaitsevaisemmin, ei tuomiten. (Rautanen 1972, 11, 53.) Jo Ensi Kodin perustaminen vuonna 1942 kuvasti perhettä ja yhteiskuntaa koskevan aatemaailman suurta läpimurtoa: nainen ja lapsi voivat keskenään muodostaa perheen. Ensikoteja perustettiin kaikkiaan seitsemälle paikkakunnalle ja 1945 näiden yhteistoimintaa varten perustettiin Ensi Kotien Liitto. Ensikoti-aatteen symbolina toimi Miina Sillanpää. (Jousimaa 1983, 54, 56, 62.)

Lastenvalvojan nimeäminen toi osaltaan parannusta aviottoman lapsen asemaan, sillä nyt lapsella oli tarvittaessa oikeus saada hoitoa ja kasvatusta yhteiskunnan taholta. Parannusta toi myös lain velvoite elatusvelvollisen määräämiseksi. (Jousimaa 1983, 40–41, Piirainen 1974, 117–118.) Parannukset eivät kuitenkaan toteutuneet käytännössä näin hyvin, vaikka lakia perinnän osalta myöhemmin paikkailtiin. Laki painotti vain isän taloudellista vastuuta

ja sen kiertäminen, isän näköpiiristä häviäminen, oli hyvin yleistä. Sosiaalialan koulutusta ei juurikaan ollut ja lastenvalvojan tehtäviä hoiti kirjava ammattikunta puutarhurista metsätyömiehiin. Lapsen valvonnan lisäksi työ oli usein aviottoman äidin kyttäämistä, mistä syystä lastenvalvoja kääntyikin kansan suussa ”pillupoliisiksi”. Vasta myöhemmin lastenvalvojan tehtävä yhdistettiin huoltosihteerin tai -tarkastajan virkaan. (Jousimaa 1983, 41–42, Satka 1994, 279.)

Adoptiolaki ratkoi osaltaan pitkään aviottomien lasten ongelmaa. Niin Suomessa kuin kansainvälisestikin aviottoman äitiyden asemalla on aina ollut merkitystä adoptoitavien lasten määrään. (Pösö 2003, 147–148, 150.) Triseliotis ym. (2005) tuovatkin esiin, että kun avioliiton ulkopuolella syntyi paljon lapsia ja oli suuri tarve löytää aviottomille lapsille koteja, rohkaistiin ihmisiä adoptoimaan luvaten adoption anonymiteetti ja salattu tausta. Tällä halettiin suojella myös adoptoitavia lapsia ja adoptioon lapsensa luovuttaneita naisia aviottomuuteen liittyneeltä raskaalta leimalta. (Triseliotis ym. 2005, 4.)

5.2.3 Sotaorpus ja voimistuva lastensuojelun tarve

1900-luvun alussa köyhäinhoito oli nöyryyttävää ja avun varaan joutunut menetti yhteiskunnallisen täysivaltaisuutensa, sillä köyhyyttä pidettiin seurauksena sivistymättömyydestä ja moraalittomasta käyttäytymisestä. Ainoastaan työkyvyttömiä ja turvattomien lasten hoito asetettiin kuntien velvollisuudeksi, mutta orpojen, köyhien tai vammaisten lasten hoito ei juurikaan eronnut tavasta, jolla muitakin ”kurjia” huollettiin. Huollon laadusta ei ollut mitään määräyksiä. Omaan kotiin ei juuri saanut apua, sillä sitä pidettiin laiskuuteen totuttavana tapana. Näin monet lapset päätyivät sijaisperheisiin, valitettavan usein työvoimaksi. (Kauppi & Rautanen 1997, 12–14.) Lasten huutokauppoja, ”ihmismarkkinoita”, paheksuttiin julkisesti jo 1880-luvulla, jolloin kiinnitettiin erityisesti huomiota lasten kohtaloihin. Vaatimukset köyhien lasten huollon ja kasvatuksen turvaamiseksi loivat perustan kunnalliselle ja yksityiselle lastenhuoltojärjestelmälle. (Pulma 1987, 64–65, 69, Piirainen 1974, 36.)

Turvattomuus lisääntyi Suomessa voimakkaasti sisällissodan jälkeen ja loi maahan ennennäkemättömän lastensuojeluongelman. Sotaorvoiksi laskettiin kaikki, joiden huoltajat olivat kyvyttömiä huolehtimaan perheestään. Lisäksi sota jätti jälkeensä täysorpoja, joilla

molemmat vanhemmat olivat kuolleet. Valkoisella puolella olleiden vanhempien orpolapset saivat valtion eläkkeen. Hävinneiden puolella olleiden vanhempien lapsia eli niin sanottuja punaorpoja koskevat kysymykset sen sijaan pyrittiin ratkaisemaan köyhäinhuitolakien avulla. Heitä pyrittiin myös sijoittamaan jonkin verran valkoisiin ”hyviin ja turvallisiin” kasvatuskoteihin, mikä ei kuitenkaan onnistunut kovin laajasti. (Parviainen 2003, 25, Jousimaa 1983, 37, Hiilamo 2006, 59, Urponen 1994, 163.)

Sotaorπους oli niin laajalle levittäytynyttä, etteivät kunnat yksin pystyneet vastamaan omistaan (Parviainen 2003, 25). Orvoille ja aviottomille lapsille pyrittiin saamaan edes jonkinlainen katto pään päälle ja lastenkoteja perustettiin nopeasti ympäri Suomea. Kireäsäkin tilanteessa oli kuitenkin pohdittava ja verrattava turvattomien lasten lastenkoti- ja yksityiskotihoidon hyviä ja huonoja puolia toisiinsa. Lapsen ottaminen perheeseen oli tuona aikana hyväntekeväisyyttä, sillä lapsia oli paljon enemmän kuin heitä haluavia perheitä. (Jousimaa 1983, 38, 123, Satka 1994, 299.)

Pyrkimyksiä laaja-alaisen lastensuojelun kehittämiseen oli ja virallisia lastensuojelulakeja alettiin säätää 1920-luvun aikana (Parviainen 2003, 25). Lastensuojelun erottamisen köyhäinhoidosta pelättiin kuitenkin ajavan kuntien talouden ahdinkoon. Tässä tilanteessa yksityinen lastensuojelutyö tuli tilaukseen ja myös sille pyrittiin määrittämään yhtenäinen järjestelmä. (Kauppi & Rautanen 1997, 18–19.) Pelastakaa lapset ry:n edeltäjä, Kotikasvatusyhdistys, ei ollut ensimmäinen maamme yksityisistä lastensuojelutoimijoista. Itse asiassa Suomessa toimi jo Kotikasvatusyhdistys niminen järjestö, joten vuonna 1922 perustetun järjestön nimi vaihdettiin vielä samana vuonna Koteja kodittomille lapsille ry:ksi. Yhdistyksen perustajiin kuului Ester Ståhlberg. Järjestöllä oli hyvät poliittiset edellytykset, taloudellinen tuki kunnilta ja sen palveluja käytettiin aktiivisesti. (Kauppi & Rautanen 1997, 28–29, Piirainen 1974, 83.) Toki tälle oli myös yhteiskunnallisesta tilanteesta johtuen vahva tilaus. Köyhäinhoidon mahdollisuudet olivat rajalliset ja sodan aiheuttaman kansan kahlitajoon lieventämiseksi tarvittiin luotettavaa avustustyötä. (Kauppi & Rautanen 1997, 31.)

Koteja kodittomille yhdistyksen tehtävä oli ytimekäs: hyvien ja pysyvien sijaisperheiden hankkiminen kodittomille lapsille. Tähänastinen perhehoito ei ollut pystynyt toteuttamaan tätä tehtävää. Tässä vaiheessa adoptio määriteltiin järjestön tehtävien ulkopuolelle ja kasvatuskotia etsittiin lapsille siinä tilanteessa, jollei lapsi vaadi esimerkiksi rikollisen taipumuksen vuoksi laitosta tai jolleivät lapsen sukulaiset tai hyviksi katsotut henkilöt ”ota lasta omakseen” eli adoptoi häntä. (Kauppi & Rautanen 1997, 33–34.) 1930-luvulla yhdistyksen

laitostoiminta eriytyi hiljalleen tarkoituksenaan tukea yksityisiä sijaiskoteja. Vastaanottokodit oli tarkoitettu lapsen lyhytaikaiseen sijoitukseen ennen siirtymistä kasvatus- tai ottokotiin. (Kauppi & Rautanen 1997, 49, 57.)

Kasvatusvanhemmille maksettiin hoitomaksua, ellei lasta tahdottu ottaa oman lapsen asemaan otto- tai adoptiivilapseksi. Kasvatusvanhempien oli siis mahdollista adoptoida lapsi itselleen, mikäli olosuhteet olivat sopivat. Järjestön alkutaipaleella tätä määrittävää lakia ei ollut olemassa ja adoptioita tehtiin vain joitakin. (Kauppi & Rautanen 1997, 35, 49.) ”Adopteeramiseen” oli oma erillinen ohjeistus lainsäädännön puuttuessa. Sen mukaan kasvattivanhempien tai muiden henkilöiden tuli ilmoittaa asiasta yhdistyksen asiamiehelle. Lapsen vanhemmilta tai holhoojalta tuli saada suostumus, jota asianomainen paikkakunnan lastensuojeluvirasto puoltaa. Suostumuksen ja puollon jälkeen kasvattivanhempien oli mahdollista anoa lasta kirkkoherranvirastossa siirrettäväksi ottovanhempien perheeseen ja nimeen. (Kauppi & Rautanen 1997, 59–60, Piirainen 1974, 16.)

5.2.4 Suomen ensimmäinen ottolapsilaki

Vuonna 1925 astui voimaan maamme ensimmäinen adoptiota koskeva laki sekä asetus, joka määritteli ohjeet ottolapsisuhteen purkautumisen varalle. Ottolapsen sai adoptoida 25-vuotias yksityishenkilö tai naimisissa oleva pari. Laki edellytti hakijalta tai hakijoilta myös ottolapsen kannalta sopivia henkilökohtaisia ominaisuuksia ja olosuhteita. Näitä ei kuitenkaan laissa määritelty. Ottolapsen mielipide oli huomioitava, mikäli hänen arvostelukykynsä katsottiin riittäväksi. (Laki ottolapsista 1925, Parviainen 2003, 25.) Jo ennen ottolapsilain voimaantuloa, oli ottolapsisuhteita vahvistettu luovuttavan äidin ja ottovanhempien keskinäisellä sopimuksella. Lain voimaantulon jälkeen adoptiokäytännöt olivat aluksi varsin kirjavia. Huolestuttavaa oli erityisesti yksityisten henkilöiden harjoittama ottolapsitoiminta, jossa adoptiolapsia välitettiin lehti-ilmoitusten perusteella. (Kauppi & Rautanen 1997, 224–225, Rautanen 1989, 146.)

Ensimmäisen ottolapsilain mukaiset adoptiot olivat heikkoja adoptioita. Ottolapsilakia oli alettu valmistella täydentämään lakia avioliiton ulkopuolella syntyneistä lapsista. Edellä mainittuja lakeja on pidetty myös ”luokkalakeina”, sillä lakien tehtävänä oli tarvittaessa erottaa vanhemmistaan ja sijoittaa heidät uusiin koteihin – sellaisiin, jotka kasvattaisivat

heistä uuteen yhteiskuntaan sopeutuvaisia kansalaisia. Laki oli aikansa tuotos. Jaakkola (1977) kuvailee lainvalmistelua värittömäksi ja nopeaksi, sillä se käännettiin liki suoraan naapurimaiden Ruotsin ja Norjan vastaavista laeista. Ensimmäinen maamme ottolapsilaki korosti ottovanhempien oikeutta. Se ei tuonut ottolasta tasa-arvoiseen asemaan avioliittolasten kanssa. Ottolapsella ei ollut juridisia suhteita ottovanhempien sukulaisiin tai sisarusiinsa. Osuus perintöön oli aviolapsia pienempi. Ottolapsi katsottiin myös biologisten vanhempiensa perilliseksi, mutta käytännössä Jousimaa (1983) arvelee tämän seikan lähes merkityksettömäksi. Ottolapsen asemaa heikensi erityisesti heikko adoptio, jonka pohjalta ottolapsisuhde oli mahdollista purkaa kummankin osapuolen taholta. Käytännössä oikeutta käyttivät lähinnä ottovanhemmat, joiden oli mahdollista purkaa ottolapsisuhde, mikäli ottolapsi oli törkeästi rikkonut ottovanhempaa tai perheenjäsentä kohtaan tai ottolapsi eli paha-tapaista tai rikollista elämää. Sen, ettei lapsi tuottanutkaan ottovanhemmilleen iloa tai kunniaa, nähtiin olevan seurausta huonoista perintötekijöistä. Purkamisen yhteydessä lapsi jäi puille paljaille. (Jaakkola 1977, 3, Jousimaa 1983, 124–125, Parviainen 2003, 25–26.)

Ottolapsisuhteen purkautumisia on historian saatossa tehty Jaakkolan (1977) mukaan kuitenkin vähän: tuomioistuintilastojen mukaan 3 prosenttia (noin 20 kappaletta) vuosittain perustetuista ottolapsisuhteista on purettu. Purkaminen on tehty pääsääntöisesti lapsen ollessa jo täysi-ikäinen. Niissä tapauksissa, joissa lapsi on ollut ala-ikäinen on ollut purkamisperusteena ollut useimmiten lapsen etu. Täysi-ikäisten ottolasten kohdalla purkaminen on kuitenkin tehty useimmiten ottovanhempien eduksi tilanteissa, joissa ottolapsen on katsottu loukkaavan ottovanhempien etua. (Jaakkola 1977, 43–44.)

Ottolapsilain voimaantulon myötä Koteja kodittomille yhdistys alkoi välittää adoptiolapsia (Parviainen 2003, 27). Adoptiolaki ei kuitenkaan vilkastuttanut toimintaa odotetulla tavalla, vaan se alkoi hiljalleen joidenkin kasvattilasten ”omaksi ottamisella” eli adoptoinnilla. Joinain vuosina adoptioita ei tilastoitu erikseen, vaan ne näkyivät samassa luvussa muiden perhehoitoon sijoitettujen kanssa. Vuosittaisia notkahduksia tasoitti vuonna 1937 voimaan tullut lastensuojelulaki (52/1936), joka vilkastutti adoptioita. Lukuja vääristää kuitenkin jonkin verran se, ettei kaikkien ottolasten adoptiota ollut vahvistettu tuomioistuimessa. Monen lapsen kohdalta puuttui oikeuden pöytäkirja. (Kauppi & Rautanen 1997, 60–61, 140.) Voimaan tullut lastensuojelulaki vahvisti Koteja kodittomille ry:n sosiaalipoliittista asemaa virallisena, uuden lain edellyttämällä tavalla lastensijoitus- ja tarkastusyötä hoitava yhdistyksenä (Kauppi & Rautanen 1997, 68).

Adoption luonteelle on historian saatossa ollut tyypillistä salailu, kuvittelu ja todellisuuden kieltäminen. Adoptio on luonut uuden vanhempi–lapsi-suhteen, mutta samalla se on hävittänyt kokonaan lapsen taustan. Tällä on ilmeisesti suojattu ottovanhempia ja saatu heidät tuntemaan, että lapsi on heidän omansa. Järjestely on suojannut myös lapsen synnyttäneitä aviottomia äitiä ja lasta, jonka pelättiin pitkään perivän äitinsä moraalittomuus. Biologiset äidit ovat jääneet adoptioprosessissa syrjään ja heitä on paheksuttu paitsi aviottoman lapsen saamisesta, yhtä lailla myös lapsen pois antamisesta. Lapsen asema on myös ollut ongelmallinen. Lapsen kohdistuva biologisen äidin ja ottovanhempien ambivalenssi on herättänyt lapsessa ristiriitaisia tunteita eritoten, mikäli eri osapuolia ei ole tilanteessa autettu ja neuvottu. Salailu, jonka tarkoituksena oli alun perin turvata adoption eri osapuolia, onkin adoption historiassa aiheuttanut vain lisää tuskaa. (Rautanen 1975b, 3–5, Siegel 2006, 180.) Myös huostaanotetun ja sijoitetun lapsen kohdalla ajateltiin aiemmin, että sijaisperheen vanhemmat tai ammatilliset aikuissuhteet korvaavat lapsen biologiset vanhemmat. Ensimmäisessä lastensuojelulaissa ei huomioitu lapsen ja biologisten vanhempien yhteydenpitoa. (Forsberg 1998, 11.)

5.2.5 Ottolapsityön luonteen muutos

Maailemansotien jälkeisinä vuosina koko Eurooppa keskittyi lähes pelkästään hädänalaisympäristöjen lasten auttamiseen (Paavilainen 2012, 28). Suomessa lasten turvattomuus aiheutti lasten siirtoja erityisesti Ruotsiin, mutta myös Tanskaan ja Norjaan. Kaiken kaikkiaan Suomesta siirrettiin noin 70 000 lasta naapurimaihin. (Parviainen 2003, 27.)

1940-luvulla ottolapsityö nousi tasaveroiseen asemaan Pelastakaa lapset ry:n tekemän kasvattilapsityön kanssa. Kiinnostus adoptiota kohtaan oli kasvanut ja joinain vuosina adoptioiden vahvistaminen ylitti määrällisesti sijaiskoteihin tehdyt sijoitukset. (Kauppi & Rautanen 1997, 99, Parviainen 2003, 27.) Yhdistyksen eri työmuodoista ottolapsityö koettiin kaikkein arkaluontoisimmaksi. Pelastakaa lapset ry:n vuoden 1945 toimintakertomuksessa nostettiin esille kaksi merkittävää muutosta ottolapsityössä: ensinnäkin ottolapsia hakevien vanhempien sosiaalinen tausta oli noussut. He olivat useimmiten työläisiä. Samaan aikaan kuntien yhdistykselle tarjoamat ottokotia kaipaavat lapset luokiteltiin yhä useammin ”enemmän tai vähemmän henkisesti vahingoittuneiksi”. (Kauppi & Rautanen 1997, 100–102.)

1950-luvulla puhe kilteistä orvoista kääntyi sosiaalisiin orpoihin: lapsiin, joiden vanhemmat eivät kyenneet täyttämään vanhemmuuden tehtävää. Varhaisen kasvuympäristön vaurioittamien lasten määrä lisääntyi, mikä johtui 1960–70-luvuilla tulleista nopeista yhteiskunnallisista muutoksista ja niiden vaikutuksista perhe-elämään ja vanhempana toimimiseen. Toisaalta lasten oireita ymmärrettiin nyt uudella tavalla. Sijaiskotien tarjonta ei vastannut kasvanutta kysyntää. Tähän vaikutti myös sosiaalityön kehittyminen: perheissä alettiin käydä jo ennen lapsen sijoitusta, eikä kaikille halukkaille perheille enää uskallettu antaa lasta. (Kauppi & Rautanen 1997, 148–149, 153.)

Aikuistuneiden otto- ja kasvattilasten jälkipalvelu yleistyi 1960-luvulta lähtien. Tämän mahdollisti kehittynyt sosiaalityö ja sen mukanaan tuomat huoltosuunnitelmat ja -kertomukset. Jälkipalvelu tuli lakisääteiseksi uudessa vuonna 1985 voimaan astuneessa ottolapsilaissa, joka edellytti jälkipalvelun järjestämistä ottolapsisuhteen kaikille osapuolille. (Kauppi & Rautanen 1997, 141–143, Laki lapseksiottamisesta 1985.)

Varilon (1993, 15) mukaan lapsettomuus on erittäin tärkeä adoption taustatekijä. Katsin (1987, 16) arvion mukaan ensimmäisistä adoptioista lapsettomuus on taustalla $\frac{3}{4}$ tapauksista. Iso osa adoptiovanhemmista on kokeillut lapsettomuushoitoja, vaikkei tästä Parviaisen (2003, 49) mukaan ole tarkkoja tutkimuksia. Lapsettomuus hyväksyttiin adoption lähtökohdaksi 1960-luvulta alkaen. Lapsettomuus selittää myös adoptiovanhempien ikärakennetta ja sosioekonomista asemaa. Kun lasten hankintaikä on noussut, on samalla myös lapsettomuus yleistynyt. Lasten hankintaiän nousuun taas ovat vaikuttaneet muun muassa koulutuksen pituus. (Parviainen 2003, 28, 49–50.) Elämäntapojen monimuotoistuesssa ovat mielipiteet ja asenteet adoptiota kohtaan muuttuneet sallivimmiksi ja adoptio on hyväksyty yhdeksi tavaksi muodostaa perhe (esim. Triseliotis ym. 2005, 17).

5.2.6 Vahva adoptio ja ottolapsityön kehittyminen

Aborttilaki vuodelta 1970 ja ehkäisytablettien markkinoille tulo 1960-luvun lopulla vähensivät ei-toivottujen lasten määrää. Aiemmin pitkälti pieniin lapsiin kohdistunut ottolapsityö otti uuden suunnan yleisen hyvinvoinnin kohoamisen, syntyvyyden laskun, aborttilain voimantulon ja yksinhuoltajille suunnatun sosiaaliturvan ansiosta. Tilanne kääntyi päinvas- taiseksi kuin ennen: adoptoitavia lapsia oli nyt vähemmän kuin heitä haluavia perheitä.

Ottolapsityö kehittyi ja kasvoi 1960–1970-luvuilla voimakkaasti. (Kauppi & Rautanen 1997, 161, Pulma 1987, 229–230, Varilo 1993, 11.)

Vaikka yleinen hyvinvointi lisääntyi ja toimeentulomahdollisuudet monipuolistuivat, toivat yhteiskunnan muutokset ajan myötä mukanaan myös uusia lastensuojelullisia ongelmia. Ensikodeissa merkittävin muutos oli äitien nuoruus. Ensikotien alkuperäinen tavoite oli tukea äitejä pitämään lapsensa, mutta fyysisesti ja psyykkisesti äideiksi kypsyvät nuoret tytöt eivät ilman asuntoa tai ammattia kyenneet elättämään lastaan. Raskauden myötä nämä nuoret tytöt oli saatettu karkottaa kotoaan. Lapsen antaminen ottolapseksi oli joidenkin nuorten odottajien kohdalla ainut mahdollinen vaihtoehto. (Jousimaa 1983, 64–65.) Myös perherakenteiden muutokset sekä voimakkaasti yleistyneet avioerot ja niiden myötä yksinhuoltajien määrän kasvu toivat lastensuojelutyöhön uusia haasteita (Pulma 1987, 229–230).

Vuonna 1976 voimaan tuli isyyslaki ja laki lapsen elatuksesta. Isyyslaki toimi käytännössä erittäin hyvin vaikuttaen merkittävästi myös aviottomien lasten ja äitien asemaan vähentäen syrjintää. Isien tunnustamishalukkuus ylitti odotukset, mihin toki osaltaan vaikutti se, että arviolta lähes puolet avioliiton ulkopuolella syntyneistä lapsista syntyi avoliittoon. Lastenvalvojien mukaan isyyden selvittäminen kohensi nuorten itsetuntoa. (Jousimaa 1983, 98–100.)

Sekä kansainvälisesti että useiden maiden kansallisissa adoptiota koskevissa lainsäädännöissä alettiin suosia vahvaa adoptiota jo 1950-luvulla. Näin toimittiin esimerkiksi Ruotsissa ja Tanskassa. Norjassa vahva adoptio oli käytännössä vallitseva käytäntö jo 1930-luvulta lähtien. Euroopan neuvoston adoptiokonventionon sisällytettiin vahvan adoption periaate vuonna 1967. Suomi jäi konvention ulkopuolelle, sillä Suomi ei tehnyt lainsäädäntöönsä vahvan adoption mukaisia täydennyksiä ja tarkennuksia. Suomen lainsäädäntö poikkesikin merkittävästi muista maista, mikä aiheutti muutospaineita. (Parviainen 2003, 26, Jaakkola 1977, 6.)

Suomi sai uuden adoptiota koskevan lainsäädännön vuonna 1979. Suomi otti käyttöön vahvan adoption. Uuden lain myötä ottolapsi tuli täysin biologisen lapsen asemaan myös perimisjärjestyksessä, minkä mukaan ottolapsi peri nyt ottovanhempansa ja heidän sukulaisensa, mutta ei biologisia sukulaisia. Näin vahva adoptio katkaisi siteet biologisiin vanhempiin. (Jousimaa 1983, 126.) Samalla ottolapsineuvonnasta tuli pakollista. Tämä ja edelleen vuonna 1985 annetut kansainvälisiä adoptioita koskevat säännökset mahdollistivat

kansainvälisen adoptiotoiminnan aloittamisen Suomessa. (Kauppi & Rautanen 1997, 204–205, Laki lapseksiottamisesta 1985.) Toiminta oli kuitenkin aluksi vähäistä, sillä kansainvälisiä adoptiolapsia oli vähän saatavilla. Monet ottovanhemmat saivat kotimaisen adoptiolapsen. Osa ottolasta hakevista saivat ottolapsen sijaan sijaislapsen. (Parviainen 2003, 57, 62.)

Sijaiskotisijoituksiin verrattuna adoptiotyötä pidettiin Kaupin ja Rautasen (1997) mukaan helpompana ja siihen kiinnitettiin vähemmän huomiota. Adoptiossa lapsi päätyi yleensä korkeammin koulutettuihin ja paremmin toimeentuleviin perheisiin, eikä sosiaalityöntekijöille enää adoption vahvistamisen jälkeen ollut huolta lapsesta tai perheestä. Ottolasta toivovien perheiden määrä alkoi lisääntyä. Tuolloin huomattiin myös työn luonteen ja yhteiskunnan tarpeiden muutos. Sijaiskotityön kriittinen tarkastelu osoitti, että mikäli edellytykset lapsen sijoittamiseksi ottokotiin olivat olemassa, oli tämä sijaiskotia parempi ja lapselle turvallisempi vaihtoehto. Kasvatilasta toivovien perheiden määrä laski, siinä missä ottolasta toivovien kasvoi. Leikki- ja kouluikäisten ja uuden ottolapsilain myötä voimaan tulleen vierasmaalaisten lasten adoption myötä ottolapsityöhön liittyvä ajattelu muuttui. Vaikka uusi laki toi voimaan vahvan eli purkamattoman adoption, ymmärrettiin nyt, että leikki- ja kouluikäisillä lapsilla oli jo muistoja ja tietoa biologisista vanhemmistaan. Vaikka juridiset siteet katkesivat täysin vahvan adoption myötä, nähtiin jonkinlaisten siteiden omaan perheeseen kuitenkin säilyvän. (Kauppi & Rautanen 1997, 158–159.)

Adoptiotyötä vaivasi sama puute, kuin sijaiskotityötä: biologiset vanhemmat jäivät herkästi sivuun koko prosessista. Työn merkitys lapsensa luovuttavien vanhempien kohdalla kyllä ymmärrettiin, mutta vasta työntekijöiden määrän ja resurssien lisääntyessä päästiin tilanteeseen, jossa lapsia ei sijoitettu adoptioon ilman vanhempien tapaamista. Toisaalta moni lapsensa adoptioon luovuttava avioton äiti toivoikin asian pysyvän salassa, sillä sekä aviottoman lapsen hoitaminen itse kuin myös lapsen luovuttaminen adoptioon olivat yhteiskunnassa paheksuttavia asioita. Adoptioon tuli olla riittävät perusteet. 1960-luvulta lähtien luovuttavat vanhemmat tai -vanhempi alkoivat asettaa myös omia vaatimuksiaan ottovanhemmista ja tulevasta kodista. Biologiset vanhemmat pystyivät myös kysymään tietoja lapsen sopeutumisesta perheeseen, mutta osoitetta ja ottovanhempien nimiä ei saatettu tietoon. Biologisten vanhempien ja ottovanhempien tapaamiset olivat harvinaisia. Ottolapsityö kehittyi myös siinä mielessä, että biologisen äidin tilanteesta kirjattiin yhä tarkemmat työkertomukset, joista ilmeni myös ne keinot, joita oli selvitetty mahdollistamaan se, että

äiti voisi itse pitää lapsen. Näillä oli myöhemmin suuri merkitys jälkipalvelutyön kehittämisessä. (Kauppi & Rautanen 1997, 161–164.)

Kehitettävää oli toki myös ottovanhempien kanssa tehtävässä työssä. Pahimmillaan sosiaalityöntekijät eivät edes tavanneet ottolasta toivovaa perhettä, eikä perheistä kaivattua kovinkaan syvällistä tietoa. Käsitys siitä, että ottovanhemmat olivat kasvattivanhempia paremmin toimeentulevia ja korkeammin koulutettuja oli voimakas, sillä pelkästään varallisuus ja sosiaalinen asema saattoivat vielä 1950-luvulla mahdollistaa adoptoinnin. Myöhemmin näitä asioita ei enää suoraan rinnastettu hyvään vanhemmuuteen, vaan perheen kanssa käytiin perusteellisia keskusteluja, joissa kiinnitettiin erityistä huomiota motivaatioon. Koska vastasyntyneitä, fyysisesti ja psyykkisesti terveitä lapsia oli yhä vähemmän saatavilla, monet ottovanhemmat laajensivat kriteereitään. Työ muuttui todelliseksi yhteistyöprosessiksi sosiaalityöntekijän ja ottovanhempien välillä. Lapset, yhä vanhemmat ja usein yhä oireilevammats, toivat mukanaan oman aiemman elämänsä. Pääasia ei ollut enää tehdä ottovanhempia onnelliseksi perheenlisäyksestä, vaan ensisijainen oli tarve auttaa lasta. Perhehoitoliitto ry:n ja Pelastakaa Lapset ry:n hanke vuosina 1994–1998 toi lisääntyneeseen tiedon ja taidon tarpeeseen ulkomailla kehitetyn PRIDE-koulutuksen sijais- ja adoptiovanhemmille. (Kauppi & Rautanen 1997, 165–168, 171–172.)

Ottovanhempia kehoitettiin ottolasta toivoville perheille suunnatussa kirjasessa (1958) aina kertomaan lapselle, että tämä on ottolapsi. Kuitenkin monille ottovanhemmille asiasta kertominen vaikutti olevan hankalaa, siitäkkin huolimatta, että tästä oli ennen lapsen tuloa yhdessä sosiaalityöntekijän kanssa keskusteltu. Ottolapsityössä on Kaupin ja Rautasen (1997) mukaan jo 1920-luvulta lähtien mahdollistettu äidin ja lapsen tapaaminen siinä tapauksessa, että täysi-ikäinen lapsi suostui äidin pyynnöstä tapaamiseen. Jos lapsi kieltäytyi tapaamisesta, oli vastaus lopullinen. Uuden ottolapsilain myötä vuonna 1979 myös ottovanhempien nimet ja osoitteet tulivat selville, sillä oikeuden pöytäkirjat ja kirkonkirjat olivat julkisia. Harvoin tätä mahdollisuutta lapsen jäljittämiseen kuitenkaan käytettiin. (Kauppi & Rautanen 1997, 164, 166, 175, Varilo 1993, 13.)

1960-luvulta lähtien ottolapset alkoivat myös itse yhä aktiivisemmin ottaa yhteyttä ottolapsitoimistoon haluten keskustella alkuperästään ja ottolapseksi antamiseen johtaneista teki- jöistä. Taustalla oli usein jokin kriisi: nuoruuden identiteetin muodostuminen, oma kihlaus tai naimisiinmeno tai ottovanhemman kuolema. Usein lapset olivat itse aavistelleet olevansa ottolapsia, vaikkei asiasta olisi heille ottoperheessä pyynnöistä huolimatta kerrottu.

Vaikka ottolapsilta Kaupin ja Rautasen (1997) mukaan välittyi ymmärrystä ottovanhemmille, oli salailu jonkinasteinen ongelma. Hyvin harvoin lapset toivoivat yhteyttä biologiin vanhempiinsa. Biologiset vanhemmat taas olivat usein jo järjestäneet elämänsä toisin, eivätkä tästä syystä halunneet pitää yhteyttä lapseensa. Yhteydenotto ottolapsitoimistoon liittyi enemmänkin oman identiteetin kokoamiseen ehjäksi. Jälkipalvelu tuli lakisääteiseksi osaksi ottolapsineuvontaa vuoden 1979 ottolapsilaissa. (Kauppi & Rautanen 1997, 174–175, Jousimaa 1983, 128, Varilo 1993, 10, 14.)

5.2.7 Kansainväliset adoptiot

Sotien aikaisten lasten siirtojen lisäksi lapsia on myös adoptoitu Suomesta ulkomaille, pääasiassa Pohjoismaihin. Tämä kiinnostus heräsi 1960-luvulla. Määrällisesti puhutaan kuitenkin vain alle sadan lapsen adoptoinnista. Todennäköisesti lapsia luovutettiin Suomesta ulkomaille enemmänkin, sillä kaikkia adoptioita ei ilmoitettu viranomaisille. Viimeisen kerran Suomesta adoptoitiin lapsi ulkomaille vuonna 1976. Pääasiassa adoptioiden kansainvälisyys koskee ulkomailta Suomeen adoptoituja lapsia. Suomen sisällä adoptioon luovutettavien lasten määrä väheni, kun taas adoptiota toivovien perheiden määrä kasvoi. Katseet kääntyivät tuolloin muun muassa yleistyneen television välityksellä kehitysmaihin ja näiden kärsivien lasten auttamiseen. Ottolasta toivovat vanhemmat ilmoittivat usein halukkuutensa kehitysmaalaiseen lapseen. (Kauppi & Rautanen 1997, 202–204, Rautanen 1975a, 5–6, 43.) Suomessa vallinneen ”hyväntekeväisyysmotiivin” eli adoption kautta kodin antaminen kodittomalle rinnalla alettiin adoption motiivina tunnustaa 1960-luvulta lähtien myös tunnustettiin ottoperheiksi haluavien oma ongelma, kyvyttömyys saada omia lapsia. Tämä osaltaan synnytti kansainvälisen adoptiotoiminnan ja loi paineen sen jatkuvaan kasvuun. (Rautanen 1975a, 4.)

Kehitysmaiden asenne lasten adoptoimiseksi ulkomaille oli Rautasen (1975a) mukaan aluksi torjuva. Kansainvälisessä adoptiokonferenssissa vuonna 1971 kehittyneiden maiden korostaessa kehitysmaiden lasten hätää ja omia mahdollisuuksiaan lasten auttamiseen, epäilivät kehitysmaan edustajat voisivatko lapset tulla länsimaiden tuntemattomissa olosuhteissa onnellisiksi. Epäilyä herättivät myös uskonnolliset näkökulmat. Torjuvaan asenteeseen vaikutti edelleen myös lähellä ollut siirtomaavallan aika, mistä johtuen länsimaiden ajateltiin lasten kautta hakevan jälleen hyötyä kehitysmaista. (Rautanen 1975a, 7–8.)

Tilanne oli molemmin puolin epäröivä. 1970-luvulla voimassa olleen ottolapsilain mukainen heikko adoptio ei taannut riittävää oikeusturvaa ulkomailta Suomeen tuodulle lapselle. Oikeusturvaa ei voitu myöskään taata lasta luovuttavissa maissa, mistä useimmista puuttui ottolapsilaki tai ylipäätään virallisesti järjestetty ottolapsitoiminta. Perheen sisäisiä adoptioita sen sijaan tapahtui, mutta niidenkin oikeusturva katsottiin heikoksi. Yksityisiä ja Interpedia-yhdistyksen kautta toteutettuja ulkomaisia adoptioita tapahtui jonkin verran. Kuitenkin vasta 1979 voimaan tullut ottolapsilaki ja edelleen 1980-luvulla voimaan tulleet säännökset kansainvälisistä adoptioista mahdollistivat ja turvasivat ulkomailta Suomeen adoptioon ja näiden lasten aseman suomalaisessa yhteiskunnassa. Kangerrellen käyntiin lähteneen kansainvälisen adoptioiminnan määrä Suomessa lisääntyi voimakkaasti Venäjän salliessa lastensa adoptioon ulkomaille. (Kauppi & Rautanen 1997, 204–206, Rautanen 1975a, 3, Halme-Kauranen, Buure-Hägglund, Groop, Suojasalmi, Tuomi, Rautanen & Luther 1983, 5, Luther 1987, 36.)

Tällä hetkellä kansainvälisten adoptioiden määrä on vähenemässä. Monet aiemmin lapsia adoptioon luovuttaneet maat ovat alkaneet kehittää omaa maan sisäistä adoptioimintaansa, mistä syystä lapsia ei enää ole riittänyt kansainvälisesti adoptoitaviksi. (Oikeusministeriö 2010, 46.)

5.3 Avoimen adoption mukaantulo kotimaisiin adoptiokäytäntöihin

5.3.1 Avoin adoptio käsitteenä

Avoin adoptio (open adoption) on Deborah Siegelin (2006) mukaan vaikeasti määriteltävä käsite. Avoin adoptio on myös lähellä käsitettä avoimuus adoptioissa (openness in adoption). Brodzinskyn (2005) näkemyksen mukaan nämä kaksi käsitettä tulee kuitenkin erottaa toisistaan. Avoimuus adoptioissa tarkoittaa laajasti kaikkia adoptiota koskevia toiveita, odotuksia ja tunteita sekä yleisiä asenteita. Brodzinskyn (2005) mukaan suljetussakin adoptiossa voi olla avoimuutta, mikäli adoptioperhe on luonut perheeseen rehellisen ja avoimen ilmapiirin. Tämä voi näkyä esimerkiksi siinä, että adoptiovanhemmat tukevat adoptoitua biologisten juurien kokoamisessa ja etsimisessä. Vastaavasti avoimesta adoptiosta tämä todellinen avoimuus saattaa sopimuksista huolimatta puuttua. (Siegel 2006, Brodzinsky 2005, 149–151.)

Yleisellä tasolla avoin adoptio tarkoittaa kaikkea kommunikaatiota adoptioon kuuluvien osapuolten välillä. Jack Demickin ja Seymore Wapnerin (1988) adoptiokirjallisuudessa paljon siteeratun määritelmän mukaan avoin adoptio voidaan jakaa neljään päätyyppiin. Rajoitettu avoin adoptio (restricted open adoption) tarkoittaa adoptiotoimiston kautta välitettyjä lapsen tietoja ja kuvia biologisille vanhemmille. Puoli avoin adoptio (semi-open adoption) puolestaan tarkoittaa hyvin anonyymisti suoritettua biologisten vanhempien ja adoptiovanhempien tapaamista ennen lapsen adoptointia. Täysin avoin adoptio (full open adoption) tarkoittaa biologisten vanhempien ja adoptiovanhempien tapaamista ja siihen liittyvää vapaata tiedon vaihtoa. Jatkuva avoin adoptio (continuing open adoption) tarkoittaa tilannetta, jossa tehdään suunnitelma jatkuvasta lapsen, biologisten vanhempien ja adoptiovanhempien välisestä kontaktista. (Demick ja Wapner 1988.) Jäppisen (2012) tutkimustulosten mukaan yhdessä perheessä voi olla elämänkaaren aikana käytössä useita erilaisia avoimuuden muotoja ja tasoja (Jäppinen 2012, 85).

Adoptoidun tarve omien juuriensa tuntemiseen on todettu useissa tutkimuksissa (esim. Triseliotis ym. 2005). Adoptoidun ja adoptioon lapsensa luovuttaneiden vanhempien halu tietää toisistaan onkin kansainvälisesti tarkasteltuna avoimen adoption kehittymisen taustalla. Avoin adoptio on tullut suljetun adoption vaihtoehdoksi ja se on kansainvälisesti jatkuvasti yleistynyt adoptiojärjestely. (Triseliotis ym. 2005, 39, Pierson & Thomas 2002, 321–322.) Kansainvälisesti avointa adoptiota on myös tutkittu jonkin verran. Laajasti adoption avoimuuden historiasta ja käytännöistä Britanniassa kirjoittanut Sally Sales (2012, 14) esittää kuitenkin, että vaikka tutkimusta on tehty jo 1980-luvulta lähtien, tarve monipuolisia metodeja käyttäville avointa adoptiota koskeville pitkittäistutkimuksille on edelleen olemassa.

5.3.2 Avoin adoptio Suomessa

Suomessa keskustelu avoimen adoption käyttöönotosta juontaa lastensuojeluun. Vain kolmasosa sijoitetuista lapsista saa mahdollisuuden elää perheessä. Pysyvä huostaanotto ei ole lastensuojelulain mukaan mahdollista, vaikka lapsella ei olisi käytännössä enää koskaan realistisia mahdollisuuksia palata biologisen vanhemman luo. Laki ei myöskään velvoita biologista vanhempaa sitoutumaan kuntoutukseen. Avoimen adoption käyttöönoton taustalla on siis huoli siitä, että lastensuojelu ei pysty tarjoamaan sijoitetuille lapsille pysyviä ja

turvallisia kasvuolosuhteita. Lapsen kannalta tilanne, jossa hän joutuu asumaan välillä kotona ja välillä toistuvasti vaihtuvissa sijoituspaikoissa on erittäin traumatisoiva. Epätietoisuus ja toistuvasti vaihtuvat aikuiset luovat turvattomuutta ja tekevät lapsen kiinnittymisen vaikeaksi. Myös Hämäläinen (2012) on väitöskirjassaan todennut, että perhehoitoon sijoitetut lapset mieltävät sijaisperhesuhteensa väliaikaisina, toissijaisina – nimensä mukaisesti ”sijaisina”. Lasten tilannetta leimasi epävarmuus ja tulevaisuus koettiin avoimeksi. Pysyvyyden ja jatkuvuuden tunne ei Hämäläisen (2012) mukaan ole juurikaan mahdollista perhehoidossa eläville lapsille. (Kohtaaminen-hankesuunnitelma 2010, Kalland 2011, 209–210, Puustinen-Korhonen & Pösö 2010, 3, 12–14, Lapsiasianeuvottelukunta 2010, Hämäläinen 2012, 184, 187.)

Adoptiokäytännöt vaihtelevat maittain. Ruotsissa kolme vuotta samassa sijaisperheessä jatkuneen sijoituksen jälkeen selvitetään lapsen etua ajatellen mahdollisuus siirtää huoltajuus sijaisvanhemmille. Norjassa sosiaalilautakunta voi antaa sijaisvanhemmille mahdollisuuden lapsen adoptoimiseen, mikäli biologiset vanhemmat ovat pysyväisluonteisesti osoittaneet kyvyttömyytensä lapsen kasvattamiseen, sijaisvanhemmat ovat sijaishuolto- paikkana osoittaneet olevansa sopivia kasvattamaan lasta ja mikäli adoptio on lapsen edun mukainen. Vaikka Suomessa huostaanotto nähdään viimesijaisena ja väliaikaisena, lapselle sijaishuolto ei ole ”sijaisjärjestely”, vaan elämää tässä ja nyt. Pitkäaikainen sijoitus voi muodostaa useiden vuosien mittaisen jakson lapsen elämässä. (Puustinen-Korhonen & Pösö 2010, 3–5, 12–14.)

Puustinen-Korhosen ja Pösön (2010, 14) mukaan sellaisissa lastensuojelullisissa tilanteissa, joissa on hyvin epätodennäköistä, että lapsi palaa asumaan biologisten vanhempiansa luokse adoption tarkoituksenmukaisuutta tulisi harkita. Adoptio voisi onnistuneimmillaan mahdollistaa pitkäaikaisesti sijoitetulle lapselle pysyvät kasvuolosuhteet. Triseliotiksen (2007) mukaan sosiaalityöntekijöiden ja muiden ammattilaisten tulisi mahdollistaa lapselle pysyvämät olosuhteet ja suojella heitä ambivalenssin kokemuksilta. Hän peräänkuuluttaa pitkälle kantavaa päätöksentekoa lasten sijoituksissa. Tutkimukset osoittavat adoptioilla olleen merkittäviä vaikutuksia pitkäaikaisesti sijoitettujen lasten elämään, jotka ovat voineet adoption kautta kokea turvallisuutta ja oikeutta kuulua perheeseen. Adoptio mahdollistaa pysyvän kodin ja perheen ja poistaa lapsen pelon siitä, että hänet siirretään taas uuteen sijoituspaikkaan. (Adcock 1980, 19, Triseliotis 2007, Puustinen-Korhonen & Pösö 2010, 14.)

Ongelmattomaksi adoptio ei tilannetta kuitenkaan tee. Triseliotis ym. (2005) korostavat, että pitkäaikaista sijoituspaikkaa tarvitsevien lasten tilanteet vaativat aina tarkkaa suunnittelua, ymmärrystä lapsen kehityksestä ja tämän tarpeista sekä jatkuvaa tukea lapselle, biologisille vanhemmille ja lapsen uusille hoitajille oli kyseessä sitten adoptio tai sijoitus. Oikotietä ei ole, eikä sitä tarjoa myöskään avoin adoptio. Lapsi voi edelleen tarvita erityistä tukea, kuten myös avoimen adoption kautta lapsen adoptoineet adoptiovanhemmat. Adoptio ei myöskään takaa sitä, etteikö lapsi saattaisi päätyä edelleen huostaanotetuksi ja sijoitetuksi. Adoptio takaisi kuitenkin joillekin lapsille pysyvät kasvuolosuhteet. (Triseliotis ym. 2005, 19–21, Puustinen-Korhonen & Pösö 2010, 14, Adcock 1980, 19.)

Avoin adoptio mahdollistaa adoption, jossa lapsella on mahdollisuus yhteydenpitoon biologisten vanhempiensa kanssa. Puustinen-Korhosen ja Pösön (2010) näkemys siitä, että sijaishuollossa ihmissuhteet tulee nähdä ennen kaikkea voimavarana, ei taakkana, pätee myös adoption kohdalla. Yhteydenpidon rajoittamisen ohella tarvitaan tietoa ja ammatillista näkemystä yhteydenpidon avaamiseen, laajentamiseen ja tukemiseen. Lapsen oikeus yhteydenpitoon biologisten vanhempien kanssa ei saa tarkoittaa sitä, että yhteydenpito jää lapsen hoidettavaksi. (Puustinen-Korhonen & Pösö 2010, 16.)

5.3.3 Kotimaisen adoption kehittäminen ja avointa adoptiota koskeva lainsäädäntö

Suomeen ehdotettu avointa adoptiota koskeva esitys ja uuteen adoptiolakiin kirjatut avointa adoptiota koskevat pykälät edustavat edellä esitellystä Demickin ja Wapnerin (1988) tyypittelystä niin sanottua täysin avointa adoptiota, jota tarkoitan jatkossa avointa adoptiota käsiteltäessä. Pasasen ja Tervonen-Arnkilin (2010) mukaan avoimelle adoptiolle ei ole tähänkään saakka ollut lainsäädännöllisiä esteitä. Avoimen adoption piirteitä on itse asiassa ollut suomalaisissa adoptiokäytännöissä jo yli sadan vuoden ajan. Adoptoidun ja biologisen vanhemman välinen tapaaminen on ollut molempien osapuolten suostumuksella mahdollista ja lapsensa adoption luovuttaneen äidin on ollut mahdollista kysellä Pelastakaa lapset ry:n kautta lapsen kuulumisia. Myös joitain epävirallisia sopimuksia ja lupauksia esimerkiksi lapsen tietojen tai valokuvien lähettämisestä on annettu. Näihin ei ole voitu oikeudellisin keinoin puuttua, mikäli ne ovat jääneet toteuttamatta. Myös jälkipalvelu voidaan nähdä avoimen adoption käytäntönä, joka on ollut Suomessa käytössä jo pitkään. Sen kautta adoptoidut voivat saada tietoa juuristaan, käsitellä adoptioprosessia ja saada myös

monien toivoman kontaktin biologiseen vanhempaan. Pääasiassa adoptio on kuitenkin tähän saakka tarkoittanut lapsen ja aiemman vanhemman yhteydenpidon katkeamista. Avoin adoptio ei nykyiselläänkään ole yhtenäinen oikeudellinen käsite. (Oikeusministeriö 2010, 41, Demick & Wapner 1988, Kauppi & Rautanen 1997, 164, Pasanen & Tervonen-Arnkil 2010, Sosiaali- ja terveysministeriö 1998, 30–31, Pelastakaa lapset ry 2013.)

1.7.2012 voimaantulleen uuden adoptiolain avointa adoptiota koskevien lakipykälien mukaan yhteydenpidon tulee olla lapsen edun mukaista. Lapsen toivomukset ja mielipide on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason edellyttämällä tavalla. Yhteydenpito on aikaisemman vanhemman ja adoptiovanhemman keskinäinen sopimus, joka edellyttää molempien suostumusta. Tuomioistuimessa vahvistettua yhteydenpidon sopimusta voi pyynnöstä vähäisessä määrin muuttaa tai täsmentää jos tämä edistää yhteydenpitoa ja on lapsen edun mukaista. Jos olosuhteet ovat muuttuneet tai sopimus vaatii muutoin päivitystä, on tuomioistuimella mahdollisuus tehdä asiasta uusi päätös. (Adoptiolaki 22/2012.)

Avoin adoptio tarkoittaa kotimaassa uusia lastensuojelun keinoja, joilla voidaan paremmin huomioida joidenkin lasten edun toteutuminen. Tavoitteena ei ole että kaikissa, tai edes suurimmassa osassa adoptioista tehtäisiin lapsen ja aikaisemman vanhemman välisiä yhteydenpidon sopimuksia. Mahdollisuus yhteydenpitoon, lisäksi erityistilanteissa vaihtoehtoja lapsen etua parhaiten takaavan sijoitusjärjestelyn harkinnassa. (Oikeusministeriö 2010, 41, Oikeusministeriö 2011, 20.)

Kohtaaminen-kotimaisen adoption kehittämishankkeen (2010–2013) tarkoituksena on kehittää ja laajentaa kotimaista adoptiotyötä avoimen adoption suuntaan. Päämääränä on selvittää, mitä avoimella adoptiolla tarkoitetaan, miten sitä voisi toteuttaa ja minkälaisen mahdollisuuden se voisi tuoda lastensuojelun perhehoitoon ja sijaishuoltoon laajemminkin. Hanke pyrkii myös kaiken kaikkiaan lisäämään adoption avoimuutta sekä adoptoidun lapsen oikeutta biologisen taustansa tuntemiseen niin tiedon, tunteiden kuin mielikuvienkin tasolla. Hankkeessa on myös tarkoituksena kehittää lapsen syntymävanhempien kanssa tehtävää sosiaalityötä, kuulla aikuisia adoptoituja sekä kouluttaa lastensuojelun sosiaalityöntekijöitä adoptio-osaamisessa. Hanke on Raha-automaattiyhdistyksen tukema. (Kohtaaminen–hankesuunnitelma 2010.)

5.4 Salailusta kohti avoimuutta ja avointa adoptiota

Turvattomien lasten elätehoidosta hiljalleen kehittynyt lasten huolto on kulkenut pitkän matkan tämän päivän lastensuojelu- ja adoptiokäytäntöihin. Adoption historiassa ottolapset yhdistyvät aviottomien lasten ongelmaan, mikä liittyy erityisesti köyhän kansanosan lisääntymiseen teollistumisen aikana. Aviottomien lasten ongelmaan puolestaan liittyvät seksuaalisuhteita määrittävät yhteiskunnan lait ja eritoten paikallisyhteisön osin ääneen sanomattomatkin moraalisäännöt, jotka ovat saaneet yksin odottavat äidit historian saatossa synnyttämään kaukana kotipaikkakunnalta, hakeutumaan puoskarin pakeille tai muuttamaan aviottoman lapsen kanssa kokonaan toiselle paikkakunnalle. Suhteessa avioliiton ulkopuolella syntyneiden lasten suureen määrään, aviottoman lapsen luovuttaminen adoptioon ei ole ollut Suomessa kovin yleinen ratkaisu, mutta aviottomien lasten määrällä on aina kiistatta ollut vaikutus adoptiolasten määrään. Turvattomien lasten määrä kasvoi räjähdysmäisesti sisällissodan jälkeen, mikä aiheutti lasten siirtoja ulkomaille. Ottolapsityö alkoi kehittyä ja muuttua 1960–1970-lukujen. Aborttilaki, ehkäisytabletit ja toimeentulomahdollisuuksien kohentuminen toivat aviottomille äideille uusia mahdollisuuksia pärjätä omillaan, eikä ottolapsia enää riittänyt adoptioon kuten aiemmin.

Ei-toivottu lapsi on tuonut mukanaan häpeää ja salailua, jotka näyttävät siirtyneen lapsen mukana adoptioperheeseen. Siellä adoptiolapsi kohtasi adoptiovanhempien lapsettomuuteen liittyvän häpeän ja salailun. Adoption rooli on ollut historian saatossa ristiriitainen. Ensimmäisen ottolapsilain (1925) mukaiset adoptiot olivat adoption purun mahdollistavia heikkoja adoptioita, jotka kuitenkin käytännössä häivyttivät kokonaan lapsen biologisen taustan. Tällä on ilmeisesti yritetty suojata adoptiovanhempia ja biologista äitiä, osin myös lasta peläten äidin moraalittomuuden periytymistä. Käytännössä ottolapsi jäi kuitenkin usein yksin ambivalenttisten tunteidensa kanssa, ellei adoption eri osapuolia neuvottu. Tällaisessa tilanteessa yhteydenpito adoptoidun ja biologisen vanhemman välillä ei ole ollut sosiaalisesti tai yhteiskunnallisesti hyväksyttävää, eikä tästä löydy kotimaisen adoption historiasta mainintoja, vaikka se periaatteessa on mahdollistettu jo ensimmäisen ottolapsilain ajoilta lähtien. Kuitenkin vasta ottolasten iän noustessa ja kansainvälisten adoptioiden mahdollistumisen myötä 1980-luvulta alkaen alettiin nähdä, että ottolapsilla on oma historiansa ennen adoptioperheeseen tuloa ja jonkinasteiset siteet biologiseen perheeseen säilyvät.

Triseliotiksen ym. (2005) mukaan kansainvälisesti tarkasteltuna adoption avoimuus lisääntyi huomattavasti adoptioasiakirjojen muututtua avoimiksi. Tätä ennen on hänen mukaansa vaikea sanoa, minkä verran avoimuutta adoptioissa todellisuudessa oli. Englannissa adoptioasiakirjojen avoimuuden salliva uusi adoptiolaki tuli voimaan vuonna 1975. Kansainvälistä tutkimusta adoptoidun juurien merkityksestä, etsimisestä, uudelleenkohtaamisesta ja kontaktista biologisten vanhempien kanssa pääasiallisesti adoptoidun näkökulmasta alettiin tehdä yhä kasvavassa määrin uuden lain myötä. (Triseliotis ym. 2005, 1.)

Triseliotiksen ym. (2005) mukaan tässä aiemmin vallinneessa adoption salailevassa kulttuurissa ajatus biologisten vanhempien etsimisestä oli paheksuttua ja adoptoitu pyrittiin saamaan luopumaan ajatuksestaan. Se, että adoptoitu tässä vallinneessa ilmapiirissä, ilman kenenkään tukea, tietäen yleisen paheksunnan kaikesta huolimatta toteutti ajatuksensa etsiä biologinen vanhempi, on vaatinut todellista motivaatiota ja päättäväisyyttä. Adoption avoimuuden kasvaessa ollaan Triseliotiksen ym. (2005) esittelemien Haimes ja Timmsin (1985) mukaan nykyään päinvastaisessa tilanteessa: nyt niitä adoptoituja, jotka eivät halua etsiä biologisia vanhempiaan saatetaan pitää kylminä persoonina tai jollain tavalla vaillinaisina. Olisi hyvä muistaa, että kaikki adoptoidut eivät halua etsiä biologisia juuriaan. (Haimes ja Timms 1985, Triseliotis ym. 2005, 23 mukaan, Triseliotis ym. 2005, 23.)

Kansainvälisesti yhä enenevässä määrin käytetty avoin adoptio vaikuttaa ymmärrettävästi jopa radikaadilta muutokselta siihen salailun ja epätietoisuuden kulttuuriin, joka adoptioissa on aiemmin vallinnut. Muutoksen taustalla on aina ideologinen ja sosiaalinen muutos. Siinä missä salailun ajateltiin aiemmin ajavan parhaiten biologisten vanhempien ja adoptiovanhempien etuja, myös avoimen adoption taustalla on ajattelun muutos, jossa eri adoptiotriangelin osapuolten edun nähdään toteutuvan avoimuuden kautta. (Melina & Roszia 1993, 3, 10.)

6 ADOPTIO KOKEMUKSENA HISTORIALLISSA KONTEKSTISSAAN

Esittelen seuraavaksi pro gradu -tutkielmani empiiristä aineistoa, joka on koottu aikuisilta, lapsena adoptoiduilta henkilöiltä. Adoptiot edustavat kotimaisia vierasadoptioita. Tutkimukseen osallistuneet adoptoidut ovat eri puolilta Suomea. Adoptoitujen ikähaitari tutkimushetkellä oli 29–64 vuotta. Tutkimukseen osallistui kahdeksan naista ja yksi mies. Haastattelut ja kirjoitukset kattavat kotimaisen adoption historiaa viideltä eri vuosikymmeneltä, kahden eri adoptiolain voimassaoloajalta (Laki ottolapsista 1925 ja Laki lapseksiotamisesta 1979). Vanhin haastateltavista oli adoptoitu 1940-luvulla, nuorin 1980-luvulla. 1950- ja 1960-luvuilla adoptoituja oli useita.

Jaakkolan (1977) esittelemien tuomioistuintilastojen työtauluista voidaan nähdä suuntaantavat tiedot siitä, minkä verran ottolapsisuhteita on Suomessa historian saatossa perustettu. Tilastoista voidaan havaita ottolapsisuhteiden väheneminen siinä ajassa, missä tutkimukseeni osallistuneiden adoptoitujen ottolapsisuhteet on perustettu. Kun vielä 1940-luvun lopulla perustettiin liki 1900 ottolapsisuhdetta vuodessa, oli luku 1970-luvun puoleenväliin tultaessa laskenut 550 ottolapsisuhteeseen. (Jaakkola 1977, 57.)

Tarkastelen ensin aikuisten adoptoitujen adoptiokokemuksia historiallisessa kontekstissaan. Tässä osiossa painottuvat haastateltujen kokemukset, sillä haastatteluissa adoptiokokemuksen käsittely oli laajempaa kuin mitä kirjoituspyynnön kautta tutkimukseen osallistuneiden henkilöiden kirjoituksissa. Tämän jälkeen kappaleessa seitsemän tarkastelen aikuisten adoptoitujen ajatuksia ja kokemuksia yhteydenpidosta biologiseen vanhempaan. Seuraavassa kappaleessa kuvaan, millaisia ajatuksia aikuisilla adoptoiduilla on avoimesta adoptiosta. Tekstissä esiintyvät suorat lainaukset ovat sanatarkasti haastatteluista ja kirjoituksista poimittuja. Lainausten kieliasua ei ole muutettu. Lainaukset on kursivoitu ja erotettu muusta tekstistä lainausmerkein. Katkoviiva kuvaa, että suora lainaus on katkaistu ja sitä on jatkettu toisesta kohdasta jättäen eri asiayhteyteen liittyviä lauseita tai sanoja välistä pois. Käytän jatkossa suorien lainausten yhteydessä lyhenteitä H1–H5 kuvaamaan haastatteluista poimittuja suoria lainauksia ja lyhenteitä K1–K4 kuvaamaan sähköpostitse saapuneista kirjoituksista poimittuja suoria lainauksia.

6.1 Aikuisten adoptoitujen tarinat

Aluksi annan äänen tutkimukseen osallistuneille aikuisille adoptoiduille. Esittelen kaikki empiirisen aineistoni yhdeksän adoptiotarinaa. Tarinoissa adoptoidut kertovat adoptiostaan ja ajatuksistaan tai kokemuksistaan yhteydenpidosta biologisiin vanhempiin. Olen lyhentänyt tarinat adoptoitujen haastatteluista ja kirjoituksista pyrkien säilyttämään sisällön totuudenmukaisena; sellaisena kuin se on minulle kerrottu tai kirjoitettu.

1. Nainen 35 vuotta

Biologinen äitini oli nuori ja biologinen isäni kuoli jo ennen syntymääni. Äitini oli päätynt suoraan adoptointiin. Olin kahdeksan kuukauden kun minut adoptoitiin lastensuojelulaitoksesta adoptioperheeseen. Adoptioperheessäni oli ennestään yksi lapsi. Olen periaatteessa aina tiennyt olevani adoptoitu. Adoptioperheessä adoptiostani on puhuttu aina avoimesti ja samoin olen itse ollut avoin asian suhteen. Minulla on ollut aivan mahtava perhe, mutta hieman ulkopuolinen olo minua vaivasi silti. Omassa mielessä myllersivät avoimiksi jääneet kysymykset siitä ”mistä minä olen?”, ”mikä minä olen?” ja nämä tekivät myös murrosiän hyvin vaikeaksi. Otin ensimmäisen kerran yhteyttä Pelastakaa lapset ry:n 11-vuotiaana murrosiän kuohuessa, mutta en ala-ikäisenä saanut mitään tietoja.

Adoptioisän kuolema nuoruusiässä oli erittäin kova pala mulle: mä olin niin isän tyttö. Isän menehtymisen jälkeen me asuttiin adoptioäidin kanssa pitkään ulkomailla. Vasta Suomeen palattuani yli kolmikymppisenä otin uudelleen yhteyttä jälkihuoltopalveluun, mitä kautta sain yhteyden biologiseen äitiini. Äiti pyysi jälkipalvelun kautta kirjoittamaan ja kirjeen saatuaan me juteltiin yli kolmenkymmenen vuoden asiat puhelimesta moneen kertaan. Ensitapaaminen meni hyvin ja sen jälkeen ollaan oltu tiiviisti yhteydessä. Välillä tuntuu niin kuin tuota kolmeakymmentä vuotta ei olisi tuossa välissä, että aivan kuin hän omisi minut. Ja sitten siinä on kaikenlaista tullu: alkoholi alkoi näkyä ja tuli riitoja. Mutta aion kyllä edelleen pitää yhteyttä, mutta äidin luo menemistä täytyy kyllä harki-

ta uudelleen. Moniin kysymyksiin olen saanut vastauksia.

2. Mies 45 vuotta

Biologinen isäni oli toivonut aborttia ja tilannutkin jo ajan laittomaan aborttiin, mutta äiti ei ollut koskaan saapunut paikalle. Biologisella äidillä oli ennestään lapsi ja hän on myöhemmin kertonut, että hänen olisi niissä oloissa ollut mahdollonta kasvattaa kahta poikaa. Minut adoptoitiin suoraan synnytyslaitokselta. Adoptioperheeni oli lapseton työläisperhe, joka oli löydetty lehti-ilmoituksella. Tiesin jo varhain, että jotain erikoista oli, enkä ollut yllättänyt kun sain alle 10-vuotiaana tietää olevani adoptoitu. Meillä kotona adoptiosta ei puhuttu avoimesti.

Tapasin 12-vuotiaana biologisen äidin ja veljen pikaisesti. Murrosikä oli vaikea ja peruskoulu tuli kahlattua juuri ja juuri läpi. Eiköhän se ollut pakoa siitä mitä tää adoptio on mun sieluuni jättänyt. Opiskeluaikoina tapasin äitiä tiiviimmin, mutta suhde jäi etäiseksi. Sain kuitenkin mielestäni riittävästi tietoa ja tärkeimpänä sain tiedon myös biologisesta isästä. Isän tapasinkin useaan otteeseen, se oli se viimeisen kortin katsominen. Veljeen pidän jonkin verran yhteyttä. Ymmärrän adoptioon johtaneet syyt, mutten voi hyväksyä sitä. Olisin mieluummin elänyt biologisen äidin kanssa, jos olisin voinut valita.

3. Nainen 65 vuotta

Vanhemmillani oli jo ennen avioliiton solmimista syntynyt lapsi. Minä synnyin avioliittoon, mutta vanhemmat erosivat ja isä oli sanonut, ettei äiti kahden kanssa pärjää. Sisko jäi äidille ja minusta laitettiin lehti-ilmoitus ”Annetaan tyttölapsi omaksi”. Niin minut adoptoitiin lapsettomalle pariskunnalle. Olin tuolloin viiden kuukauden ikäinen. Tämä oli semmoinen ”avoin adoptio”, että vasta kahden vuoden jälkeen tehtiin adoptiopaperit. Sitä niinku roikku siinä. Olin 3–4-vuotias kun adoptioäiti tuli juttelemaan, etten ole kasvanut hänen vaan jonkun toisen tädin mahassa. Adoptiosta ei kuitenkaan sen koommin puhuttu.

Ylioppilaaksi tultuani selvitin biologisen äidin osoitteen ja lähetin hänelle ylioppilaskuvan missä kerroin, että saatan tulla käymään. Äidin tapaaminen oli suuri pettymys. Kävin siellä kuitenkin aina silloin tällöin ja hoidin siellä olleita lapsia. Pettymyksestä huolimatta halusin tutustua. Adoptioäiti ei tykännyt yhtään, että kävin biologista äitiä tapaamassa. Se oli kuin olisin ”varkaissa käynyt”, enkä minä sille aina kertonutkaan. Adoptioisä oli ymmärtäväisempi. Biologiseen isään en koskaan saanut yhteyttä. Paljon paha mieltä sieltä on tullut ja olisin kokonaisempi jos en olisi ottanut yhteyttä. Joskus tuntuu niin kuin adoptio olisi ollut joku vamma. Olisin ollut mielelläni adoptiovanhempieni oma, biologinen lapsi.

4. Nainen 55 vuotta

Olen syntynyt avioliitossa, mutta tämä mies ei ole biologinen isäni. Biologinen äiti oli jo aiemmin luovuttanut muut sisarukseni sijaisperheisiin ja myös minun kohdallani todennut, ettei pysty huolehtimaan. Näin olemme sisarusteni kanssa jälkikäteen miettineet tätä tarinaa, sillä en ole koskaan tavannut biologisia vanhempiani. Minut adoptoitiin kahden–kolmen kuukauden ikäisenä. Adoptioperheessäni oli loppujen lopuksi neljä adoptoitua lasta, mutta adoptio pysyi salattuna asia. Meille kyllä kerrottiin adoptiosta aika pieninä, olin ehkä viiden vanha kun ymmärsin.

Joskus täysi-ikäisyyden kynnyksellä tuli se, että miten biologinen äiti on voinut tehdä näin. Mutta kun mitään ei kerrottu. Biologisen äidin kuoleman jälkeen olen ollut tiiviisti yhteydessä biologisiin sisaruksiini. He olivat kaikki aikoinaan sijoitettuna eri paikkoihin, eivätkä edes tieneet siskostaan eli minusta. Olen kunnioittanut sitä, että adoptiovanhemmat eivät ole halunneet, että otetaan yhteyttä biologiseen sukuun. Minulla on sellainen tunne, että he ovat pelänneet menettävänsä minut. Edelleenkin elossa oleva adoptioisäni ei tiedä yhteydenpidostani biologisiin sisaruksiini. En ole halunnut pahoittaa hänen mieltään. Ehkä se on väärin, että ajattelee olevansa sen heille velkaa. Mutta kyllä minun elämä on nyt paljon rikkaampaa, kun olen tavannut nämä sisarukset. Se on rikkaus, että on kaksi perhettä.

5. Nainen 55 vuotta

Biologinen äitini oli jo ennen minua synnyttänyt aviottoman lapsen. Hänet oli lähetetty pohjoiseen synnyttämään ja pakotettu naimisiin, mutta lapsi oli kuitenkin annettu lastenkotiin. Papereissa tuo mies on minun isäni, mutta todellisuudessa isäni on ulkomaalainen mies, kenen kanssa äidillä oli lyhyt suhde hänen ollessa käytännössä jo eronnut aviomiehestään. Äiti oli toivonut laitonta aborttia, mutta ”puoskari” olikin muuttanut paikkakunnalta pois. Olen syntynyt isäni kotimaassa. Äidin ja isän suhde kuitenkin päättyi, äiti palasi Suomeen ja jätti minut lastenkotiin. Sieltä minut adoptoitiin puolen vuoden ikäisenä. Biologinen äitini oli yksinhuoltaja, jolla ei ollut mahdollisuuksia selviytyä lapsen kanssa eikä tuohon aikaan ollut julkisia tukia.

Adoptioperheeni oli biologisesti lapseton pariskunta, joilla oli minun lisäksi yksi adoptoitu lapsi. Sain tietää adoptiosta varhain, mutta sen jälkeen adoptiosta ei saanut kysyä. Täysi-ikäisenä menin Pelastakaa lapset ry:n toimistoon ja sain enemmän tietoja adoptiostani. Adoptiovanhemmat olivat hyvin pettyneitä kuullessaan, että olin ottanut yhteyttä biologiseen sukuunsa. He eivät koskaan hyväksyneet tätä asiaa. Muutin hetkeksi asumaan ulkomaille tutustuakseni paremmin siellä asuvaan biologiseen äitiini ja siskooni. Adoptioperheelle en koskaan kertonut todellista syytä muuttooni. Isääni en ole tavannut, sillä hänen nykyinen vaimonsa kielsi yhteyden. Olen kuitenkin kuullut isän nauhoituksia, joissa hän on kertonut oman versionsa tapahtuneesta. Isän sukua olen tavannut muutoin.

6. Nainen 60 vuotta

Äitini oli hyvin nuori kun sai minut ja biologinen isäni oli jättänyt hänet raskaudesta kuultuaan. Synnytyssairaalaista minut oli viety lastenkotiin ja adoptoitu sieltä puolen vuoden ikäisenä. Biologinen äitini halusi, että saan kaksi vanhempaa ja paremmat olosuhteet ja pidänkin hänen päätöstään vastuullisena tekona.

Minulla on ollut ulkoisin puittein hyvät adoptiovanhemmat, mutta olen tuntenut oloni ulkopuoliseksi. Adoptiosta ei myöskään saanut perheessä puhua mitään. Pelastakaa lapset ry:n kautta olen pyytännyt biologista äitiäni olemaan yhteydessä, mutta mitään ei ole koskaan kuulunut. Olisin toivonut näkeväni äitini edes kerran: näkisin jotain tuttua, tuntisin että kuulun johonkin. Olo on pettynyt ja juureton, vaikka koen ettei minulla mitään epärealistia käsityksiä ollutkaan. On kuin en tavallaan kuuluisi mihinkään.

7. Nainen 60 vuotta

Sain vasta aikuisena tietää olevani adoptoitu. Oman identiteettini takia halusin löytää biologiset vanhempani. Äidin tapasinkin nopeasti ja pidin aluksi tiiviisti yhteyttä häneen, mutta ymmärsin, ettei hän halunnut minua elämäänsä edelleenkään. Koin tullessi uudelleen hylätyksi. Isä sen sijaan otti minut hyvin vastaan, vaikkei ollut edes tiennyt olemassaolostani.

8. Nainen 30 vuotta

Sijaisperheenäni toiminut perhe adoptoi minut ollessani alle kouluikäinen. Vanhempani olivat alkoholisteja ja kykenemättömiä huolehtimaan minusta. Olen ollut hyvin kiintynyt adoptioperheeseen, enkä edes miettinyt biologista taustaani kuin vasta parikymppisenä kokiessani epämääräistä ahdistusta. Sis-kopuolen tapaaminen mullisti elämäni. Sain häneltä tietoja, joiden avulla minun on mahdollista jatkaa elämääni. Olen kuitenkin päätenyt siihen, etten halua tavata elossa olevaa biologista äitiäni. Hän on minulle täysin vieras ihminen. Saamani tiedot riittävät minulle.

9. Nainen 35 vuotta

Biologinen äitini ei olisi pystynyt huolehtimaan minusta omien ongelmiansa vuoksi ja biologinen isäni kuoli jo ennen syntymääni. Niin minut adoptoitiin jo

muutaman kuukauden ikäisenä. Minulla oli turvallinen lapsuus, enkä ajatellut juurikaan biologisia juuriani. Olin parikymppisenä yhteydessä siskooni, mutta vasta raskausaika ja oma äitiys saivat miettimään biologisia juuriani enemmän. Siskoni kautta sain yhteyden äitiini, jonka tapaaminen oli unohtumaton kokemus. Välillemme syntyi vahva yhteys, jollaista en voinut kuvitella olevan olemassakaan. Yhteydenpito biologiseen äitiini ja sisaruksiini jatkui ensitapaamisen jälkeen.

Nämä aikuisten adoptoitujen autenttiset tarinat kuvaavat näiden yhdeksän kotimaassa lapsena adoptoidun, nyt aikuistuneen henkilön elämää adoptoituna sekä heidän ajatuksiaan ja kokemuksiaan yhteydenpidosta biologiseen vanhempaan. Kuten Sorosky ym. (1978) halusin myös omassa tutkimuksessani antaa lukijalle mahdollisuuden ymmärtää ja tarinoiden kautta päästä osallisiksi adoptoidun ja biologisen vanhemman kohtaamisista. Soroskyn ym. (1978) mukaan jokainen heidän tutkimuksessaan mukana olleesta viidestäkymmenestä adoptoidun tarinasta on uniikki, mutta samalla niistä on löydettävissä paljon yhteisiä piirteitä. (Sorosky ym. 1978, 157.) Tarkastelen seuraavaksi adoptoitujen ajatuksia ja kokemuksia eritellymmmin kotimaisen adoption historiallisessa kontekstissa.

6.2 Elämä adoptoituna

6.2.1 Adoptoiduksi pikkuvauvana

Useat tutkijat (esim. Klein 1948, Winnicot 1965–66, 1974 ja Stern 1985) korostavat lapsen ensimmäisten elinviikkojen merkitystä myöhemmälle kehitykselle ja vuorovaikutukselle (Varilo 1993, 8). Adoptio, jo hyvin varhaisessa vaiheessa toteutettunakin, tarkoittaa katkosta ja useita menetyksiä lapsen elämässä. Näillä on Mirjam Kallandin mukaan elämänmittainen vaikutus adoptoidun minäkuvaan ja itsetuntoon. (Kalland 2009, 37–38.)

Suurin osa tutkimukseeni osallistuneista henkilöistä oli adoptoitu alle vuoden ikäisinä. Tämä kuvastaa tuon ajan kotimaisia adoptioita, jotka vielä 1970-luvulle saakka olivat pääasiassa aivan pienten lasten adoptioita (Kauppi & Rautanen 1997, 161). Yhden tutkimuk-

seen osallistuneen adoptoidun tapauksessa oli kyseessä sijoituksen kautta tapahtunut adoptio, missä adoptiovanhemmat olivat ensin toimineet adoptoidun sijaisvanhempina. Tästä syystä adoptoitu oli adoption virallistettaessa jo liki kouluikäinen, vaikka oli käytännössä elänyt saman perheen jäsenenä jo aivan pienestä. Suoraan synnytyslaitokselta oli adoptoitu neljä henkilöä. Muissa tapauksissa adoptiota oli edeltänyt joitain kuukausia lastensuojelulaitoksessa tai kuten yhden adoptoidun kohdalla, isovanhempien hoidossa. Isovanhemmat olisivat tässä tapauksessa halunneet adoptoida lapsenlapsensa, mutta heidän ikänsä oli tullut adoption esteeksi.

Erään adoptoidun kertomuksesta ei ilmene minkä ikäisenä hänet oli adoptoitu, sillä hän oli saanut vasta aikuisiällä tietää olevansa adoptoitu. Tämän tyyppisiä kertomuksia, joissa adoptio olisi paljastanut adoptoidulle vasta aikuisiällä ei osunut tutkimukseeni muita. Eräs adoptoitu kuvaili tuona aikana voimassa ollutta heikkoa adoptiota. Hän käytti tästä nimitystä ”avoin adoptio”, mitä ei kuitenkaan tule sekoittaa uuden adoptiolain mukaiseen Suomeen kaavailtuun avoimen adoption malliin, vaan hän kuvaa heikon adoption mahdollistamaa adoption purkamista.

”Niin et tää on semmonen et mut olis ehkä voitu palauttaa sen kahen vuoden aikana tai vielä senkin jälkeen jos olis ilmaantunu jotain sairauksia tai.. et mä en sitä oo koskaan tienny. Sitä on niinku roikkunu siinä.” (H3)

Pösön (2003, 147–148, 150) mukaan aviottoman äidin asema on ollut aina verrannollinen adoptiolasten määrään ja adoptiolaki ratkoikin osaltaan pitkään aviottomien lasten ongelmaa. Etenkin alle 1-vuotiaat adoptoidut olivat usein aviottomia lapsia (Pulma 1987, 231, Jousimaa 1983, 123). Aiemmin vallalla olleiden seksuaalinormien rikkominen on ollut Jousimaan (1983, 11) mukaan varsin tavallista ja aviottomia lapsia onkin syntynyt vuosittain tuhansia, joista kaikki eivät suinkaan ole päätyneet adoptioon.

Tutkimukseni yhdeksästä adoptoidusta kolme oli syntynyt aviottomalle äidille ja kolme avioliittoon. Kolmesta tarinasta minulle ei välittynyt tietoa siitä, oliko kyseessä avioton vai avioliittoon syntynyt lapsi. Avioliittoon syntyneistä kaksi adoptoitua kertoi kuitenkin saaneensa myöhemmin tietää, ettei äidin virallinen aviomies voinut mitenkään olla heidän biologinen isänsä, sillä vanhemmat olivat käytännöllisesti katsoen jo eronneet. Aviomies merkattiin kuitenkin automaattisesti biologiseksi isäksi ja adoptioon liittyvien lupasioiden vuoksi papereihin merkattua biologista isää oli jouduttu joissain tapauksissa myös etsimään.

6.2.2 Adoptioäidit, -isät ja -sisarukset

Osa adoptoiduista muisteli lapsuuttaan ja elämää adoptioperheessä hyvinkin onnellisena aikana. ”Mä olin sitte niinku prinsessa siellä. Et emmä vois niinku parempaa toivoa.” (H3) Adoptiovanhempien vanhemmuutta verrattiin useissa tapauksissa biologiseen vanhemmuuteen. Waden (2002, 87–88) mukaan adoptioyhteyksien näkeminen ”ikään kuin biologisina” tuo esiin sen, kuinka adoptiossa perustettu sosiaalinen suhde hakee merkitystä vertauksesta biologiseen suhteeseen. Aineistossa toistui vertailevat lauseet: ”...että se että meitä kaikkia lapsia on rakastettu niinku omia” (H4), ”...mua on aina pidetty ku omana lapsena” (H1). Yhden adoptoidun kokemus siitä, että hän oli ollut kuin adoptioperheen oma biologinen lapsi konkretisoitui entisestään oman lapsen syntymän myötä. Hän koki, että hän oli itse lapsena ollut aivan samanlaisessa asemassa mitä oma lapsi oli hänelle nyt. Tämä oli lisännyt adoptoidun kokemusta siitä, että hän oli saanut adoptoituna osakseen samanlaista rakkautta kuin mitä biologinen lapsikin saa.

Kauppi ja Rautanen (1997, 165) toteavat 1950-luvun alkuun saakka tilanteen näyttäneen siltä, että ottovanhemmiksi haluavien hyvä sosiaalinen ja taloudellinen asema ja niin sanottu hyvän kansalaisen maine riittivät osoittamaan kyvykkyyden ottolapsen hoitamiseen. Tutkimukseeni osallistuneet adoptoidut kuvailivat adoptiovanhempiaan useimmiten keskiluokkaisiksi pariskunniksi. Osa adoptoiduista oli elänyt selvästi paremmin toimeentulevassa perheessä.

”Katsottiin varmaan sitä, että oli kristallikruunut, on kauppiasperhe, on varallisuutta. Toki sekin on merkityksellistä.” (H5)

Osa adoptoiduista toi esiin hyvin onnellisia lapsuusmuistoja, mutta kuvaillessaan adoptioperheitään tuli useammassakin tarinassa esille adoptiovanhempien omat traumat ja niiden vaikutus koko adoptioperheen elämään. Monet adoptoidut kertoivat adoptiovanhempiensa kärsineen biologisesta lapsettomuudesta. Yhdessä tapauksessa tuli ilmi, että adoptiovanhempien biologinen lapsi oli kuollut. Näillä adoptiovanhempien aiemmin kokemilla menetyksillä oli vaikutusta perheen elämään. Tämä ei kuitenkaan ollut asia, mistä adoptioperheessä olisi avoimesti puhuttu. Eräs adoptoitu kuvasikin adoptiovanhempiensa ikäluokkaa sukupolveksi, jolla oli paljon salaisuuksia montaa kautta. Adoptio oli usein yksi näistä salaisuuksista sekä suhteessa kodin ulkopuolelle, mutta myös adoptioperheen kesken. Etenkin jos adoptioperhe oli selvästi paremmin toimeentuleva, ei tähän statukseen

kuulunut julkisesti puhua lapsettomuudesta, vaan adoptiolapset pyrittiin esittämään omina biologisina lapsina.

”Ja ni se on ollu vähän sellanen, et he on niinku jotenki, emmä tiä onko he hävenny sitä, että he ei oo saanu omia lapsia kun aina on niinku peitelty sitä, että kun lapsi on syntyny.” (H4)

Adoptoiduilta adoptiota ei suoranaisesti salattu, mutta siitä ei myöskään suurimmassa osassa tapauksista sen enempää keskusteltu. Lapsettomuuden lisäksi joitain adoptioperheitä raastoivat sodan traumat. Muutama adoptoitu kertoi kuinka sota oli jättänyt pysyvät jäljet rintamiehenä toimineeseen adoptioisään ja tätä kautta koko perheeseen.

”Kasvatti-isä oli etäinen. Semmonen sodan kokenut jörrikkä. — — — Joo et hän kyllä oli etäinen ja viikonloppuna sitten otti sen kossupullon auki ja joi älyn mäelle. Ei käyttäytynyt väkivaltaisesti, mutta muuten epäsosiaalisesti kyllä.” (H2)

”Ja kun on eturintamalla sodassa ni ihan täysipäisenä sieltä ei palaa kukaan. Alkoholiongelmät, väkivalta, uskottomuus, mielenterveysongelmät oli perheessä. Mutta siihen aikaan ei näistä tiedetty, oli varmaan paljon lapsia kodittomia lapsia.” (H5)

Nyt aikuisena muutama adoptoitu pohtikin sitä kuinka sekä adoptoidut lapset että adoptiovanhemmat tarvitsisivat tukea vaikeiden taustojensa käsittelyyn.

”Me adoptiolapset tuotiin sinne omat niinku traumamme että nythän sitä on tutkittu että pientä lasta, niinku mullakin oli se ero useammankin kerran puolen vuoden aikana niin tuota tietysti sieltä jotain jää. Että kulissit piti olla pystyssä ja tunnelma kotona oli aika semmonen aika ankee monta kertaa, että siellä ei sopinu nauraa liikoja.” (H5)

” On nimittäin niin kipeitä taustoja osalla lapsista että myös adoptiovanhemmilla... --- Lasten kipeillä taustoilla tarkoitan esimerkiksi kaltoin kohtelua ja perushoidon puutetta. Adoptiovanhemmilla voi olla taustalla surua menetetyistä lapsestaan ja lapsettomuudesta. Kun sitten tällaisia ihmiskohtaloita yhdistellään, niin loppu tulema ei aina ole kovin ehjä, ainakaan ilman tukea asioiden käsittelyssä.” (K3)

Kuten edellä tuli esille, osassa tapauksista adoptioisä oli jäänyt omien, muun muassa sootaan liittyvien, traumojensa vuoksi adoptoidulle etäiseksi. Näiden vastakohtana aineistosani korostuivat kuitenkin niin kutsutut ”isien työt”. Adoptioisä kuvattaessa adoptoidut kuvasivat usein heidän niin sanotusti terveempää suhtautumista adoptioon. Adoptioisän oli joissain tapauksissa ollut helpompi antaa tukensa myös adoptoidun biologisten juurien etsimiseen kuin adoptioäidin. Myös ainut tutkimukseeni osallistunut mies kuvasi adoptioisäänsä sanoen: *”...semmonen vähän lämpimämpi tunteiltaan ja armollisempi oli tämä*

adoptioisä...” (H2). Adoptioisän merkitys korostui voimakkaasti eräässä tarinassa, missä isä oli adoptoidun nuoruusvuosina kuollut. Hän kertoi, ettei ollut oikein vielääkään päässyt yli asiasta, sillä hän oli ollut ”isän tyttö”. Eräällä adoptoidulla oli hyvin mielenkiintoinen tarina siitä kuinka hän oli lapsena käsittänyt adoption. Adoptioäiti oli kertonut hänelle, että hän ei ole kasvanut hänen, vaan yhden toisen tädin mahassa.

”... mä olin kuulemma aivan ilosena juossu sitä kun isäni tuli töistä ni sitä vastaan, että sanonu, että mä en oookkaan kasvanu mejän äitin mahassa että mä oon yhen toisen tädin. Mut et se isä pysy samana, se ei muuttunu mihinkään mutta äiti oli muuttunu. Mulle olikin yhtäkkiä tullu joku toinen vieras täti mun elämään, joka oli... Mut se isä oli niinku se sama. Isästä ei ollu niinku mitään puhetta. Et mä niinku kuvittelin, että isä on sama mutta mä oon vaan kasvanu toisen tädin mahassa [naurua]. Et se ei häirinny mitään. Meijän isä oli vaan sitte sanonu, että niin se taitaa olla sitte et ei se mitään haittaa. Eikä siitä sit puhuttu useinkaan mitään koskaan. Minä en ottanu sitä puheeks, eikä kukaan muu.” (H3)

Isä oli isä, mutta se äiti kenen mahassa adoptoitu oli kasvanut oli joku tuntematon täti. Koska adoptioäiti oli lapsen silmissä muuttunut, mutta isä ei, adoptoitu kertoo jatkossa aina ”köynneensä” isän syliin. Suhtautuminen äitiin oli tiedon jälkeen hiukan muuttunut. Adoptoitu kertoo hänelle selvinneen joskus nuoruusiässä, että itse asiassa isäkään ei ollut sama keneksi hän oli tätä luullut.

Aineistossani tuli useammassakin tarinassa esille adoptoidun kokema syvemmän yhteyden puuttuminen adoptioäidin kanssa. Triseliotuksen ja kumppaneiden (2005) tutkimuksessa kymmenesosa adoptoiduista oli kertonut kokeneensa vastaavia tunteita ja useimmiten nimenomaan adoptioäitinsä suhteen. Suhteen oli koettu jääneen etäiseksi ja emotionaalisesti heikoksi. (Triseliotis ym. 2005, 136.) Kuten edellä tuli esille osa tutkimukseeni osallistuneista adoptoiduista koki adoptioisän etäiseksi, mutta epätydyttävä suhde adoptioäitiin oli adoptoituja selkeästi enemmän mietityttänyt asia. Eräs adoptoitu oli jo lapsena osannut aavistaa”, että jotain erikoista” perheessä oli, eikä tieto adoptiosta tullut myöhemmin yllätyksenä. Aavistelun taustat löytyivät hänen ja adoptioäidin välisestä suhteesta.

”...semmonen niinku yhteenkuuluvuuden tunne äitiin, niin se, niin sitä, niin se oli ehkä sellanen turhan pinnallinen. Et mä en saanu sitä niinku sen, mä en ollu tyytyväinen siihen mitä sain”. (H2)

”Koen erityisesti että olen jäänyt ilman äitiä, minun ja adoptioäidin väliltä on puuttunut se jokin syvempi yhteys.” (K3)

Sanat ”äiti” ja ”isä” olivat aiheuttaneet monille adoptoiduille pohdintaa. Tämä oli voimistunut erityisesti aikuisiällä, kun adoptoitu oli saanut yhteyden biologisiin vanhempiin. Joku

puhui adoptiovanhemmistaan sijaisäitinä ja -isänä, osa etunimellä, osa korosti, että adoptioäiti on äiti ja adoptioisä on isä. Nimitykset olivat myös saattaneet vaihdelle eri elämäntavoiheissa. Myöhemmin aikuisiällä tavattuja biologisia vanhempia kutsuttiin useimmiten etunimellä. ”*Mikä on isä ja mikä on äiti?*” (H2) kysyi eräs adoptoitu. Tämä onkin hyvä kysymys. Adoptio haastaa pohtimaan käsityksiämme vanhemmuudesta; äitiydestä ja isyydestä. Sorosky ym. (1978, 49) esittävät, että käsitejoukko ensimmäinen -, alkuperäinen -, syntymä -, luonnollinen -, biologinen -, todellinen -, oikea -, veri - ja toinen vanhempi kuvastavat yhteiskunnan käsityksiä lapsensa adoptioon luovuttaneesta vanhemmasta.

”Miten kutsuisin vanhempiani siis adoptiovanhempiani, miten sinua? Nimellä? Äitinä? En tykkää biologisesta äidistä, enkä myöskään siitä mitä Pelastuslapset ry käyttää, syntymä-äiti. Tämä on tuskallista. On monia äitejä ja isejä, enkä ketään halua ali – tai yliarvioida. Ehkäpä käytän vain etunimeä.” (H1, ote kirjeestä biologiselle äidille)

Kaksi tutkimukseeni osallistuneista adoptoiduista oli elänyt lapsuutensa adoptioperheen ainoana lapsena. Kolmella adoptoiduista oli adoptioperheessä adoptoituja sisaruksia: kahdella heistä yksi adoptioisarus ja yhdellä peräti kolme adoptioisarus. Tämä kuvastaakin, kuinka paljon adoptiolapsia Suomessa vielä tuolloin oli. Perheen toisena lapsena tässä neljän adoptioisaruksen katraassa elänyt piti näin montaa adoptiolasta samassa perheessä liian suurena määränä ainakin nyt aikuisena.

”Se on varmaan helpompi elää semmosessa perheessä missä kaikki on adoptoitu lapsena ja tota sitte, mutta ei aikuisena sitte enää koska sitten kaikilla ihmisillä on erilainen se geenipohja ja sillä tavalla että nyt mulla on ainakin vaikeuksia kahden sisaruksen kanssa tulla tai niinku tulla toimeen.” (H4)

Yhdessä adoptioperheessä vanhemmilla oli biologinen lapsi, mutta koska vanhemmat eivät olleet saaneet toista lasta, he olivat päätyneet adoptoimaan. Tässä tarinassa ei esiintynyt kateutta tai eriarvoisuutta adoptiovanhempien suhtautumisessa biologiseen ja adoptoituun lapseen. Päinvastoin, adoptoitu kertoo hänellä olleen mahtava perhe ja isovelji. ”*Isovelji oli ollu sillo vissiin eskarissa ja se oli siellä hyppiny ja pomppinu, että mä saan pikkusiskon!*” (H1) Adoptoitu kertoi kyllä joskus murrosiän kuohuessa miettineensä itseään ja omaa toimintaansa suhteessa adoptiovanhempiansa biologiseen lapseen, veljeensä, ja ihmetelleensä heidän keskinäisiä eroavaisuuksiaan.

Kirjoituspyyntöön vastanneiden kohdalla minulla on tieto adoptioisaruksista ainoastaan yhden kohdalla, sillä en kirjoituspyynnössä kysynyt tätä taustatietoa, eikä suurin osa ollut

kirjoituksissa sisaruksistaan maininnut. Näin ollen kolmen tutkittavan kohdalla kaikista yhdeksästä minulla ei ole tietoa heidän sisaruksistaan adoptioperheessä.

6.2.3 Adoptiosta kertominen varhaislapsuudessa

Kaupin ja Rautasen (1997, 166) mukaan ottovanhempia on kehoitettu jo 1950-luvulta lähtien aina kertomaan ottolapselle, että hän on adoptoitu. Suurin osa tutkimukseen osallistuneista adoptoiduista kertoikin saaneensa kuulla adoptiosta jo lapsuudessa ja tienneensä näin ollen adoptiosta periaatteessa aina. ”...*niinku musta tuntuu että mä oon tienny sen aina, mä en muista sellasta aikaa, että mä en olis tienny sitä*” (H3). Kuten edellä tuli esiin, aineistossa oli yksi henkilö, joka oli saanut vasta liki 50-vuotiaana perunkirjoituksen yhteydessä ylipäätään tietää olevansa adoptoitu. Adoptiosta oli muiden tapausten kohdalla kerrottu keskimäärin 4–6 vuoden iässä. Moni adoptoiduista muisteli itse kertomishetkeä hyvänä.

”Et muistan vaan sen tilanteen kun mä istuin sellasessa pienessä lasten keikutuolissa ja mun äiti sit niinku polvistu mun eteen niinku juttelemaan mulle ja sano et tiedätsä et sä et oo tota mun mahassa kasvanu, et sä oot yhen toisen tädin mahassa kasvanu.” (H3)

”Eli äiti sano sit että meidät on haettu sellasesta vauvalasta missä on vauvoja sitte. Et vaikka jossain perheessä synty lapsi ni ei me sitä kummasteltu. Me vaan aateltiin et meidät on haettu sieltä ja musta se on niinku oikein, että se lapselle kerrotaan.” (H4)

Vaikkei adoption merkitystä ollut vielä tuossa iässä täysin ymmärtänyt, oli asia jäänyt mieleen ja kuten eräs haastateltava sanoi: ”...*tieto tallentu. Se tieto oli siellä mistä ottaa...*” (H5). Synnytystä salattiin tuona aikana ja erityisesti uskonnollisilla paikkakunnalla raskaudesta ja synnytyksestä ei muutenkaan puhuttu, mistä syystä adoptio ei herättänyt lapsuudessa suurempaa ihmettelyä. Eräs adoptoitu kertoikin ajatelleensa, että ”...*kaikki hakee vauvat sairaalasta*” (H4), eikä tässä ollut lapsena mitään ihmeellistä.

Soroskyn ym. (1978, 128) mukaan on mahdollista, että adoptoitu aavistelee olevansa adoptoitu, vaikkei hänelle olisi vielä asiasta edes kerrottu. Yksi tällainen tapaus tuli esille aineistossani. Adoptoitu kuvaili lapsena tienneensä, että hänen perheessään oli jotain normaalista poikkeavaa, eikä hänelle tästä aavistelusta johtuen tieto adoptiosta tullut yllätyksenä.

”Kyllä mulla joku tieto oli jo varhain, että jotain erikoista on. Mä saatoin olla noin kahdeksan–yhdeksän vuotias kun kasvattiäiti asiasta mainitsi. Muistan tilanteen hämärästi ja mä en ollu yhtään yllättänyt siitä.” (H2)

Tutkimukseen osallistuneille adoptoiduille adoptiosta kertominen oli ollut mieleenpainuva tapahtuma, vaikka moni oli ollut adoptiosta kerrottaessa hyvin nuori. Useissa tutkimuksissa (esim. Haines & Timms 1985) on todettu, että mahdollisimman aikainen adoptiosta kertominen on adoptoiduille hyväksi ja tämä saa tukea myös oman tutkimusaineistoni perusteella. Koska tutkimusaineistoni koostuu aikuisista adoptoiduista uskon, että heille adoption aikaisen kertomisen merkitys on ehtinyt konkretisoitumaan elämän aikana. Suurimmalla osalla adoptio oli ollut periaatteessa aina tiedossa oleva asia. Vastakohtaisesti adoption aikaisen kertomisen merkitys nähdäänkin tapauksesta, jossa adoptoitu oli saanut vasta liki 50-vuotiaana tietää adoptiostaan.

6.2.4 Vaietuksi jäänyt adoptio

Tutkimukseeni osallistuneiden adoptoitujen adoptioon luovuttamisen syinä mainittiin useimmiten biologisen äidin nuori ikä, heikot olosuhteet lapsen kasvattamiseen sekä ongelmat parisuhteessa. Adoptoitavia lapsia olikin aiemmin enemmän kuin adoptiota haluvia perheitä, sillä ehkäisykeinoja ei juurikaan ollut ja yksin lapsen kanssa jääneen naisen oli käytännössä mahdotonta selviytyä yksin (esim. Pulma 1987, 229–230, Varilo 1993, 11). Kansainvälisistä tutkimuksista muun muassa Triseliotiksen ym. (2005) tutkimuksesta löytyi hyvin samantyyppisiä syitä sille, miksi biologinen äiti oli luovuttanut lapsen adoptioon. 1950–60-luvuilla, jolloin myös useat omassakin tutkimuksessani mukana olleet henkilöt oli adoptoitu, oli vallalla avioliiton ulkopuoliseen syntyvyyteen tyly, häpeään ja leimaavuuteen johtava asenne. Adoptiossa jatkunut salailu alkoi Triseliotiksen ym. (2005) tutkimuksen mukaan usein jo raskausaikana: äiti lähetettiin synnyttämään muualle tai raskauden peittelemiseksi keksittiin erilaisia tarinoita (esim. Triseliotis ym. 2005, 71–72).

Suomessa abortti oli vielä vuoden 1950 aborttilain mukaan mahdollinen ainoastaan sikiön vammaisuuden, sairauden tai eettisten perusteiden vuoksi. Puoskareiden tekemät laittomat raskaudenkeskeytykset pysyivät tästä syystä edelleen yleisinä. Aborttilakiin vaadittiin vapautumista ja niin sanottujen sosiaalisten syiden lisäämistä. Sosiaaliset syyt, joiden mukaan alle 17-vuotias, yli 40-vuotias ja jo aiemmin neljä lasta synnyttänyt nainen, lisättiin 1970

voimaan astuneen uuteen aborttilakiin. Tämä vapaa aborttilaki, ehkäisytablettien markkinoille tulo ja sosiaalihuollon kehittyminen 1970-luvulta eteenpäin vähensivät ottolasten määrää. Tällä oli vaikutusta myös siihen, että ottolapset eivät enää olleet vain pieniä lapsia. Näiden muutosten myötä ottolapsityössä alkoi uusi vaihe. (Laki raskauden keskeyttämisestä 1970/239, Tuomaala 2011, Kauppi & Rautanen 1997, 161.)

Puoskari ja laiton raskaudenkeskeytys tuli esille kahdessa tutkimukseen osallistuneen adoptoidun tarinassa. He kertoivat saaneensa myöhemmin kuulla olleensa niin sanotusti aborttiuhan alla. Eräs adoptoitu oli hakenut tästä aikuisena tietoonsa saamasta aborttiuhasta myös syytä omalle selittämättömälle ahdistukselle aikuisuudessa. Tarinat aborttiuhasta ja adoptoidun vauva-ajoista olivat rankkoja ja niissä korostui adoptoidun rooli ei-toivottuna lapsena. Osa adoptoiduista suhtautui näihin myöhemmin kuulemiinsa tarinoihin kuitenkin hyvin ymmärtäväisesti, peilaten biologisten vanhempien kokemuksia sen ajan yhteiskuntaan. Eräs adoptoitu painotti kertomisessa hienotunteisuutta sekä biologisilta vanhemmilta että adoptioäidiltä. Hän oli saanut kuulla olleensa vauvana hyvin pienikokoinen ja alkanut adoptioäidin tarinan pohjalta miettimään oliko hänet yritetty jopa tappaa syöttämättä jättämällä.

”Ja sitte kun kuuli kun tää biologinen äiti joskus kerto, että tää isä ei yhtään tykänny lapsista. Tää olis kyllä saanu jäähä kertomatta. Että tota se oli kaatanu munkin tän vauvankopan ja mä olin meinannu tukehtua. Minkä takia hän kertoo tällaista? Sen takia, että mä alkaisin vihaamaan biologista isääni ja että mä ymmärtäisin miten vaikeeta hänellä oli? Kyllä jos on niinku hienotunteinen ihminen ni ei kerro tällaista ollenkaan.” (H3)

”Naisten asema oli huono ja kaikessa tässä mitä kerron ni pitää peilata sitä siihen yhteiskuntaan ja mikä silloin oli. Ja no sieltä oli X-paikasta, kun eihän se laillista ollu joku puoskari olikin muuttanu ni äiti ei päässy tekemään sitä aborttia. Ja hän sit kerto, että ei päässy tekemään ja isä sit laitto kutsun sinne X-paikkakunnalle että... mut et halusin tämän kertoa, kun me nyt joudutaan adoptiolapset kuulemaan yhtä ja toista mitä muut ei kuule ni se on ihan hyvä, että se tulee niinku esille mutta se täytyy sanoa, että ei se erityisen pahalta minusta tuntunu, koska mie niinku tiesin tän kuvion että mikä se on ollu naisilla ennen. Ja äiti ei sitä siinä mielessä kertonu, että hän olis halunnu mitään pahaa. Hän kerto sitä tilannetta mikä oli ja sitä tarinaa.” (H5)

Kaksi adoptoitua oli biologisen perheensä esikoisia, mutta muissa tapauksissa biologisella äidillä tai biologisella äidillä ja isällä yhteisesti oli jo lapsia. Isommista sisaruksista osa oli niin ikään adoptoitu tai sijoitettu perhehoitoon, osa eli kuitenkin biologisten vanhempiensa kanssa.

”Mun isäni oli sanonu, että sä et kahden kanssa pärjää että tota laitetaan vaan lehteen ilmoitus. Ei siinä sit sen kummempaa.” (H2)

”...mut on niinku adoptoitu sen takia, että 50-luvulla ei ollu yksinhuoltajaäidillä mitään julkisia tukia ja sitten toiseksi tällä äidillä oli jo yksi minua kuusi vuotta vanhempi tytär, jonka hän oli jättänyt pienenä tämmöseen niinku lastenkodin tyyppiseen.” (H5)

”Biologisella äidillääni oli ikää 17 v. kun synnyin ja biologinen isäni oli jättänyt hänet saatuaan tietää raskaudesta. Ero on mitä ilmeisemmin tullut järkytyksenä biologiselle äidilleni koska kerrotaan, että pariskunta olivat suunnitelleet perheen perustamista. Saatuaan minut nuori äiti kuitenkin halusi, että saisin kaksi vanhempaa: isän ja äidin ja paremman kodin ja olosuhteet kuin mitä hän pystyisi minulle antamaan.” (K1)

Kuten edellä totesin, useilla adoptoiduilla itse adoptiosta kertominen oli jäänyt mieleen suhteellisen onnistuneena, mutta kirjoituksista ja haastatteluista kävi ilmi, että adoptioon luovuttamisen syitä ei oltu useissa tapauksissa juurikaan adoptioperheissä käsitelty. Yksi adoptoitu kirjoittaa aina tienneensä joitain adoptioonsa johtaneita syitä ja kertoo adoption olleen hänelle aina hyvin luonnollinen asia. Eräälle adoptoidulle oli kerrottu lapsena adoptiosta kertomisen yhteydessä, että hänen vanhempansa eivät pystyneet hänestä huolehtimaan, koska heillä oli paljon ongelmia. Tämän jälkeen adoptiosta ei oltu kuitenkaan juteltu perheessä mitään. Suurimmassa osassa tapauksista adoptoiduille oli siis kyllä kerrottu adoptiosta, mutta tämän jälkeen adoptiosta ei oltu puhuttu. Aineistossa toistuivat kommentit siitä, että adoptioperheessä adoptiosta ”ei saanut kysyä” tai siitä ”ei kerrottu”. Tästä syystä adoptoidut olivat selvittäneet syitä siihen, miksi heidät oli aikoinaan luovutettu adoptioon usein vasta aikuisuudessa tavattuun biologisen vanhempansa tai muun sukulaisensa.

”Parhaan ystävättären kanssa mietittiin sitä tarinaa kun siitä ei saanu kotona kysyä, siitä ei saanu puhua. Ainoastaan yhden teini-iässä tapahtuneen, yhden niistä monista, tapahtuneen tämmösen niinku riidan aikana tää adoptioäiti sano, että äitis oli huono nainen. Sen kanssa piti sitten elää, muuta tietoa ei saanu.” (H2)

Suorassa lainauksessa tulee esille kuinka adoptioäidin sanat siitä, että adoptoidun biologinen äiti oli ”huono nainen” oli jäänyt pysyvästi adoptoidun mieleen, kun mitään muuta tietoa ei saanut. Tällaisilla kommentteilla saattaa olla suuri merkitys adoptoidun itsetunnolle, mikäli hän määrittää tätä kautta taustansa epämääräiseksi ja itsensä ”huonon naisen” lapseksi. Eräälle toiselle adoptoidulle oli kerrottu adoption syyksi vanhempien köyhyys. Tämä oli tuntunut hänestä pahalta ja elämän kahtiajakoisuus oli jäänyt hänen mieleensä

loppuiäksi. Adoptoitu kertoo aina ajatelleensa, että on olemassa hirveän köyhiä ja varattomia ihmisiä.

”Että ne oli niin köyhiä et se kiinnitti niinku lapsenkin huomiota, että ”ai” ja sitten tota sittenhän hän vielä sano, että jos sä et olis täällä ni sulla ei olis kaikkia näitä lehujakaan näin paljon, eikä näitä nukkeja.” (H3)

Haimes ja Timms (1985, 63–65) ovat nostaneet tämän ongelman esille omassa tutkimuksessaan. Heidän mukaansa adoptoitu tarvitsisi tukea pohdinnoilleen omasta biologisesta taustastaan ymmärtääkseen adoption moniulotteisen merkityksen ja saadakseen elämäntarinastaan kokonaisen. Myös Sorosky ym. (1978) ovat todenneet, että adoptiosta kertomisen ohella adoptoidut tarvitsisivat enemmän taustatietoa adoptiostaan. Adoptoidut eivät usein tätä itse kysy, sillä he vaistoavat adoptiovanhempiensa epävarmuuden tässä asiassa. (Sorosky ym. 1978, 195, 222.) Eräs adoptoitu nostikin tutkimuksessani esille, kuinka tärkeää adoption johtaneista syistä kertominen olisi nuoruudessa ollut.

”Olis pitänyt sillon mulle kertoa, et oli tällanen tapaus ja että se on se syy et mun mielestä niinku vähän sitä syytäkin pitäis kertoa lapselle siinä vaiheessa kun se on 13- jollon kasvaa sitä omaa identiteettiä. Et kun kumminkin he tiesi aika tarkkaan. Et sillon mä olisin ymmärtäny sellasia asioita mitä mä ymmärrän nyt mitä on miettiny. (H4)

Adoption avoimuus oli siis suuressa osassa tapauksista jäänyt adoptiosta kertomistilanteeseen adoptoidun varhaislapsuudessa. Eräs adoptoitu totesikin, että kun noin 8–9-vuotiaana alkoi viimein ymmärtää adoption merkityksen ja asiasta olisi halunnut kysellä, siitä ei enää saanutkaan puhua. Tämä kuvastaa tilannetta monen tutkimuksessa mukana olleen adoptoidun kohdalla. Triseliotiksen ja kumppaneiden (2005) tutkimuksen mukaan mitä läheisempi adoptoidun ja adoptiovanhempien suhde oli, sitä avoimemmin adoptiosta perheessä puhuttiin ja sitä vahvempi oli adoptoidun kuuluvuuden tunne adoptioperheeseen. Tällä oli vaikutusta myös adoptoidun itsetuntoon ja henkiseen tasapainoon sekä siihen miten adoptoitu suhtautui adoptioonsa. Läheinen suhde adoptiovanhempien kanssa näytti Triseliotiksen ym. (2005) mukaan vaikuttavan myös adoptoidun kokeman hylkäämisen ja menetyksen tunteiden kanssa. Myöhemmin tapaaminen biologisen vanhemman kanssa vähensi tai poisti liki puolella adoptoiduista hylätyksi tulemisen ja menetyksen tunteita. Osalla biologisen vanhemman tapaaminen kuitenkin pahensi näitä tunteita. (Triseliotis ym. 2005, 176–177, 361.)

Osa tutkimukseeni osallistuneista adoptoiduista käsitteli omia tunteitaan adoptioon johtaneihin syihin. Suhtautuminen heidän usein vasta aikuisena tietoonsa saamiin adoptioon

johtaneisiin syihin vaihteli ja osa adoptoiduista teki selvän eron ymmärryksen ja hyväksymisen välille. Eräs adoptoitu kirjoittaa ymmärtävänsä syyt todella hyvin, eikä hänelle liittynyt adoptioon luovuttamiseen minkäänlaista katkeruutta. Ilman ammattia, työtä ja sukulaisten tukea hänen biologinen äitinsä ei olisi selviytynyt pienellä paikkakunnalla. Hän kuvailee adoptioon luovuttamista vastuulliseksi teoksi. Toisaalta, vaikka adoptioon johtaneet syyt ymmärtäisikin täysin ja biologisten vanhempien päätöstä adoptioon luovuttamisesta pitäisi oman elämän kannalta positiivisena asiana, vaikuttaa varhainen hylkäämiskokemus erään adoptoidun mukaan tästä huolimatta koko elämän ajan. Aineiston eräs adoptoitu painottaa vastuunottoa, mikä hänen mukaansa monilta 1960-luvun vapautuneessa seksuaalikäyttäytymisessä unohtui. Hän olisi mieluummin elänyt biologisen perheensä kanssa, vaikkeivät hänen yhteydenpidon kokemuksensa biologisiin äitiin tai isään olleet erityisen positiivisia. Adoptio kokemuksena oli kuitenkin vienyt hänen luottamuksensa. Hänen kokemukseensa vaikutti myös tyytymättömyys adoptiovanhempiin, jotka eivät olleet pystyneet korvaamaan menetettyä luottamusta ja tarjoamaan henkistä tukea ja turvaa.

”Ymmärrän, miksi hänen oli pakko antaa minut pois. Ymmärrän ja hyväksyn asian, ja olen onnellinen adoptiovanhemmistani ja hyvästä lapsuudestani. Toki biojuurissani on asioita, jotka mietityttävät ja aiheuttavat vähän huonojakin fiiliksiä, mutta näillä nyt on mentävä, ei siinä muu auta. Menneet ovat menneitä, ja tästä päivästä eteenpäin oleviin ja tuleviin asioihin voimme halutesamme vaikuttaa.” (K4)

”Sanotaan, että mä ymmärrän sen, mutta en voi hyväksyä. Jokainen ottakoon seksielämästään vastuun ja myös niistä tuloksista mitä se saa aikaan. Eli en voi hyväksyä, mutta ymmärrän kyllä.” (H2)

6.2.5 Kiinnostus biologisiin juuriin lapsuudessa

Lapsuudessa ja nuoruudessa yhteys biologisiin vanhempiin ei ollut useiden adoptoitujen mukaan tuntunut tärkeältä tai ajankohtaiselta. Adoptoidut elivät usein sen tiedon kanssa, että olivat adoptoituja, mutta vielä lapsuudessa tämä ei välttämättä ollut täysin konkretisoitunut asia. Päivät täyttyivät tavallisista lapsuuteen ja nuoruuteen liittyvistä asioista. Koska adoptio pysyi vaiettuna teemana useimmissa adoptioperheissä, ei moni adoptoitu ollut osannut lapsuudessa tai varhaisnuoruudessa edes kaivata yhteyttä biologisiin vanhempiin tai osannut ajatella sen olevan mahdollista. Toisaalta, eräs adoptoitu, jolle adoptio oli ollut hyvin luonnollinen asia ja adoptioperheessä myös adoptioon johtaneista syistä oli keskusteltu avoimesti, ei hänkään ollut lapsuudessa ajatellut biologisia juuriaan.

”En kuitenkaan koskaan kovin tosissani ajatellut ottaa yhteyttä juuriini. Asiat olivat jotenkin niin hyvin, etten tuntenut kaipuuta.” (K4)

”Lapsuudessani adoptiosta ei saanut puhua kenellekään. Se oli salainen asia. Joten silloin en niinkään osannut toivoa yhteydenpitoa tai edes ymmärtää että sellaista voisi olla.” (K1)

”Tunnistan olleeni jo lapsena kateellinen kavereille joilla oli oikeat biologiset vanhemmat. En ole kuitenkaan koskaan lapsena tai alle parikymppisenäkään varsinaisesti kaivannut biologisia vanhempiani elämäni. Olen koko elämäni kasvanut hyväksymään ettei heitä ole elämässäni. Ja olen hyvin kiintynyt adoptiovanhempini.” (K3)

Kahdessa tutkimukseeni osallistuneen adoptoidun tarinassa tuli esiin kotimaisissa adoptioissa ajan saatossa esiintyneitä avoimen adoption piirteitä. Eräs adoptoitu kertoo hänen ja biologisen äitinsä ja veljensä tapaamisen varhaisnuoruudessa mahdollistuneen adoptioäidin ja biologisen äidin aktiivisuuden ansiosta. He olivat puheväleissä ja olivat sopineet yhteisen tapaamisen. Eräässä toisessa tarinassa oli adoptoiduille myöhemmin selvinnyt, että hänen 1-vuotiskuvansa oli lähetetty biologiselle äidille, mutta muuten hän uskoo kaiken kirjeenvaihdon adoptiovanhempien ja biologisen äidin välillä päättyneen tuohon päivään. Pääasiassa tutkimuksessani mukana olleet tapaukset kuvaavat kotimaisissa adoptioissa vallinnutta varsin yleistä tilannetta, jossa adoptio tarkoitti adoptoidun ja biologisen vanhemman välisen yhteydenpidon katkeamista. On toki huomioitava, että avoimen adoption piirteitä on saattanut olla näissä tutkimuksissa mukana olevissa tapauksissa enemmänkin, mutta ainakaan näissä kirjoituksissa ja haastatteluissa ne eivät tulleet esille. Voi toki myös olla, että yhteydenpito on tehty salassa adoptoiduilta, eikä tästä ole koskaan kerrottu, mutta tämä olisi varsin epätyypillistä tuon ajan adoptiokäytäntöjä ajatellen.

6.3 Adoptio osaksi identiteettiä

6.3.1 Nuori adoptoitu

Adoptoidun nuoruutta kuvaillaan usein haastavaksi. Aineistossani tämä tuli hyvin vahvasti esille kahdessa tarinassa. Nuoruusikä toi heidän tapauksissaan mukanaan muun muassa alkoholinkäyttöä, epäsosiaalista ja väkivaltaista käyttäytymistä. Molemmat adoptoidut liittivät ainakin jollain tasolla adoptiokokemuksen ja sen mukanaan tuomat asiat vaikeaan nuoruuteen. Triseliotiksen ym. (2005, 137) tutkimuksessa vaikea murrosikä oli usein liitet-

ty adoptiokokemukseen, mutta osa Triseliotiksen ym. (2005) tutkimukseen osallistuneista adoptoiduista oli myöhemmin huomannut, ettei adoptiolla ollutkaan asian kanssa mitään tekemistä.

”... niin kun murrosikä tuli niin kaikki oli vastoin ja vaikka niinku ei ollu, mutta ittellä oli ja oli niinku monta avointa kysymystä. Ja oli kysymyksiä missä ei ollu vastauksia.” (H1)

”Hmm... mä taisin paeta niitä tosiasioita mitä tää adoptio on mun sieluuni jättänyt. Eiköhän se sitä eniten ollu, että pakoa pakoa.” (H2)

Murrosiässä toinen edellä mainituista vaikean nuoruuden läpikäyneistä adoptoiduista kertoi uhanneensa adoptioäidilleen haluavansa muuttaa biologisen äitinsä luokse, mikäli ei saanut tahtoaan läpi. Tuolloin hän ei kuitenkaan ollut vielä tavannut biologista äitiään. Eräs adoptoitu kertoi puolestaan päinvastaisesti nuoruusikään liittyneen uhmaa biologisia vanhempia kohtaan. Hän oli hiljalleen alkanut ymmärtämään adoption merkityksen, eikä voinut käsittää kuinka joku pystyi antamaan oman lapsensa pois.

Nuoruusikään liittyi aineistoni perusteella usein voimistunut kiinnostus omiin biologisiin juuriin. Kuitenkin vain harvoin voimistunut kiinnostus oli johtanut konkreettisiin yrityksiin tavoittaa biologinen vanhempi. Eräs adoptoitu kertoi, ettei hänelle nuoresta iästä johtuen ollut vielä tuossa vaiheessa luovutettu häntä koskevia tietoja Pelastakaa lapset ry:stä, minä kautta hänen adoptionensa oli hoidettu. Adoptioäiti oli tässä tapauksessa ollut aina auttavainen adoptoidun omien juurien etsimiseen, mutta murrosiän kuohuessa toivonut, että odotettaisiin vielä hetki. Vain yksi tutkimukseen osallistuneista adoptoiduista oli tavannut biologisen vanhemman ala-ikäisenä.

”Sillo mä ensimmäisen kerran soitin mun... mä olin kymmenen, kakstoista, ni soitin Pelastakaa lapset ry:hyn et kuka mun äiti ja mist mä sen saan kiinni.” (H1)

”Et sit rupes 13-vuotiaana, 16-18-vuotiaana sitten niinku työstämään vähän että omaa elämää ja mielti sitä omaa niinku irtautumista siitä perheestä, että sitä piti ruveta kasvamaan se oma semmonen identiteetti tai semmonen sitten, että mikä mä olen...” (H4)

6.3.2 Aikuinen adoptoitu

Täysi-ikäistyminen oli tarjonnut adoptoiduille odotetun mahdollisuuden selvittää tietoja biologisista vanhemmistaan suoraan itse, sillä suuressa osassa tapauksista adoptio oli säilynyt adoptioperheessä vaiettuna teemana. Moni tutkimukseen osallistuneista oli Pelastakaa lapset ry:n kautta adoptoituja ja marssinut täysi-ikäiseksi tultuaan heidän adoptiota hoitaneen tahon toimistoon kyselemään tietoja adoptiostaan. Soroskyn ym. (1978) mukaan adoptoidut naiset etsivät useammin biologisia vanhempiaan kuin miehet. Tälle on haettu syitä siitä, että raskauden biologisten juurien merkitys korostuu ja naisten nähdään muutoinkin olevan enemmän yhteydessä omiin tunteisiinsa. (Sorosky ym. 1978, 196.) Tutkimukseeni osallistui kahdeksan naista ja yksi mies, mikä tukisi näkemystä siitä, että yhteys biologisiin vanhempiin on naisille tärkeämpää kuin miehille tai että tämäntyyppisten asioiden pohtiminen on naisille yleisempää. Toki sille, että omaan tutkimukseeni on osallistunut huomattavasti enemmän naisia kuin miehiä, voi löytyä syy monista muistakin tekijöistä.

Muutamassa aineistoni tapauksessa adoptoitu kuvaili masentuneisuuden ja epämääräisen ahdistuksen oireita, joista oli kärsinyt aikuisena. Kahdessa tarinassa tuli esiin, että adoptoitu oli käynyt terapiassa. Triseliotiksen ja kumppaneiden (2005, 141) tutkimuksessa tuodaan kuitenkin esiin, että adoptiokokemuksen ja muun elämäkokemuksen erottaminen toisistaan on erittäin vaikeaa eli se, onko adoptoidun masentuneisuuden taustalla adoptiokokemus vai ei on vaikeaa.

Kun adoptiota oli pienenä salailtu ja se oli näyttäytynyt asiana mistä ei saanut puhua, oli osa adoptoiduista itse aikuisena selvästi avoimempi adoption suhteen. Eräs sanoi joskus häpeilleensä asiaa, mutta ei ole sen takia asiaa salannut. Toinen adoptoitu kertoo häntä kielletäneen lapsena puhumasta adoptiosta, ettei tulisi kiusatuksi. Aikuisena hän joutui hyväksymään oman historiansa, eikä enää halunnut salata asiaa muiltakaan. On myös oletettavaa, että tutkimukseeni osallistuneissa adoptoiduissa korostuivat asiaan avoimesti suhtautuneet.

Aikuisuuteen liittyy myös oman perheen perustaminen. Adoptoiduista seitsemällä yhdeksästä oli omia biologisia lapsia. Kahdesta tarinasta ei selvinnyt, oliko adoptoidulla biologisia lapsia. Monet naiset kuvailivat kuinka oma raskausaika ja lasten saaminen oli herättänyt ajattelemaan omia biologisia juuria ja erityisesti omaa biologista äitiä.

”Kaikkia asioita äiti ei kuitenkaan voinut ymmärtää raskauksistani, koska ei koskaan ollut ollut raskaana eikä synnyttänyt.” (K4)

Omien lasten saamiseen liittyy myös se, kuinka adoptoitu kertoo omille lapsilleen adoptiosta. Kaikki tutkimukseen osallistuneet adoptoidut olivat kertoneet adoptiostaan omille lapsilleen. Osa adoptoiduista kuvaili miten lapset olivat reagoineet tietoon adoptiosta. Reagoitavat vaihtelivat olkienkohautuksesta itkukohtauksiin. Mitä vanhemmasta lapsesta oli kyse, sitä paremmin he toki myös pystyivät ymmärtämään adoption merkityksen ja kyselemään asiasta. Lasten elämään tulikin yhtäkkiä ”etä-mummoja”, ”Siiri-mummoja” tai vain nimellä kutsuttu uusi ihminen ja mahdollisesti koko äidin tai isän biologinen suku riippuen toki siitä, missä määrin näiden biologisten sukulaisten kanssa oli tekemisissä.

”Minä yritän vähän pehmentäen ja hymyillen tätä kertoa ni tämä poika rupee itkemään ja sano, että miten voi äiti niinku hylätä lapsensa?” (H5)

”...tää on meidän perheen Kauniit ja Rohkeat.” (H4)

”Et mun poika on nyt vähän ihmeissään ku on kaks mummoo ja muuta, että hetkinen että kumpis nyt onkaan sun äitis ja...” (H1)

Aineistossani tuli kahdessa tapauksessa esille, että adoptoitu koki adoptiovanhempiansa olleen luontevampia isovanhemman roolissa adoptoidun omille lapsille, kuin aikanaan vanhemman roolissa adoptoidulle itselleen. Toinen kuvasi, että adoptiolapset eivät vanhemmista tuntuneet ihan omilta, mutta lapsenlapsia kohtaan *”...oli jo se aito ihan semmonen, että kukaan ei olis erottanu”.* (H5)

”Et vaikka he nyt ovat, aavistuksen paha sanoa, kyvyttömiä vanhempia olivat minulle, mut et kyl nyt sen isovanhempien osan osaavat olla sit minun lapsille.” (H2)

Aikuisen adoptoidun kokemuksia tarkastelen vielä lähemmin kappaleessa kahdeksan, joka koostuu aikuisen adoptoidun yhteydenpidosta biologiseen vanhempaan.

6.3.3 Adoption merkitys adoptoidulle

Adoptio näyttäytyy aineistoni pohjalta erittäin merkittävänä asiana haastattelemilleni ja kirjoituksin tutkimukseeni osallistuneille aikuisille adoptoiduille. Adoptiolle annettu merkitys vaihtelee elämäntilanteesta riippuen. Kuten jo edellä tuli esille, naisilla oma raskausaika ja lapsen syntymä korostavat adoption merkitystä ja kiinnostusta omiin juuriin. Vaik-

ka elämään ollaan tyytyväisiä ja adoptiosta koetaan kiitollisuuttakin, on adoptio silti mietittänyt elämän aikana. Osalle adoptio tuottaa myös paljon negatiivista elämään. Adoption merkitys erityisesti luottamuksen rakentumiselle nostetaan sille. Adoptio näyttäytyy joidenkin aikuisten adoptoitujen elämässä voimakkaasti hylkäämiskokemuksena, joka värittää ihmissuhteita.

”Hylkään itse, ennen kuin toinen hylkää minut.” (K2)

”Hyvin suuressa osassa [adoptio terapiassa]. Hyvin suuressa kyllä että kyl se niinku luottamus toiseen ihmiseen on hirveen iso asia. Ilman sitä on hirveen vaikea elää. Hirveen vaikee elää, että se luottamus kyllä adoptiohetkellä ja varsinkin jos se sijaisperhe ei heti pysty korvaamaan sitä menetettyä luottamusta niin sit jää rakentumatta se luottamus.” (H2)

”Musta tuntuu, että mä en tunne ketään muita, jonka kanssa olis syvällisemmin pohtinu että mitä se [adoptio] on aiheuttanu. Joskus tuntuu et se on ihan niinku se olis joku vamma, jossain vaiheessa.” (H3)

Adoption merkitys näyttäytyy joissain tarinoissa ylisukupolvisena. Aineistostani löytyy kolme tarinaa, jossa adoptoitu peilaa omaa adoptiokokemustaan taaksepäin biologisen äitinsä ja kahdessa tapauksessa myös oman lapsensa tilanteeseen. Näissä kahdessa tapauksissa adoptoiduilla on molemmilla itsellään lapsi, jolla ei käytännössä katsoen ollut biologista isää elämässään. Eräs adoptoitu pohti, että biologisen äidin hylätyksi tuleminen lapsuudessa olisi ajattelut kasvattaneen häntä ihmisenä, mutta hänen tapauksessaan biologinen äiti oli itse toiminut hyvin samalla tavoin omia lapsiaan kohtaan, jotka oli kaikki sijoitettu tai adoptoitu.

”Mut sitäkin on vähän vaivannu tämä rikkonaisuus, kun hänelläkään ei oo oikein ollu isää muuta kun sillai isän perhe. Isä on omissa naimisissaan. Et meillä on tämmönen nyt toisessa polvessa. Sit mun biologinen äiti oli lehtolapsi, että tää on kolmannessa polvessa.” (H3)

”Ehkä poikani etsii hänet sitten myöhemmin kuten minä nyt sinut.” (H1, ote kirjeestä biologiselle äidille)

Negatiivisista kokemuksista huolimatta adoptiossa nähdään olevan paljon hyviä puolia. Joissain tarinoissa huomasi, että yhteys biologiseen sukuun oli auttanut adoptoitua ymmärtämään adoptionsa syyt ja biologisten sisarusten kautta näkemään konkreettisesti millaista elämä biologisessa perheessä olisi saattanut olla. Joissain tarinoissa adoptio nähdään sen aiheuttamista negatiivisista asioista huolimatta ajoittain jännittävänäkin.

”Ambivalenssi siitä, että toisaalta paremminkin olisi voinut mennä, toisaalta on ollut rikas ja mielenkiintoinen elämä. Tavallaan kuuluu koko maailmalle. Tavallaan ei ole isää eikä äitiä – ei oikein kuulu mihinkään” (H5)

” Kyllä mä joskus yksin mietin sitä, ja mun mielestä se oli joskus aika jännittäväkin. Ei tienny, et mähän olin niinku taivaasta tipahtanu.” (H3)

Adoptoidut korostavat monissa tarinoissa ammatillisen ja vertaistuen merkitystä niin adoptoiduille itselleen kuin adoptiovanhemmillekin. Sinä aikana kun tutkimukseeni osallistuneet adoptoidut on adoptoitu, on tehty määrällisesti huomattavasti enemmän kotimaisia adoptioita kuin nykyään. Vertaisia olisi siis ollut jos heistä olisi tiennyt ja jos heihin olisi jotain kautta saanut yhteyden. Ehkä juuri tuolle ajalle tyypillisestä adoptioon liittyvästä salailusta ja häpeästä johtuen, useilta tutkimukseeni osallistuneelta adoptoidulta puuttui lähes kokonaan vertaisilta saatu tuki.

”Niin että mä oon ihan muutaman elämäni aikana tavannu ja mä oon kuitenkin jo 63. Olis niin kiva vaihtaa mielipiteitä ja tällä tavalla sitte.” (H3)

Useimmat adoptoidut on adoptoitu aivan pieninä, eikä heillä ole muistikuvaa tai kokemusta toisenlaisesta elämästä. Vaikka joidenkin haastateltujen kanssa ”jossittelemme” niitä toisia vaihtoehtoja; elämää biologisen perheen lapsena tai elämää adoptioperheen biologisena lapsena, totuus on väistämättä se, että elämä adoptoituna tässä adoptioperheessä on ollut se elämä, jonka nämä adoptoidut tuntevat ja johon he pääasiassa olivat tyytyväisiä. Kuten eräs adoptoitu sanoikin: *”...kun ei oo ollu sitä toista vaihtoehtoa...” (H1)*. Osa olisi kyllä valinnut toisin mikäli tämä olisi ollut mahdollista. Joillekin elämä biologisen perheen lapsena tai adoptioperheen biologisena lapsena olisi ollut se, minkä he olisivat valinneet mieluummin.

7 ADOPTOIDUN JA BIOLOGISEN VANHEMMAN YHTEYDENPITO

Alkuperäinen kirjoituspyyntöni tavoitteli aikuisia adoptoituja kirjoittamaan ajatuksistaan tai kokemuksistaan yhteydenpidosta biologiseen vanhempaan, riippumatta siitä, oliko adoptoidulla ollut konkreettista yhteydenpitoa. Tutkimukseni kuvaa näin ollen adoptiokirjallisuudessa käytetyn käsitteen etsiminen (searching) mukaisia kokemuksia, joilla tarkoitetaan laajasti kaikkia adoptoidun ajatuksia ja tunteita biologisesta taustastaan, mutta myös konkreettista biologisten vanhempien etsimistä (Kohler, Grotevant & McRoy 2002, 94).

Ennako-oletukseni oli, että adoptoitu tulee jossain elämänsä vaiheessa kohtaan, jossa hän pohtii yhteydenottoa juuriensa selvittämiseksi päätyen pohdinnassaan joko yhteydenottoon tai sen tekemättä jättämiseen. Halusin korostaa aiheen merkityksellisyyttä adoptoidun elämään riippumatta siitä, kumpaan lopputulokseen hän on omalla kohdallaan päätenyt. Toki halusin tällä valinnalla varmistaa myös aineiston saatavuutta. Käsittelen erillisenä osana myös yhteydenpitoa muihin biologisiin sukulaisiin, sillä tälle annetaan aineistoni perusteella myös suuri merkitys biologisen vanhemman yhteydenpidon ohella. Käsittelen myös puuttuvan yhteydenpidon merkitystä adoptoidulle.

7.1 Yhteys biologiseen vanhempaan

Triseliotiksen ym. (2005) mukaan tietojen etsiminen ja biologisten vanhempien tapaaminen ovat tulleet liki synonyymeiksi toisilleen biologisten vanhempien etsimisen saavuttaessa yleisen hyväksynnän. Aiemmin oli selkeä ero niiden adoptoitujen välillä, jotka halusivat kerätä tietoja ja niiden välillä, jotka halusivat myös tavata biologisen vanhemman. (Triseliotis ym. 2005, 157.) Biologisten vanhempien etsiminen ei ollut vielä tähän tutkimukseen osallistuneiden adoptoitujen lapsuudessa tai nuoruudessa kovinkaan yleistä tai hyväksyttävää. Tietojen etsiminen biologisista vanhemmista on kuitenkin tutkimukseen osallistuneilla adoptoiduilla useimmiten johtanut adoptoidun ja biologisen vanhemman tapaamiseen, mistä syystä käsittelen tietojen etsimistä ja biologisen vanhemman tapaamista samassa yhteydessä, synonyymeinä.

Lähtökohtaisesti suurin osa tutkimukseeni osallistuneista adoptoiduista oli ollut tietoinen adoptiostaan jo varhaislapsuudesta alkaen, mutta muutoin tiedot esimerkiksi adoptioon johtaneista syistä olivat vähäiset ja adoptio oli pysynyt adoptioperheessä vaiettuna teemanä. Monikaan ei siis tiennyt biologisen vanhemman etsinnän aloittaessaan aikuisena juurikaan ennakkotietoja siitä, mitä olisi vastassa. Nuoruudessa kiinnostus omiin biologisiin juuriin oli voimistunut ja yhteydenotto oli mietityttänyt monia adoptoituja jo pitkään.

”Biologiset juuret oli kuin kivi kengässä, joka aika-ajoin hiersi ja kalvoi mieltä. Näin jälkeempäin ajatellen ehkä se oli sitten osa minusta joka puuttui?” (K4)

Tutkimusaineistoni perusteella adoptoiduilla oli varsin realistisia käsityksiä siitä, millainen ensimmäinen kohtaaminen biologisen vanhemman kanssa olisi ja miten yhteydenpito mahdollisesti jatkuisi. Suhtautuminen oli joissain tapauksissa jopa pessimististä.

”Että kerran äiti hylänny, että ei kovin suuria toiveita voi siihen ihmiseen enää laittaa.” (H2)

”...ni tota kuvitellu kaiken kauheen huonoks et ei oo mitään pilvilinnoja ollu. (H1)

Yhteydenotto biologisiin vanhempiin oli saavutettu hyvin erilaisin keinoin. Kaikissa tapauksissa aloitteentekijänä yhteydenottoon oli ollut adoptoitu itse. Mikäli adoptoidulla oli ollut tiedossa biologisen vanhemman nimi, hän oli saattanut itse etsiä biologisen vanhemman yhteystietoja internetistä. Suurin osa adoptoiduista oli kuitenkin etsinyt biologista vanhempaansa aikana, jolloin internetiä ei vielä ollut tai se oli vain harvojen saatavilla. Osa oli lähettänyt kirjeen sosiaalityöntekijän kautta tai itse suoraan biologiselle vanhemmalle, useimmiten siis ensin biologisille äidille ja jäänyt odottamaan vastausta. Eräs adoptoitu kuvaa kuinka Pelastakaa lapset ry:n työntekijän kirje oli tavoittanut äidin, joka pyysi tytärtään kertomaan ensin itsestään. *”Mä olin et joo: 33 vuotta kirjeeseen että mistäs aloteetaan?” (H1)* Kirjeen saatuaan biologinen äiti oli soittanut ja he olivat puhuneet puhelimesa liki puoli päivää.

Ensitapaaminen biologisen vanhemman kanssa on adoptoiduille hyvin voimakas ja tunnepitoinen kokemus. Ensitapaamisen kuvaukset olivat paikoin hyvin seikkaperäisiä sekä kirjoituksissa että haastatteluissa. Ennen tapaamista kuvailevista hetkistä välittyi voimakkaasti jännitys ja epävarmuus, jopa pelko. *”Mitä vähemmän kilometrejä perille oli, sitä hiljaisemmaksi taisin käydä. Jännitti niin ettei meinannut henkeä saada.” (K4)* Kuten eräs adoptoitu toteaaakin, vei uteliaisuus omia juuria kohtaan kuitenkin voiton jännityksestä. Seikka-

peräiset, jännitystä tihkuvat kuvaukset kertovat kuinka suuri merkitys biologisen vanhemman kohtaamisella on adoptoidun elämässä.

”Siellä oli kaks samannäköstä vähän niinku minä ite oottamassa, toinen oli sisko ja toinen oli äiti ja... sitte ne niinku ekat hetket siinä miten niitä kuvaa. Eli kyllä se äiti niinku käsillään halus pitää kiinni jotenkin että halus... et hänellä oli semmonen niinku aika vapautunut ilme, niinku aika huojentunu ilme ja tota... et oikeastaan semmonen niinku et kyllä siitä näki, että on niinku biologinen äiti joka konkreettisesti sai nyt käsillään siitä lapsestaan kiinni.” (H5)

”Tunnekuuhu oli valtava, kyyneleet vaan valuivat silmistäni ja arastikin katsoen näin meissä jotain samaa. Ihmiselle, joka ei ikinä ennen ole voinut omia piirteitään vanhemmistaan etsiä, tunne oli huikea.” (K4)

Kuudella tutkimukseen osallistuneesta yhdeksästä adoptoidusta oli ollut yhteys biologiseen vanhempaan. Kaikissa näissä tapauksessa kyseessä oli biologinen äiti, jonka adoptoitu oli etsinyt ja tavannut. Soroskyn ym. (1978) ja Triseliotiksen ym. (2005) tutkimuksissa biologinen äiti oli myös ollut useimmiten se henkilö, jonka adoptoitu etsii. Äidin tapaamisen jälkeen saattoi myös biologisesta isästä tulla tärkeä. (Sorosky ym. 1978, 176, Triseliotis ym. 2005, 156.) Kaksi tutkimukseeni osallistunutta adoptoitua oli äidin lisäksi tavannut myös biologisen isänsä. Neljässä tapauksessa adoptoidun biologinen isä oli kuollut jo varhain ennen adoptoidun syntymää tai varhaislapsuudessa. Yhden adoptoidun tapauksessa biologinen isä oli lähettänyt hänelle c-kasetin missä hän oli kertonut adoptioon johtaneista syistä ja adoptoidun vauva-ajasta toivoen tapaamista. Biologisen isän uusi vaimo oli kuitenkin kieltänyt adoptoitua olemasta missään yhteydessä eikä tapaaminen ollut tästä syystä koskaan toteutunut. Tässä tapauksessa adoptoitu oli ollut kuitenkin yhteydessä ja myös tavannut biologisen isän sukulaisia.

”Ja se vaimo lähetti minulle kirjeen sieltä, jossa sano, että mitä sinä otat yhteyttä että siitä on niin monta vuosikymmentä että annetaan kaiken olla entisellään. Älä ota meihin enää mitään yhteyttä. No, minähän tietysti itkin varmaan kaks päivää suurin piirtein. Surin sitä.” (H5)

Samannäköisyys ja tuttuuden tunne olivat termejä, jotka toistuivat ensitapaamisen kuvailuissa. *”Tiesin kyllä mistä ulkonäön olin periny ja ei ollu epäilystäkään.” (H1)* Myös Soroskyn ym. (1978) tutkimuksessa tämä oli toistuva teema (Sorosky, Baran & Pannor 1978, 171). Tapaamisten yhteydessä kuvailtiin paljon myös fyysistä läheisyyttä biologisen vanhemman kanssa. Fyysinen läheisyys oli joillekin hyvin luontevaa, osalla siihen taas oli pyrkimystä, mutta biologinen vanhempi ei tähän kyennyt. Jotkut adoptoidut kokivat itse fyysisen läheisyyden vaikeaksi.

”Että se yritti halata, mutta en mä antanu halata. Sen mä muistan.” (H3)

”Semmonen luonteenpiirre vaan, että kyllä voi halata, mutta että se halaus tuntuu sit vaan sellaselta.. miltä se nyt tuntuu toisen keho jos ei ole tunteita. Vähän tylsältä.” (H2)

”Ei ahdistavalta tuntunu vaan että hän piti kädestä ja tota sit hän tota ekana katto niitä kädenliikkeitä, et mitkä mulla on kädenliikkeet et ihan on niinku isän liikkeet, hän on hirmu vilkas itse. Tämmöseen hän kiinnitti huomiota siinä paljon ja katteli ihot ja katteli hiukset ja huomautteli että miten sulla voi olla noin ohuet hiukset kun meillä on koko suvulla paksut, mutta olihan sillä [biologisen isän nimi] oli, ja sulla on korkeet poskipäät että niinku meilläkin on ja sitä kävi läpi ihan niinku mikä taso se nyt on minkä näkee ihan ensin; minkä näkee silmillään.” (H5)

Suurimmalle osalle etenkin ensitapaaminen biologisen vanhemman kanssa oli ollut mielenpainuva kokemus, pitkän odotuksen päätös. Muutamissa tapauksissa yhteydenpito oli ollut alussa varsin intensiivistäkin. Kaikki ensitapaamisen kokemukset eivät kuitenkaan olleet näin positiivisia. Joillekin ensitapaaminen oli ollut hyvin rationaalinen, yhdelle jopa pettymystä tuottanut kokemus.

”Oli se kyllä suuri pettymys. Kyllä mä sen muistan, että kotona sitte sanoin, että tota ei olis ehkä pitäny mennä ollenkaan. Et kyl se on ollu, emmä varmaan... emmä tiä mitä mä sit olin aatellu. Ehkä sitä petty sit kuitenkin. Että odotti että olis ollu toisenlaista. Vai odottaako sitä mitään? Emmä osaa sanoa.” (H3)

Joillekin adoptoiduille oli selvinnyt tapaamisten yhteydessä biologisen äidin kantaneen salaisuutta pois antamastaan lapsesta koko elämänsä. Adoptoidun ja biologisen äidin tapaaminen saattoikin herättää biologisessa äidissä syyllisyyden, jota saatettiin yrittää paikalla nyt adoptoidun ollessa aikuinen. Triseliotiksen ym. (2005) tutkimuksessa suurin osa biologisista äideistä oli kertonut adoptiosta jollekin toiselle henkilölle, mutta osa oli pitänyt adoptiota ”salaisuutena joka tuli pitää itsellään” tai ”asiana jolla ei ollut mitään tekemistä kenenkään toisen kanssa”, eikä adoptiosta tällöin oltu puhuttu ennen kuin adoptoidun tapaamisen yhteydessä. Adoptiosta puhuminen muistutti tuskasta, mikä pois annettuun lapseen liittyi. (Triseliotis ym. 2005, 79.)

”Niin tässä vielä et mun biologinen äitini ei ollu kertonu kenellekään et hänellä on lapsi. Ei myöskään aviomiehelleen kenen kans hän on ollu sen 25 vuotta, 30 vuotta. Mä oon ollu semmonen tabu siellä et sitä ei saa puhuu.” (H1)

”Ja kyllä hän sanoi mulle... pikkusen niinku voi sanoa että oli maistissa mutta silloin hän pysty kertomaan nämä tunnot ni hän sano, että äiti ei unohda

lastansa koskaan. Että se piina mikä siinä on, se taakka mikä on kun jättää lapsensa ni sen näki hänestä.” (H5)

”Tuli vaan sekin mieleen, et halusko se jotain kertoa ja sitte tota, aina jotain pientä asiaa piti toimittaa ja hän sitten runsain käsin sitte anto mulle rahaa ja et jos mä kävin apteekissa tai kaupassa tai jotain. Oli niinku hirveen vaikea kertoa se antamistilanne. Et tota hän sano, et heillä ei todellakaan ollu ruokaakaan et hän on ollu marjametsässä lasten kanssa, et se oli todella köyhää ja hän rullas tällä tavalla näin pöytäliinaa, että kyllä se oli niinku hänelle kova.” (H3)

Koska yhteydenotto biologisiin vanhempiin saavutettiin usein vasta aikuisiässä, oli monilla adoptoiduilla jo itsellään lapsia yhteydenoton konkretisoituessa. Joissain tarinoissa tuli esille, että myös adoptoidun lapset olivat tavanneet äitinsä tai isänsä biologisia vanhempia eli isovanhempiaan tai kuka milläkin nimellä heitä kutsui. Adoptoidun omien lasten suhtautuminen sai vaihtelevia kuvauksia, mikä toki riippui myös siitä, minkä ikäisestä lapsesta oli kysymys ja miten lapsi käsitti adoption merkityksen.

”Sitte mun poika ei tykänny yhtään kun kerran me käytiin siellä ja mä sanoin, että oikeastaan tää [biologisen äidin nimi] on synnyttänyt mut ni poika ei tykänny yhtään.” (H3)

7.2 Yhteys muihin biologisiin sukulaisiin

Selvitin yhteydenpitoa muihin biologisiin sukulaisiin sekä kirjoitus- että haastatteluaineistoa kerätessäni. Useimmin yhteydenpito muihin sukulaisiin tarkoitti yhteyttä biologisiin sisaruksiin, joko täyssisaruksiin tai sisarpuoliin biologisen äidin tai isän puolelta. Soroskyn ym. (1978) mukaan side biologisiin sisaruksiin saattaa muodostua adoptoidun ja biologisen vanhemman sidettä voimakkaammaksi. Tälle on haettu syitä muun muassa siitä, että adoptoitu on usein saattanut elää adoptioperheessä ilman sisarusia ja aikuisena tällaista kaivatua sisarussuhdetta haluaa vaalia. (Sorosky ym. 1978, 179–180.) Triseliotiksen ym. (2005, 156) tutkimuksessa yhteys muihin sukulaisiin kuten serkkuihin oli vähäistä.

Tutkimusaineistossa yhteys biologisiin sisaruksiin mainitaan kaikkiaan kahdeksassa tapauksessa. Näistä viidellä on ollut yhteyttä myös biologiseen vanhempaan, useimmiten siis äitiin. Osassa tapauksista yhteydenpitoa on siis ollut ainoastaan biologisten sisarusten kanssa. Eräässä tapauksessa adoptoidun biologinen isä oli kuollut ja biologisen äitinsä kohdalla adoptoitu oli päätenyt siihen, ettei halunnut tavata häntä. Myöskään äidiltä ei ole

tullut toivetta tavata. Kun yhteyttä biologisiin vanhempiin ei heidän kuoleman vuoksi oltu saanut, on yhteys biologisiin sisaruksiin ollut erityisen merkityksellinen adoptoidun elämäntarinan kokoamisessa. Adoptoidun biologisia sisarussuhteita leimaa myös se piirre, että ne tulevat osassa tapauksista täytenä yllätyksenä adoptoidulle itselleen tai biologisille sisaruksille.

”Et tota he oli tietysti saanu sillon tietää, että heillä on sisaruksia ja se oli aika järkyttävää heille, että heillä on pikkusisko et 45 vuotta tota ni.” (H4)

”Tämä tapaaminen, jossa siskopuoleni oli siis aloitteentekijä, oli elämäni mullistava kokemus pääasiassa hyvässä mielessä. Kukaan ei tiennyt siskopuoleni olemassa olostä, koska sitä ei ollut papereihin merkitty. Tapahtuma oli shokki kaikille. Tapaamisen ansiosta sain yhtäkkiä koko elämäntarini ehjäksi.” (K3)

Sisarussuhteiden merkitys adoptoidulle ei riippunut siitä, oliko kyseessä täys- vai puolisisarus, vaan enemmänkin kyse on aineistoni perusteella luonteiden ja elämäntapojen yhteensopivuudesta, mikä korostuu yleisesti ottaenkin aikuisina solmituissa ihmissuhteissa. Yhteisiin luonteenpiirteisiin ja elämäntapoihin on luonteva ja helppo tarttua, kun yhdessä eletyn lapsuuden ja nuoruuden kokemukset puuttuvat. Joissain tapauksissa adoptoidu on kuitenkin joutunut toteamaan, ettei hänellä ollut mitään yhteistä biologisten sisarustensa kanssa.

”Mut silti, kun sanotaan että veri on vettä sakeampaa ni kyllä se niin on, että meillä on paljon sellasia ajatuksia ja elämänasenne on kuitenkin kaikilla sama sellanen hyvin positiivinen ja hyvin tämmönen lapsirakas ja perheeseen kuuluva.” (H4)

”Tuntuu et nyt kun ollaan sit sukulaisia ni hän sano mua systeriks ja mä en tykkää yhtään siitä, koska mä en oo mikään sen systeri. – – Me ei olla mitään sisaruksia. Me ei olla lapsena eletty yhdessä, eikä paljon nuorenakaan et jos on 3–4 kertaa nähny ni ei se oikein riitä.” (H3)

Suhteet sisaruksiin voivat olla mutkattomampia kuin suhteet biologisiin vanhempiin, mutta luonnollisesti niihinkin liittyy paljon ristiriitoja. Suhteisiin saattaa liittyä kateutta puolin ja toisin: adoptoitu saattaa kadehtia biologisia sisaruksiaan siitä, jos he ovat saaneet elää biologisten vanhempien tai vanhemman kanssa ja vastaavasti biologinen sisarus saattaa kadehtia adoptoitua tälle järjestyneistä paremmista elämänolosuhteista adoptioperheessä. Suhteita värittävät myös välit biologisiin vanhempiin. Eräässä tapauksessa adoptoitu kertoi siskopuolestaan, jota hän on yrittänyt tavata tässä onnistumatta. Siskopuolella oli tutkittavan mukaan niin suuret antipatiat heidän yhteistä isäänsä kohtaan, ettei ole pystynyt tapaamaan velipuoltaankaan. Toisessa tapauksessa onnistunut tapaaminen siskopuolen kans-

sa päättyi tähän ensikohtaamiseen, sillä kumpikaan ei kokenut tarvetta tapaamisten jatkamiseen. Siskopuolelle riitti nähdä, että adoptoitu siskopuoli oli kunnossa, adoptoidulle siskopuolen tapaaminen puolestaan mahdollisti arvokkaan tiedon saamista omista biologisista juurista.

Adoptoidulle omien ulkonäkö- ja luonteenpiirteiden huomaaminen toisessa ihmisessä on uutta. Toki omia piirteitä on nähtävissä omassa biologisessa lapsessa, mutta omasta lapsuudesta ja nuoruudesta nämä kokemukset adoptoiduilta useimmiten puuttuivat. Suhtautuminen näihin omien piirteiden näkemiseen toisessa ihmisessä oli osalle adoptoiduista vahvistanut yhteenkuuluvuuden tunnetta muuten vielä vieraaseen sukulaiseen. Kaikille tuttujen piirteiden näkeminen ei kuitenkaan ollut mieluisa kokemus.

”...mutta jotakin siinä kumminki oli enemmän kun ihan tota pelkkä vieras. Että oliko ne ne tutut piirteet vai siis ihan luonteenpiirteet ja tota. Käveltiin siskon kanssa katuja käsi kädessä. Että... kyllä se oli ihan semmonen mahtava kokemus elämässä.”

”...mutta enemmän mua vaan niinku ärsytti kun huomasin, että hitsiläinen toihan on ihan samanlainen kun mä, et musta se oli vaan niinku ärsyttävää. Mä en ollu koskaan nähny ketään, joka on samanlainen ku minä ja samalla tavalla tekee ja samoja ilmeitä, että mua niin otti päähän. Et miten toi vieras ihminen on ihan samanlainen, et miten se tekee just tollai.” (H3)

Muina sukulaiskontakteina adoptoidut mainitsivat isoäidin, enon, sedän ja serkut. Isovanhemmat ovat adoptoidun, aikoinaan usein ei-toivottuna lapsena syntyneen, kohdalla olleet niitä harvoja, jotka ovat pois annetusta lapsesta tienneet. Tarinoissa tuli ilmi, että suvun kesken adoptioon annetusta lapsesta ei kuitenkaan useinkaan oltu puhuttu mitään. Suorassa lainauksessa adoptoitu kertookin mielenkiintoisesta ensitapaamisesta isoäitinsä kanssa.

”Kysyin että ootteko se ja se ja no oon hän vaan, että käy sisään, istu tuohon sohvalle ja juotko kahvia, no kiitos – – – ettekö te yhtään ihmettele että kuka minä oon ni hän veti piironginlaatikosta kuvan ja sano, että tässä on äitis ja tässä on tota isäs, että sinä oot niinku, ulkonäöstä hän tunnisti. Ja sano että oon minä tienny sinusta. Ei sitä kaikki tiiä mutta kyllä minä oon tienny.” (H5)

Sukulaissuhteisiin kietoutuu myös se häpeä, mitä ei-toivotun lapsen odotusaikaan on liittynyt. Isovanhempien suhtautuminen ei-toivottuun lapseen oli joissain tapauksissa ollut aikoinaan hyvin negatiivista ja heillä oli näin ollen saattanut olla myös suuri vaikutus syntymättömän lapsen kohtaloon. Ei-toivottu lapsi on ollut hyvin pitkään vaiettu, hävetty asia suomalaisessa yhteiskunnassa. Kolmessa adoptoidun tarinassa kerrotaan kuinka äiti oli lähtenyt synnyttämään isommalle paikkakunnalle tai jonnekin kauas kotipaikkakunnalta.

Papereissa on silti saattanut lukea syntymäpaikan kohdalla aivan eri paikkakunnan nimi. Yhdessä näistä tapauksesta adoptoitu kertoo kuulleensa myöhemmin naisten päässeen tuolin salaisesti synnyttämään erääseen yksityiseen sairaalaan, jos vain oli ollut antaa vähän rahaa. Hänen omia syntymätietojaan ei loppujen lopuksi oltu löydetty mistään sairaalasta.

”...ne oli manannu melkeen helvettiin ku oli kuullu et odottaa lasta nää sen [biologisen isän] vanhemmat ja sen suku et nää ei voinu hyväksyy sitä ollenkaan.” (H1)

”Hän alkoi odottaa tätä [adoptoidun] siskoa ja siihen hänen äitinsä sano, että eipä aviottomia lapsia ole koskaan tässä suvussa ollu. Ja he lähetti tän äidin jonneki tonne pohjoseen, missä hän sitte niinku synnytti tän siskon ja tuli sitten ja toi tän tytön sinne oliko se lastenkoti vai mikä se nyt olikaan.” (H5)

Yhteydenpito biologiseen sukuun oli saattanut tehdä adoptoidusta myös yllättäen tädin, sedän tai enon. Omat lapset saattoivat saada nyt myös tätä kautta serkkuja. Siihen missä laajuudessa adoptoitu oli tutustunut biologiseen sukuunsa vaikutti osaltaan myös se, millaiset välit mahdollisesti jo edesmenneellä biologisella vanhemmalla tai vanhemmilla oli ollut omiin vanhempiinsa ja sisaruksiinsa. Useimmat adoptoidut korostivat kuitenkin adoptiosuvun merkitystä.

”...mä en koe et se on mun sukuni, mun sukuni on kuitenkin tää adoptiosuku. Kylhän mä puhun niistä et okei eno ja serkku ja tälleen mut ei. Mä oon tuntenu ne kaks vuotta toiset mä oon tuntenu 35 vuotta ni siinä on pieni ero.” (H1)

Tapaamiset biologisten sisarten tai sisarpuolien kanssa tuottivat adoptoiduille hyvin vastaavanlaisesti kuvattuja kokemuksia, mitä biologisten vanhempien tapaaminen. Useimmille kokemus oli varsin positiivinen. Tapaamiset olivat tuottaneet paitsi paljon tietoja biologisista juurista, myös parhaimmassa tapauksessa tuoneet adoptoidun elämään pysyvästi tärkeitä ihmissuhteita. Näiden ihmissuhteiden merkitys korostui tapauksissa, joissa adoptoitu ei ollut tavannut biologisia vanhempiaan. Joissain tapauksissa uudet sisarussuhteet biologisiin sisaruksiin korvasivat tai täydensivät suhteita adoptiosisaruksiin. Eräs adoptoitu kuvasi, että biologisten sisarusten tapaamisen jälkeen hänet oli viimein *”tunnistettu ja tunnus-tettu biologisen suvun keskuudessa” (K3)*. Hän oli tätä kautta ikään kuin saanut oikeutuksen olemassaololleen.

”En voi sanoin kuvailla miltä tuntuu tunnistaa itsensä toisessa siinä määrin kuin se silloin tapahtui ja miltä tuntuu kun näkee kuvista saaneensa rakkautta myös biologisilta vanhemmilta. Sinä päivänä koin että kuin vuosia sisälläni ollut lukko olisi auennut. Sain vihdoin olla sitä mitä oikeasti olen. Ja olen

saanut opetella tuntemaan itsenäni paremmin. Enää ei tarvinnut olla hiljaa menneisyydestä.” (K3)

7.3 Puuttuva yhteys biologiseen vanhempaan

Kirjoitus- ja haastatteluaineistossani oli kaikkiaan kolme tarinaa, joissa adoptoidulla ei ollut yhteyttä biologiseen vanhempaan tai vanhempiin. Näistä kahdella oli siis kuitenkin yhteys biologisiin sisaruksiin. Aineistostani löytyi näin ollen yksi sellainen tarina, jossa adoptoidulla ei ollut yhteyttä biologiseen vanhempaan tai vanhempiin eikä myöskään muihin biologisiin sukulaisiin. Koska kyseessä oli haastatteluja suppeampi kirjoitusaineisto en tiedä, oliko tutkittavalla biologisia sisarusia tai tiesikö hän näiden mahdollisesta olemassaolosta. Hän ei kuitenkaan kirjoituksessaan maininnut ketään muita sukulaisia.

Tässä tapauksessa adoptoitu oli tutustunut adoptiopapereihinsa, joissa hän kertoo olleen suhteellisen vähän tietoa. Hänellä oli kuitenkin tiedossaan biologisen äidin nimi. Biologista äitiä oli tavoiteltu Pelastakaa lapset ry:n kautta kirjoituse kolme kertaa ja pyydetty olemaan yhteydessä Pelastakaa lapset ry:hyn, mutta tuloksetta. Suoraa yhteydenottoa äitiin adoptoitu ei pidä omalla kohdallaan mahdollisena.

”Olen kyllä erittäin pettynyt, joskin toki olin valmistautunut myös tähän vaihtoehtoon. Mitäköhän syitä hänellä on ollut siihen? Mielestäni minulla ei ole epärealistisia käsityksiä siitä, miten mahdollinen yhteydenpito sujuisi.” (K1)

7.4 Yhteydenpidon tai sen puuttumisen vaikutus elämään adoptoituna

Sorosky ym. (1978) ovat tutkimuksessaan todenneet 90 prosentin adoptoiduista olleen tyytyväisiä biologisen vanhemman tapaamiseen. Jälleentapaaminen oli tuonut adoptoiduille tunteen siitä, että he olivat viimein ”kokonaisia” ja tiesivät sukujuurensa. Tapaaminen vähensi myös identiteettiongelmia. (Sorosky ym. 1978, 195.)

Triseliotiksen ym. (2005) esittelemien aiempien tutkimusten mukaan kolme neljäsosaa biologisista vanhemmista reagoi positiivisesti ensimmäiseen tapaamiseen adoptoidun kanssa. Sen sijaan 40 % adoptoiduista oli kokenut negatiivisia tunteita ensimmäisessä tapaamisessa biologisen vanhemman kanssa. Aiemmissä tutkimuksissa on tullut esiin, että suhde

biologisen äidin kanssa oli useimmiten kaverisuhde, vain noin viidesosa kuvaili suhdetta äiti-tytär-suhteeksi. (esim. Campbell ym. 1991, Pacheco ja Eme 1993 ja Stoneman ym. 1980, Triseliotis ym. 2005, 30.) Kennardin (1991) sekä Gladstonen ja Westhuesin (1998) tutkimuksissa useat adoptoidut kuvailivat suhdetta biologiseen äitiin termeillä etäinen, jäykkä ja ristiriitainen. Tutkimuksissa ei kuitenkaan tullut esiin, kuinka suhde oli mahdollisesti muuttunut vuosien aikana vai oliko. (Kennard 1991, Gladstone ja Westhues 1998, Triseliotis ym. 2005, 30.)

Triseliotiksen ym. (2005) tutkimuksessa adoptoidun ja biologisen vanhemman yhteydenpito kesti viisi vuotta tai yli. Suurimmalla osalla suhde kehittyi vuosien aikana ystävyyssuhdetta vastaavaksi, neljäsosa kuvaili suhdetta vanhempi-lapsi-suhteeksi. Viidesosa koki, että suhde jäi etäiselle tasolle. Yhteydenpidon päättäminen oli usein molemmille osapuolille helpotus, vaikkei asiasta oltu keskusteltu avoimesti. Menneisyyden tunteet: adoptoiduilla hylätyksi tuleminen ja biologisella äidillä syyllisyys, vaikuttivat suhteen kehittymiseen ja usein adoptoidut mainitsivat syyksi yhteydenpidon päättämiseksi sen, ettei suhteesta ollut muodostunut tyydyttävää. Suhteet sisaruksiin olivat kestävimpiä. (Triseliotis ym. 2005, 160–166.)

Suurin osa tutkimukseeni osallistuneista adoptoiduista oli ollut yhteydessä aikaisempaan vanhempaan, useimmiten biologiseen äitiin. Tämän lisäksi monilla oli yhteydenpitoa biologisiin sisaruksiin. Osalle yhteys biologisiin sisaruksiin oli ainut, mutta sitäkin tärkeämpi yhteys omiin biologisiin juuriin. Yhteydenpidon vaikutus elämään adoptoituna liittyy aineistoni perusteella vahvasti se, millaisesta vuorovaikutussuhteesta oli kysymys eli millainen kokemus yhteydenpito oli adoptoidulle ollut. Yhteydenpidolla oli ollut joka tapauksessa suuri vaikutus elämään adoptoituna.

Soroskyn ym. (1978) tutkimuksessa valtaosa tutkimukseen osallistuneista viidestäkymmenestä adoptoidusta kuvaili positiivisia kokemuksiaan yhteydenpidosta biologiseen vanhempaan. Vain harva katui kokemusta. Vaikka osa adoptiovanhemmista oli hetkellisesti loukkaantunut adoptoidun ja biologisen vanhemman tapaamisesta, oli vaikutus pitkällä aikavälillä useimmiten pelkästään positiivinen. (Sorosky m. 1978, 196.) Triseliotiksen ym. (2005) tutkimuksessa yhteydenpidon positiiviset hyödyt olivat monipuolisia ja ne liitettiin usein adoptoidun omaan identiteettiin. Yhteys biologiseen vanhempaan lisäsi adoptoidun ymmärrystä siitä, kuka minä olen. Se tarjosi myös vastauksia siihen, miksi heidät oli aikoinaan luovutettu adoptioon ja varmisti että biologiset vanhemmat voivat hyvin. Fyysinen

yhdennäköisyys ja biologisen suvun sairaushistorian tuntemus mainittiin myös tärkeiksi. Viidesosalla adoptoiduista oli ristiriitaisia tunteita yhteydenpidosta biologiseen vanhempaan. (Triseliotis ym. 2005, 170–173, 179.)

Tutkimukseeni osallistuneille adoptoiduille yhteydenpito biologiseen vanhempaan oli asia, jota adoptoitu oli pohtinut jo pitkään ennen konkreettista yhteydenpidon yritystä. Kuten Triseliotiksen ym. (2005) tutkimustuloksissa, adoptoidut liittivät yhteydenpidon positiiviset vaikutukset usein omaan identiteettiin. Yhteydenpito biologiseen vanhempaan oli monissa tapauksissa muuttanut adoptoidun elämää merkittävästi. Yhteydenpidon kokemuksia oli kuitenkin vaikea jaotella selkeästi positiivisiin tai negatiivisiin. Tapaamisen toteutuminen toi useille adoptoiduille voimavaroja elämään ja auttoi hyväksymään itsensä. Yhteydenpito oli antanut konkreettisia vastauksia moniin adoptoituja vaivanneisiin kysymyksiin. Useimmilla tutkimukseen osallistuneilla adoptoiduilla näitä avoimeksi jääneitä kysymyksiä olikin paljon, sillä adoptioerheissä adoptioon johtaneet syyt ja tiedot biologisesta perheestä olivat usein jääneet vaietuiksi asioiksi. Yhteys biologiseen vanhempaan toi adoptoiduille tärkeitä tietoja muun muassa raskaus- ja vauva-ajasta ja adoptioon johtaneista syistä. Tietojen saaminen olikin erittäin merkityksellistä useimmille adoptoiduille. Eräs adoptoitu toteaaakin biologisesta äidistään: *”minusta teki ehjemmän ihmisen se tieto, että kyllä hän minua rakasti”*. (K4) Osa oli saanut elämänsä pysyvästi biologiset sisaruksensa ja koki kahden perheen myötä elämän rikastuneen.

”Mä oon varmaan oppinu hyväksymään itteni semmosena kun mä oon. Mä tiedän et mist mä oon et niinku mä sanoin ne kysymykset et mist mä oon ja kuka ja mikä mä oon niin kyl täs rupee rakastaa itteeki ja niinku hyväksymään.” (H1)

”Biologisen vanhemman tapaaminen ensi kerran on hämmentävä, erikoinen kokemus, jota siivittää uteliaisuus ja jota leimaa tietynlainen samuus. Tutut piirteet, jopa eleet ja ilmeetkin näyttävät periytyvän. Edessä on ventovieras ihminen, mutta ilmassa on sähköä, jännitystä ja innokkuutta. Äiti ja lapsi... välissä vuosikymmeniä... kohtaamisessa jotakin ainutkertaista, joka ei toistu koskaan.. jotakin ikuista, joka ei unohdu koskaan. ”Kannattiko tavata? ”Kun minä tiedän, kuka minä olen ja mistä minä olen tullut, minun ei tarvitse olla polvillani kenenkään edessä” (elokuvasta *Juuret*) (H5, ote haastateltavan sähköpostiviestistä)

Suurimmalle osalle yhteydenpito olikin hyvin positiivinen kokemus, jonka tekemättä jättäminen olisi jäänyt kaduttamaan. Kokemukset yhteydenpidosta biologiseen vanhempaan ja yhteydenpidon vaikutukset olivat kuitenkin harvoin täysin positiivisia. Joillekin yhteydenpito oli enemmän rationaalinen kokemus, joka oli tuottanut tietoja omista juurista, mut-

ta minkä kautta ei ollut välttämättä löytynyt syvempää yhteyttä biologiseen äitiin tai isään. Tiedot biologisista juurista miellettiin hyväksi asiaksi, mutta samalla niiden vaikutukset elämään adoptoituna olivat saattaneet olla myös raskaita.

”No sain, isän sain selville. Se ehkä suurin asia. Sain paljon muitakin asioita siitä tota syntymän, mun syntymäni molemmin puolin siitä raskausajasta ja niistä viidestä päivästä mitkä sain olla oman äidin rinnalla jopa. Kyllä sain selvitettyä paljon, riittävästi.” (H2)

Aiemmissa tutkimuksissa (esim. Howe ja Feast 2000, Triseliotis 1973) on tullut esiin, että 9/10 adoptoidusta ei kadu yhteydenottoa biologiseen vanhempaan. Suurimmassa osassa tapauksista adoptoidun ja biologisen vanhemman kohtaaminen sujui hyvin, mutta joissain tapauksissa kohtaaminen aiheutti osapuolille tuskaa, pettymyksiä ja turhautumista. (Howe ja Feast 2000, Triseliotis ym. 2005, 31, 39.) Tutkimuksessani mukana olleista adoptoiduista yksi kertoi katuneensa yhteydenpitoa. Hänenkään kokemuksensa ei kuitenkaan suoranaisesti ollut negatiivinen, sillä toisaalta hän oli kuitenkin halunnut tietää ja tutustua tarkemmin biologiseen äitiinsä. Hän arveli yhteydenpidon jatkumisen johtuneen jonkinasteisesta velvollisuudentunnosta. Kun hän oli kerran etsinyt biologiset sukulaisensa, hän ei voi hylätä heitä, vaikka samaan aikaan hän tiedosti, että nämä ihmiset olivatkin aikoinaan hylänneet hänet. Yhteydenpidon jatkaminenkaan ei tässä tapauksessa ollut kuitenkaan edesauttanut tutustumista, vaan biologinen suku oli pysynyt vieraana, käynnit vaivaannuttavina ja biologisesta suvusta oli aiheutunut adoptoiduille myös paljon pahaa mieltä.

“...et pikkusen sellanen kaksjakonen olo. Et parempi olis jos en olis ottanu yhteyttä ollenkaan. Mä olisin kokonaisempi.” (H3)

Tässä tapauksessa velvollisuudentunto jatkui aina biologisen äidin kuolemaan saakka. Iäkääät adoptioäiti ja biologinen äiti olivat kumpikin vuorotellen soittaneet adoptoitua auttamaan milloin missäkin asiassa. Adoptoitu ei ollut kilttinä ihmisenä osannut kieltäytyäkään, vaikka biologisella äidillä olisi hänen mukaansa pitänyt olla auttajina lapset, ketkä olivat biologisen äidin kanssa asuneetkin.

”Että nyt kun mun molemmat äidit on kuollu niin jotenki kuitenkin sellanen vapautunu olo, että jos tässä nyt sais olla ihan oma ittensä vaan. — — — Ja nyt kun osaakin sitten sanoa ”ei” ni se tuntuukin äärettömän helpottavalta.” (H3)

On myös huomattava, että aina yhteydenotto biologiseen vanhempaan ei välttämättä takaa koko oman biologisen taustan avautumista. Tämäkin aiheuttaa ristiriitaisia tunteita adoptoiduille. Eräs adoptoitu kirjoittaakin, kuinka hän viimein äitinsä tavattuaan sai huomata,

ettei äiti halunnutkaan kertoa adoptoidun biologisesta isästä mitään. Adoptoitu löysi isänsä lopulta itse vuosien etsinnän jälkeen. Tapaaminen biologisen vanhemman kanssa ei myöskään välttämättä tarkoita sitä, että adoptioasia otettaisiin heti puheeksi. Eräs adoptoitu kertoo vasta vuosikymmenten tutustumisen jälkeen kysyneensä biologiselta äidiltään adoptiostaan. Näyttää siltä, että vaikka aikaa olisi kulunut useita vuosikymmeniä, adoptoitujen biologiseen taustaan liittyy joissain tapauksissa asioita, joita ei edelleenkään paljasteta tai joita ei ainakaan uskalleta tai muista syistä haluta heti käsitellä.

”No ei sillon alkuun, et ihan nyt vasta sitten sanotaan et 2000 --- ni muistaakseni mä olin jo täyttänyt 60 ja hän oli 84. Ni sillon mä kysyin, et kerro nyt siitä tilanteesta sitten.” (H3)

Se millainen vaikutus yhteydenpidon puuttumisella adoptoidulle oli, vaikutti oliko yhteydenpidon puuttuminen adoptoidun oma valinta vai lopputulos kariutuneista yhteydenpidon yrityksistä biologiseen vanhempaan. Toisella tutkimukseeni osallistuneella adoptoidulla, jolla ei ollut yhteyttä biologiseen vanhempaan, oli ollut kuitenkin käytettävissään tietoja ja lisäksi hänellä oli yhteys biologiseen sisarukseen. Hän oli itse valinnut olla ottamatta yhteyttä elossa olevaan äitiinsä. Sorosky ym. (1978, 196) mukaan kiinnostus sukujuuriin on usein adoptoituja yhdistävä asia, mutta erityinen kiinnostus biologisten vanhempien etsimiseen esiintyy joillain erittäin voimakkaana, joillain tällaista tarvetta ei ole.

”En halua tapaamista, koska hän on kuitenkin täysin vieras ihminen minulle ja välissämme on kokonainen eletty elämä. Olen tyytyväinen kaikkiin tähän asti saamiini tietoihin. Ne riittävät minulle ja voin jatkaa elämää eteenpäin.” (K3)

Toisessa tapauksessa kariutuneet yhteydenottoyritykset Pelastakaa lapset ry:n kautta adoptoidun biologiseen äitiin tekivät adoptoidun olon juurettomaksi. Hän olisi toivonut yhteyttä, eikä päätös puuttuvasta yhteydestä ollut hänen oma valintansa.

”Että tuntisin, että kuulun johonkin, vaikka olisimme lopulta kuinka erilaisia. – – – En tavallaan kuulu mihinkään, vaikka minulla onkin puoliso, joka on minulle tärkein ihminen elämässäni ja hänen sukulaisensa ovat yhtä tärkeät kuin adoptiosukulaiseni.” (K1)

Sorosky ym. (1978) muistuttavat, ettei adoptoidun ja biologisen vanhemman välisen yhteydenpidon kokemuksia voi tiivistää tai yksinkertaistaa. Yhteydenpito on nähtävä monimuotoisena, kompleksisena ja uniikkeja tapauksia sisältävänä ilmiönä. (Sorosky ym. 1978, 192.)

7.5 Muuttuva yhteydenpito

Monet tutkimukseeni osallistuneet adoptoidut olivat saaneet adoptioperheeltään hyvin vähän tietoa adoptioonsa johtaneista syistä ja muista taustoistaan. Myöskään biologisen äidin tai isän tapaaminen ei välttämättä tuonut puuttuvia tietoja adoptoidun elämäntarinaankin vinkkaan helposti, vaan adoptoidut joutuivat joissain tapauksissa painostamaan biologisia vanhempiaan kertomaan adoption johtaneet syyt. Elämäntarinan kokoaminen on joka tapauksessa monien adoptoitujen kohdalla melkoista palapelin kokoamista, riskien ottoa ja salapoliisityötä.

Aineistoni perusteella adoptoidun yhteydenpito biologiseen vanhempaan tai vanhempiin ja muihin sukulaisiin ei ole stabiilia, vaan ajassa ja elämäntilanteiden myötä muuttuvaa. Yhteydenpidon muuttuva luonne selittää myös osaltaan yhteydenpidolle annettua ristiriitaista merkitystä. Koska kyseessä ovat jo aikuistuneet, 1940–1980-luvuilla syntyneet adoptoidut, on huomioitava, että heidän biologiset vanhempansa ovat jo hyvin iäkkäitä. Erään adoptoidun kohdalla yhteys biologiseen äitiin päättyikin hänen mielestään liian nopeasti biologisen äidin menehdyttyä. Hän oli kuitenkin onnellinen heidän yhteisestä vuodestaan, jonka aikana oli löytynyt aineistoni perusteella melko harvinaisenkin syvämpi yhteys biologiseen vanhempaan.

”Minun ja bioäitini välillä oli vahva yhteys, jollaista en ikinä olisi voinut kuvitellakaan olevan olemassa. Soittelimme ja olimme osina toistemme elämää – vihdoin!” (K4)

Kun biologisen vanhemman oppii jossain määrin tuntemaan, löytyvät myös ne yhteydenpidon tavat, jotka tähän kahden aikuisen henkilön suhteeseen toimivat. Yhteydenpito voi osoittautua myös toimimattomaksi.

”...mä en oikeastaan muistakaan että millon se itse asiassa häneen hiipu... [yhteydenpito]. Se oli nimittäin sitä, että hän soitteli humalapäissään... – – – Ja en kai sitten minäkään sitten jaksanu niitä puheluja. Olisko se ollu sen takia. Mutta mitään pahaa sanaa ei sanottu sitte sillä lailla, että nyt en enää ota sinuun yhteyttä mutta se hiipui se yhteys pois.” (H5)

Tässä tapauksessa adoptoitu kertoo kuulleensa muiltakin vastaavista tapauksista, ettei jakseta pitää yhteyttä. Yhteydenpito olisi mukavaa, mutta samanaikaisesti se on raskasta kaikille osapuolille. Välissä voi mennä vuosia ennen kuin yhteyttä taas on. Tämä kosketti sekä biologisia vanhempia, että muita biologisia sukulaisia.

Myöskään yhteydenotto ei ole välttämättä yksittäinen, onnistuneeseen tapaamiseen päätyvä tapahtumasarja. Yhteydenottoyrityksiä saattaa olla useita ja nämä osaltaan vaikuttavat myöhempään toteutuneeseen yhteydenpitoon. Pettymyksiä saattaa tulla useita matkan aikana ja yhteydenpidon kariutuminen voi tuntua adoptoiduista toiselta hylkäämiskokemukselta.

”Äitiin olin alussa tiiviisti yhteydessä, mutta kun tajusin, ettei hän halua minua elämäänsä vielääkään, koin toisen hylkäämisen.” (K2)

Useissa adoptoitujen tarinoissa korostuu se, että he eivät suinkaan olleet katkeria, eivätkä halunneet syyllistää biologista äitiään siitä, että hänet oli luovutettu adoptioon. Adoptioon luovuttamisesta ollaan kiitollisiakin ja se nähtiin vastuullisena tekona: *”...hän oli rohkea ja antoi minulle oikeasti hyvän elämänalun ja lapsuuden – ymmärsi ettei itse pysty sitä antamaan.” (K4)* Jos adoptoitu on saanut kattavat tiedot adoptioon johtaneista syistä, hänen on mahdollista ymmärtää ja hyväksyä tilanne. Useissa tapauksissa adoptoitu on kuitenkin joutunut kokoamaan nämä tiedot itse, sillä monissa adoptioperheissä adoptio oli vaiettu puheenaihe.

”Olet aina ollut mielessäni hyvänä ihmisenä. – – – En halua, että tunnet syyllisyyttä. Mitä nyt olen kuullut, silloin vuonna XX tapahtuneen koen, että olet ollut kovien kuorien välissä, eikä ratkaisu ole ollut helppo. Olet ollut erittäin rohkea ja vahva nainen, onhan tuon ajan elämäkatsomus ollut jonkin verran erilainen kuin tänä päivänä.” (H1, ote kirjeestä biologiselle äidille)

Sen sijaan biologisen äidin käytös adoptoitua kohtaan oli saattanut olla syyllistävä. Tällaisia kokemuksia oli kahdella adoptoidulla ja molempiin näistä liittyi biologisen äidin alkoholinkäyttö. Syyllistäminen ja haukkuminen kohdistuivat jopa adoptoidun ulkonäköön. Toinen adoptoiduista arveli syyllistävän käytöksen johtuneen biologisen äidin omasta tuskasta lapsen poisantamisesta. Molemmissa tapauksissa adoptoitu koki, että tällainen käytös ollut missään nimessä aiheellista heitä kohtaan: he eivät ole tehneet mitään pahaa. Toisessa näistä tapauksista biologisen äidin käytös oli kääntynyt jopa omistavaksi.

”Et niinku välillä tuntuu silt et, et ihan niinku 33 vuotta ei olis ollutkaan tosa välissä. Et niinku hän niinku omis mut niinku äidin, tai siis ku olis oma lapsi. Et kuitenkin virallisesti mä en ole hänen lapsensa et jos mennään niinku.” (H1)

Omistava käytös oli näkynyt biologisen äidin hyvin tiiviinä yhteydenpitona puheluihin ja viesteihin. Adoptoitu oli kokenut olevansa tilivelvollinen biologiselle äidilleen ja piti tilan-

netta ahdistavana. Hän kuitenkin uskoi yhteydenpidon biologiseen äitiin jatkuvan, mutta eri tavalla kuin ennen.

”Mut ihmissuhteethan kaikki on sitä, että ei ikinä tiää mitä tulee oli se sitte biologinen äiti, tai hyvä kaveri tai mies tai ihan mikä vaan niin kylhän sieltä tulee näitä vastoinkäymisiä.” (H1)

Adoptoidun tarinassa tuli esille se, että biologinen äiti oli ensimmäisen tapaamisen yhteydessä selitellyt kovasti adoptioon johtaneita syitä. Adoptoidu oli osannut suhtautua tähän, sillä hänellä syyt olivat jo tiedossa. Hänen kohdallaan adoptioperhe oli ollut varsin avoin ja lisäksi hänellä oli itselleen säästynyt papereita muun muassa kastetodistus.

Howe ja Feastin (2000) tutkimuksessa tuli esiin, että biologisen vanhemman löydyttyä suhteen kariutumisen vain muutaman tapaamisen jälkeen voi tuntua adoptoidusta uudelta hylkäämiseltä (Howe ja Feast 2000, Triseliotis ym. 2005, 30). Toisaalta Soroskyn ym. (1978) viidenkymmenen adoptoidun kokemuksista käsittelevässä tutkimuksessa esiintyi useita vain yhden tapaamisen mittaisia kohtaamisia adoptoidun ja biologisen vanhemman välillä. Oli tapaaminen kertaluonteinen adoptoidun tai biologisen vanhemman toiveesta tai tarpeesta johtuen, yksikin tapaaminen selvitti Soroskyn ym. (1978) mukaan monet adoptoiduille avoinna olleet kysymykset. Kaikkiin kysymyksiin ei kuitenkaan välttämättä saa vastausta, eivätkä kaikki ongelmat tapaamisissa selviä. (Sorosky ym. 1978, 171.) Jotta adoptoidun ja biologisen vanhemman välinen suhde kehittyisi läheiseksi, edellyttää tämä Triseliotiksen ym. (2005) esittelemien Mullerin ja Perryn (2001) mukaan useita seikkoja. Ensinäkin adoptoidulla ei tulisi olla liian suuria odotuksia biologisen vanhemman tapaamiselle ja mahdollisen suhteen kehittymisen varalle. Toiseksi adoptoidulla tulisi olla läheinen suhde adoptiovanhempiansa ja myös heidän on tärkeää tukea biologisen vanhemman etsimistä. Kolmanneksi on tärkeää, että biologinen vanhempi hyväksyy biologisen lapsensa adoptioidentiteetin ja että biologisen vanhemman nykyinen perhe suhtautuu positiivisesti yhteydenpitoon. (Muller ja Perry 2001, Triseliotis ym. 2005, 31 mukaan.)

Tutkimukseeni osallistuneiden adoptoitujen yhteydenpito biologiseen vanhempaan oli useissa tapauksissa kestänyt useamman vuoden, jopa vuosikymmeniä aina biologisen vanhemman kuolemaan saakka. Yhteydenpito ei kuitenkaan ollut jatkuvaa, vaan välissä saattoi olla pitkiäkin aikoja, ettei yhteyttä pidetty. Vastaavanlainen oli tilanne biologisten sisarus-ten kanssa. Biologisten sisarus-ten kanssa adoptoitu on usein samaa ikäluokkaa, jolloin tutustumiseen ja yhteydenpitoon jää enemmän aikaa kuin jo ikään-tyneiden biologisten van-

hempien kohdalla. Suhteet biologiseen vanhempaan kehittyivät kuitenkin harvoin syvästi.

7.6 Adoptiovanhempien suhtautuminen yhteydenpitoon

Triseliotiksen ym. (2005, 26–27) mukaan adoptioon liittyy kaksi keskeistä kertomista: ensimmäinen on se, että adoptiovanhempi kertoo adoptoidulle tämän adoptiosta, toinen se, että adoptoitu kertoo adoptiovanhemmilleen biologisten vanhempien etsimisestä. Sorosky ym. (1978) ovat tutkimuksessaan huomanneet, että adoptoidun yhteys biologiseen vanhempaan on adoptiovanhempien mahdollisista peloista huolimatta asia, joka usein päinvastoin vaikuttaa adoptoidun ja adoptiovanhempien suhteeseen positiivisesti (Sorosky ym. 1978, 187, 192).

Suhde adoptiovanhempiin pysyy useiden tutkimusten mukaan ensisijaisena siitäkin huolimatta, että adoptoitu saavuttaisi pitkäaikaisen ja toimivan ihmissuhteen biologisen äitinsä kanssa. Yhdennäköisyys, yhteiset mielenkiinnot kohteet ja jaettu temperamentti voivat muodostaa jopa pitkäaikaisen ihmissuhteen pohjan, mutta tutkimusten mukaan adoptoidut eivät lähde muodostamaan ihmissuhdetta biologiseen vanhempaan adoptiovanhempiansa kustannuksella eli keskeiseksi muodostuu se, saako adoptoitu etsinnöilleen tukea adoptioperheeltään. Siinäkin tapauksessa, että adoptoidulla olisi adoptioperheen tuki, Triseliotis ym. (2005) muistuttavat, että biologiset siteet eivät vielä itsessään muodosta ihmissuhdetta, vaan korkeintaan saattavat ihmisiä yhteen. (Triseliotis ym. 2005, 32–33). Vaikka adoptiovanhempi tiedostaisikin adoptoidun todennäköisesti pitävän häntä edelleen ”todellisenä” vanhempanaan biologisen vanhemman tavattuaan, ei tämä poista sitä, etteikö adoptiovanhempi pelkäisi adoptoidun hylkäävän häntä (Triseliotis ym. 2005, 40).

Adoptiovanhempien suhtautuminen adoptoidun ja biologisten vanhempien yhteydenpitoon nousi keskeiseksi teemaksi tutkimuksessani. Kuusi adoptoitua kirjoitti tai kertoi haastattelussa siitä, miten adoptiovanhemmat olivat suhtautuneet biologisten vanhempien etsimiseen. Yhdessä tarinassa tulee esille, että adoptioäiti oli antanut täyden tukensa, mutta suojellut adoptoitua pahimman murrosiän kynnyksellä ottamasta samaan aikaan yhteyttä biologisiin vanhempiin. Adoptoitu oli kertomansa pohjalta pystynyt jakamaan adoptioäitinsä kanssa kaikki tapahtumat, mikä onkin aineistoni pohjalta hyvin tärkeää, sillä yhteydenpito

biologisiin vanhempiin ja sukuun on harvoin täysin mutkatonta. Tämä tarina oli ainut missä ei ainakaan adoptoidun kertomana esiintynyt adoptiovanhempien, tässä tapauksessa adoptioäidin puolelta, minkäänlaisia yhteydenpidosta johtuva pettymyksen tai loukkaantumisen tunteita. Eräässä toisessa tarinassa adoptoitu kertoo saaneensa adoptiovanhemmalta tukea ja kannustusta etsiessään ja löydettyään biologisen äitinsä. Hän oli kuitenkin havainnut adoptioäidiltä hiukan mustasukkaisia tunteita biologisen äidin ilmestyttyä adoptoidun elämään.

”...minun pitikin vähän miettiä, etten ihan kaikkia ihanaa–hehkuksia heille hehkuttanut – en halunnut loukata minulle rakkaita ihmisiä. Suhde näihin äiteihin on jännästi erilainen. Bioäiti ei koskaan ollut minulle ÄITI sanan varsinaisessa merkityksessä, enkä häntä äidiksi ikinä sanonut, X-äidiksi joskus. Silti kumpikin on minulle äiti, ja rakas. Adoäiti on rakastunut minusta tällaisen ihmisen mikä nyt olen, ja bioäidiltä sain sen minuuteni puuttuvan palasen.” (K4)

Jotain adoptiovanhempien suhtautumisesta biologisten vanhempien etsimiseen kertoo sekin, että kaikilla adoptoiduilla ei ollut edes kokemusta siitä, miten adoptiovanhemmat yhteydenpitoon suhtautuisivat, sillä asiasta ei oltu uskallettu kertoa. Aineistossani korostuu voimakkaasti adoptoitujen lojaalius adoptiovanhempiaan kohtaan. Lojaalius esiintyy erikseen käsiteltynä teemana kaikkiaan neljässä tarinassa. Heistä kolmella yhteydenpito koski biologista vanhempaa ja sisaruksia, yhdellä vain biologisia sisaruksia. Osa adoptoiduista pysyi lojaalina ja vaikenä yhteydenpidosta adoptiovanhempien mahdollista reaktiota ja pettymystä peläten. Osa oli yhteydenpidosta kerrottuaan huomannut, että adoptiovanhemmat olivat olleet loukkaantuneita.

”Äiti oli vähän niinku loukkaantunu. Isä oli kyllä semmonen hyvin ymmärtäväinen, et kai sun nyt on pakko käydä. Olivat valmistautuneetkin varmaan, että jossain vaiheessa se ottaa selville.” (H3)

Yhdessä tarinassa tuli esille aivan konkreettinen tilanne, jossa adoptiovanhemmat olivat hyvin voimakkaasti osoittaneet olevansa närkästyneitä adoptoidun ja biologisen äidin yhteydenpidosta. Biologinen äiti oli humalapäissään soittanut adoptiovanhemmille ja paljastanut yhteydenpidon, josta adoptoitu itse ei ollut kertonut.

”...sen jälkeen nää molemmat adoptiovanhemmat huusi, että he jättää mut perinnöttömäksi ja syyllistivät ihan viimesen päälle ja hyvä etteivät hyökänneet päälle. Että kyllä mä aika yksin oon ollu tässä. – – – Näille vanhemmille se oli rikollista, että mulla oli kova polte saada nämä omat juuret tietää.” (H5)

Adoptoidut olivat tehneet omien juurien selvittämiseksi paljon ”salapoliisityötä”. Eräs adoptoitu oli muuttanut vähäksi aikaa ulkomaille asti biologista äitiään ja siskoaan lähemmäksi, jotta voisi tutustua heihin paremmin. Adoptiovanhemmille hän oli kertonut lähtevänsä vain reissuun ystävän kanssa. Todellista syytä hän ei ollut uskaltanut kertoa. Käynnit biologisen vanhemman luona saattoivat aiheuttaa adoptoidulle vielä vuosien jälkeenkin syyllisen, kaikin puolin epämurkavan olon.

”Niin et vähän niinku mä olisin jossain varkaissa käyny. Et vähän niinku semmonen hävettävä olo. Ja sitten vielä vanhempanakin, nyt vielä 90- ja 2000-luvullakin ni mulla ei ollu koskaan oikein kiva olo kun mä tulin sieltä. Nyt mä aina ihmettelen et miks mä meen sinne. Ja kyllä hän aina pyysikin ja kävinköhän mä sitte jossain juhlissa.” (H3)

Lojaalius adoptiovanhempia liittyy siis pelkoon heidän reaktioistaan, toisaalta adoptiovanhempien kunnioitukseen ja suojelemiseen. Biologisten sisarustensa kanssa yhteyttä pitänyt adoptoitu pelkäsi adoptiovanhemman kokevan mahdollisesti epäonnistumisen tunnetta, kun adoptoidun suhde biologisiin sisaruksiin oli tullut tärkeämmäksi kuin adoptiosisaruksiin, joiden kanssa adoptoitu ei tullut enää toimeen. Oma lojaalius aiheuttaa myös kriittistä pohdintaa. Osalle adoptoidusta yhteydenpito biologiseen vanhempaan oli samanlainen asia kuin mitä adoptiosta kertominen oli aikoinaan ollut adoptioperheessä: asia otettiin puheeksi kerran, sen jälkeen siitä vaiettiin mahdollisesti jopa loppuiksi. Joissain tapauksissa adoptoitu ei puhunut adoptiovanhemmilleen koskaan yhteydenpidosta biologiseen vanhempaan.

”Oliko se yhteydenpito sinne biologiseen sukuun koko ajan, loppuu saakka vaiettu asia adoptioperheen kanssa?” ”Oli oli. Loppuun saakka.” (H5)

”Ehkä se on väärin, et ajattelee et mä oon sen velkaa tai tällä tavalla jotenkin kun ajattelee, että tän hyvän työn kun joskus ajattelee.. — — — ...se munkin lojaalius on menny vähän pitkälle, mut se on niinku tavallaan mun asia.” (H4)

8 ADOPTOITUJEN AJATUKSIA AVOIMESTA ADOPTIOSTA

Tutkimukseen osallistuneilla adoptoiduilla ei ole omaa henkilökohtaista kokemusta avoimesta adoptiosta, sillä se on vasta määritelty uuteen 1.7.2012 voimaantulleeseen adoptiolakiin. Halusin kuitenkin selvittää mitä aikuiset adoptoidut olivat omien adoptiokokemustensa perusteella mieltä avoimesta adoptiosta.

Kysymykseen ajatuksista avoimesta adoptiosta vastasivat kaikki haastatellut ja kirjoituspyyntöön vastanneet adoptoidut eli yhteensä yhdeksän adoptoitua. Haastatteluaineisto painautui aiheeseen syvällisemmin ja siinä adoptoiduille oli myös mahdollista selvittää, mistä avoimessa adoptiossa on kysymys. Vastauksia tarkasteltaessa on otettava huomioon, että kaikilla adoptoiduilla ei ollut etukäteen mitään tietoa avoimesta adoptiosta, joten he olivat sen tiedonannon varassa mitä tutkijana heille avoimesta adoptiosta kerroin.

8.1 Ei avoimelle adoptiolle

Avoimesta adoptiosta on kansainvälisessä tutkimuksessa kysytty vähän suoraan adoptoiduilta itseltään. Bergenin ym. (2008) tutkimus antoi varsin positiivisen kuvan avoimesta adoptiosta. Adoptoidut kuvailivat kontaktin tuoneen heille tukea elämään ja edistäneen identiteetin kehittymistä. Jäppisen (2010, 75) mukaan on huomioitava, että Bergenin ym. (2008) tutkimukseen ei osallistunut lainkaan lapsia, joilla on erityistarpeita ja heidät kaikki oli adoptoitu hyvin pieninä. Tällöin lapsen on ollut mahdollista luoda kiintymyssuhde adoptiovanhempiin, eikä taustalla ole biologisten vanhempien kanssa eletystä ajasta vaurioittavia kokemuksia. (Bergen 2008, Jäppinen 2010, 75 mukaan.)

Jäppisen (2010, 78) mukaan avoin adoptio ei kansainvälisissä tutkimuksissa näyttäytynyt suoraan kannatettavana tai vastustettava asiana, vaan se jakoi mielipiteitä ja herätti paljon kysymyksiä. Muun muassa Miallin ja Marchin (2005) tutkimuksessa avoimen adoption pelättiin sekoittavan lasta, koska hänellä on kahdet vanhemmat. Tutkimuksessa esiintyi myös pelkoja siitä, avoin adoptio vaikuttaisi adoptioperheen dynamiikkaan ja hankaloittaisi adoptiolapsen kasvattamista. Konfliktit adoptio- ja biologisen perheen välillä aiheuttivat

myös pohdintaa sekä mahdollisuus siihen, että biologiset vanhemmat alkaisivatkin katua adoptiota. (Miall & March 2005, Jäppinen 2010, 79 mukaan.)

Tutkimustulokseni adoptoitujen mielipiteistä avointa adoptiota kohtaan ovat varsin yhteneväisiä aiempien tutkimustulosten kanssa. Tutkimukseen osallistuneista adoptoidusta neljä yhdeksästä oli selkeästi avointa adoptiota vastaan. Avoimen adoption pelättiin tuovan sekavuutta lapsen elämään ja olevan vaativaa sekä adoptio- että biologisille vanhemmille. Adoptoidut vertasivat lapsen tilannetta avoimessa adoptiossa avioerolapseen tai sijoitettuun lapseen: lapsen elämän pelätään sekoittuvan kahden perheen välissä. Elämäntilanteiden nähtiin olevan muuttuvia ja adoptoidut korostivat, etteivät tällöin paperilla sovitut asiat välttämättä toimi. Avoimen adoption toteuttamisen käytännöt mietityttivät useita adoptoituja. Eräs adoptoitu pelkäsi etenkin biologisten vanhempien jäävän tosi elämässä ”hopeasijalle”, kun adoptioperheessä ”on työt ja autot ja muut ja sit hän on työtön tuolla, jolla ei oo mitään...”(H1). Hän aavisteli, että avoin adoptio saattaisi tehdä adoptiosta biologiselle vanhemmalle entistä raskaamman kokemuksen. Osa adoptoiduista pohti vastaavasti avoimen adoption haasteellisuutta adoptioäidille, kenelle avoin adoptio olisi jatkuva muistutus siitä, että lapsella on se ”oikeakin” äiti jossain.

Adoptoitujen esiin nostamat huolet avoimeen adoptioon liittyen, on nostettu esille myös aikaisemmissa tutkimuksissa. Baranin ja Pannorin (1990) mukaan avoimen adoption pelätään johtavan kahden äidin kamppailuun lapsen rakkaudesta. Avointa adoptiota vastustavien mukaan tilanne voi johtaa kilpailuun ja aiheuttaa lapselle muun muassa häiriökäyttäytymistä. Avoin adoptio voi asettaa vastakkain myös eri osapuolten näkemykset lastenkasvatuksesta. (Baran & Pannor 1990, 328.) Siegelin (2006) mukaan avointa adoptiota kritisoidaan myös siitä, että se toisaalta lisää biologisen äidin erotuskaa ja myös häiritsee adoptiovanhempien kiintymystä lasta kohtaan. Sen pelätään myös häiritsevän lapsen identiteetin kehitystä. Siegel muistuttaa, ettei avoin adoption tarkoita jaettua vanhemmuutta. (Siegel 2006, 178, 181.)

Tutkimukseeni osallistuneet adoptoidut pelkäsivät myös sitä, ettei avoimen adoption kautta adoptoitu lapsi pysty käsittelemään sellaista käsitettä ja käytäntöä kuin avoin adoptio. Omakohtaisesti eräs adoptoitu ajatteli, että hän olisi ainakin mennyt lapsena sekaisin jos jotkut muutkin olisivat esittäytyneet hänen äidikseen ja isäkseen ja ”juossut karkuun, ettei ne vaan ota ja vie” (H3). Avointa adoptiota vastaan olevat adoptoidut korostivat, ettei adoptiossa saa olla takaporttia. He ymmärsivät, että avoin adoptio on juridisesti purkama-

ton, mutta pelkäsivät avoimen adoption sisältävän silti lapsen manipulaation mahdollisuuden.

”Mun mielestä ei pitäis sotkea lasta neljään vanhempaan missään tapauksessa. Pitäis ihan rauhassa saada elää yhden äidin ja yhden isän kanssa. Se sotkee lasta hirveesti kun se on solidaarinen sinne ja tänne ja sit se on siinä välissä ja sitä venytetään ja vanutetaan. Laps ei tiiä minne päin kumartaa ja minne päin pyllistää. Ei missään tapauksessa, koska se tuo, se on tuonut mullekin vaikeuksia vaikka mä olin jo 19. Koko elämäni saanu kumarrella ja pyllylistellä, että se on tuntunu... Se on huono juttu. Että yhdessä ja kokonaan, yhdessä perheessä. Ja sillä siisti.” (H3)

”Kyllä ne vanhemmat jotka antavat lapsensa pois ni saavat kyllä kans kantaa sen peruuttamattoman seurauksen.” (H2)

Kysymys avoimesta adoptiosta herätti tutkimukseeni osallistuneissa adoptoiduissa voimakkaita ajatuksia. Erästä adoptoitua tämä kysymys jäi selvästi häiritsemään ja hän palasi siihen useita kertoja. Hänellä oli hyvin ristiriitaisia, mutta pääosin voimakkaasti avointa adoptiota vastaan olevia ajatuksia.

”...mä en nää enää siinä vaiheessa, jos sä annat lapsen adoptioon ni minkä takia sun pitäis olla sen kanssa enää yhteydessä? Koska jos ajatellaan et sulla on kaks vaihtoehtoa siinä vaiheessa: abortti ja adoptio. Sä et halua sitä lasta.” (H1)

8.2 Ristiriitainen avoin adoptio

Aiemmissa avoimen adoption mielipiteitä selvittäväissä tutkimuksissa on ollut ristiriitaa sen suhteen, miten oma adoptiokokemus tai se, että esimerkiksi tuntee jonkun adoptoidun, vaikuttaa mielipiteeseen avoimesta adoptiosta. Esimerkiksi Rompf (1993) tutkimuksessa omat kokemukset adoptiosta vaikuttivat siihen, että vastaaja oli joko selkeästi avoimen adoption puolella tai selkeästi sitä vastaan. (Rompf 1993, Jäppinen 2010, 77 mukaan.)

Omassa tutkimuksessani avoin adoptio ei saanut varaukseton tukea, vaan avoin adoptio koettiin vähintäänkin ristiriitaisena asiana tai vastauksen yhteydessä korostettiin voimakkaasti tuen tarpeen merkitystä, mikäli avoimeen adoptioon ryhdyttäisiin. Tämä on toki luonnollista, koska tutkimuksessa mukana olleet adoptoidut peilaavat avointa adoptiota omaan adoptiokokemukseensa ja moni adoptoitu olisi oman suljetun adoption kohdalla yhtä lailla kaivannut enemmän tukea niin itselleen kuin adoptiovanhemmilleen. Monet adoptoidut ajattelivat avoimen adoption ihmisistä riippuen ja perhe- ja kokonaistilanne

huomioiden saattavan toimia, mutta kuten eräs vastaaja kuvasi, saattaisi avoin adoptio myös hajottaa enemmän, mitä se voi antaa. Tässä yhteydessä adoptoidut pohtivat myös mahdollisia avoimen adoption eteen tulevia käytännön hankaluuksia.

”Kyllä se olis mun mielestä tosi hyvä ratkasu, että kyllä mä nään ne ongelmat mitä se tois tullessaan ja ne olis lähinnä näitä alkoholi-, huumeet- ja mielenterveysongelmat, että mutta totuus on se, että niitä on myös niissä adoptiopeheissä ja sehän on se vaiettu totuus.” (H5)

”Se on varmasti joissain kohden, joidenkin lasten kohden et jos se tavallaan se pitäs hyvin tarkkaan mieltä et kelle se sopii, koska jos on sitte tämmöstä et on sanotaan et alkoholiongelmaa tai tämmöstä hyvin jotain vakavaa sairautta ni tai rikollisuutta tai jotain tämmöstä hyväksikäyttöä tai jotain niihin liittyä kaikennäköistä. Varmaan kuulostaa hirveen hyvältä jos on esimerkiksi tällasia sosiaalisia perusteita tai äidin joku et äiti ei osaa huolehtia perheestä tai näin ni semmosissa tapauksissa se on erittäin hyvä, koska se lapsi mut siinä täytyy vaan tehdä se selväks et nää on sun vanhemmat ettei siinä käy niin, et et sä oo mun äiti et sä niinku määrää. Et lapselle tulis tavallaan se et hän asuu tässä perheessä mut hänellä on tällanen etä-äiti niinku vois sanoa etä-äiti.” (H4)

Avoimen adoption mahdollisia etuja tutkimukseeni osallistuneet adoptoidut pohtivat hyvin vähän. Avoimen adoption mahdolliseen onnistumiseen sen sijaan arveltiin vaikuttavan sen, missä kunnossa biologiset vanhemmat ovat, miten adoptiovanhemmat yhteydenpitoon suhtautuvat, kuinka adoptoitu lapsi itse kokee yhteydenpidon ja mikäli lapsi on huostaanotettu ennen adoptiota, se missä vaiheessa huostaanotto on tapahtunut. Ristiriitaisesti suhtautuvat vastaajat pystyvät irtautumaan omasta adoptiokokemuksestaan hieman negatiivisesti suhtautuvia kauemmas ja arvioimaan avointa adoptiota. Vaikka osa tutkimukseen osallistuneista adoptoiduista ei itse olisi edes toivonut yhteydenpitoa biologiseen vanhempaan lapsuus- ja nuoruusiässä tai arvioi, ettei aikuisenakaan saavutettu yhteys biologiseen vanhempaan ollut heidän kohdallaan hyödyttänyt, pystyivät he näkemään, että yhteydenpidosta biologiseen vanhempaan saattaisi olla joillekin adoptoiduille apua. Eräs adoptoitu, joka ei ollut saanut lainkaan yhteyttä biologiseen äitiinsä koki vaikeaksi arvioida avointa adoptiota, mutta arveli, ettei siitä ehkä haittaakaan olisi. Lapsen etua korostetaan monissa vastauksissa.

”Mut en poissulkis sitä [avointa adoptiota], mutta että sekin on vähän sitten siitä lapsesta kiinni, että sitten jos lapsi ei sitä, huomaa että lapsen psyykkeelle käy ni silloin mun mielestä pitäis olla, et ei sitä tapaamista olis, jatketais et siinä pitäis olla sellanen. Lapsen etu pitäis aina siinä ajatella eikä niiden vanhempien.” (H4)

Omien avointa adoptiota koskevien tutkimustulostensa pohjalta Siegel (2013) on ehdottanut, että adoptioiperheille tulisi mahdollistaa yksilölliset sopimukset avoimesta adoptiosta. Valmiiden ratkaisujen sijaan adoptiotyöntekijöiden tulisi Siegelin (2013) mukaan kouluttaa adoption avoimuuden eduista, mahdollisista avoimen adoption järjestelyistä ja myöhemmin tukea perhettä erilaisissa elämäntilanteissa. (Siegel 2013.) Tässä tutkielmassa adoptoidut korostivat vastauksissaan tukihenkilön merkitystä paitsi avoimen adoption kohdalla myös ylipäättään adoptioissa. Moni aikuinen adoptoitu tarttui avoin adoptio-sanaan ja piti sen mahdollisesti mukanaan tuomaa avoimuuden lisääntymistä adoptiokentällä yleisesti ottaen hyvänä asiana.

”Ni se on varmaan kauhean hyvä ja sit kyllä vaatis koulutusta näille molemmille vanhemmille siihen että heillä olis molemmilla jotain tukitoimia. Eli jos sanotaan et antaa lapsen adoptioon, joka on tällainen avoin, saa lasta tavata ja seurata hänen kehitystään, mutta jos siinä tulee kumminki kaikille varmasti se tilanne, et mä oon joutunu sen lapsen antamaan pois mitä se lapsi minusta ajattelee. Eli näillä pitäis olla joku tukihenkilö, mutta ei sitte mielellään hirveen suuri viranomainen.” (H4)

”Että jos tää kaikki tulis avoimeks ja läpinäkyväks ni se kuitenkin helpottaa kaikkia osapuolia, mutta kuitenkin niin, että heillä on todella tukea. Kun siellä on, ei ainoastaan ne biologiset vanhemmat vaan heillä on siellä takanaan omat vanhemmat eli tän lapsen isovanhemmat ja se suku ni se yhteys on myös tärkeitä. Et kyl mä nään sen ihan niinku, nää on vaan kaikki asiat pitää tehdä niin, että siihen annetaan riittävästi tukea, että siitä ei saa nipistää.” (H5)

9 TUTKIMUSTULOSTEN YHTEENVETO JA POHDINTA

Esittelen seuraavaksi yhteenvedon pro gradu -tutkielmani tuloksista. Pysin nostamaan pohdintaan erityisesti tutkimustuloksia, joiden huomioonottaminen uuden adoptiolain mukaisissa avoimissa adoptioissa näyttäytyy tutkimustulosteni perusteella merkityksellisenä. Siirryn tarkastelussa näin ollen adoptioiden historiallisesta kontekstista adoptioiden tulevaisuuden kontekstiin. Tarkastelen lopuksi pro gradu -tutkielmani tutkimusprosessin onnistumista, arvioin tutkimuksen luotettavuutta ja esitän aiheesta nousseita jatkotutkimustarpeita.

9.1 Tutkimustulosten yhteenveto

Tässä pro gradu -tutkielmassa olen tarkastellut kotimaisen adoption muutosta ja kehitystä historiallisessa kontekstissaan. Näkökulmana tässä historiallisessa tarkastelussa on ollut adoptoidun ja biologisen vanhemman välinen yhteydenpito. Tutkimuksessa tarkastelin, millaisia ajatuksia ja kokemuksia aikuisilla adoptoiduilla on yhteydenpidosta biologisiin vanhempisiin. Tutkimus selvitti myös aikuisten adoptoitujen ajatuksia avoimesta adoptiosta. Tutkimusaineisto koostui kotimaisen adoption historiaa koskevista teoksista sekä empiirisestä aineistosta, johon sisältyi neljän aikuisen adoptoidun kirjoitukset ja viiden aikuisen adoptoidun haastattelut.

Tutkimustulosten mukaan kotimaisen adoption muutos ja kehitys historiallisessa kontekstissaan on kulkenut pitkän matkan tämän päivän lastensuojelu- ja adoptiokäytäntöihin. Lapsen edun näkökulmasta adoption historia kietoutuu lastensuojelun ja erityisesti lastensuojelun perhehoidon historiaan. Lastensuojelun synty puolestaan juontaa köyhälistön lisääntyneeseen määrään etenkin kaupungeissa, joissa perheyhteisön huolenpito ei toteutunut kuten maaseudulla, vaan turvattomat lapset joutuivat usein elätehoidon piiriin. Vaatimukset lasten huollon ja kasvatuksen turvaamiseksi loivat virallisen lastenhuoltojärjestelmän. Suurin osa ottolapsiksi päätyneistä oli aviottomia lapsia ja Suomen ensimmäinen adoptiolaki ratkoi osaltaan pitkään juuri aviottomien lasten ongelmaa. Ei-toivottu lapsi toi mukanaan salailua ja häpeää. Aviottoman äidin asemalla ja adoptoitavien lasten määrällä nähdään olevan selvä yhteys. Adoption historiassa suurella joukolla aviottomia lapsia on

pyrity löytämään koti myös lupaamalla adoptiovanhemmille adoption säilyminen salattuna. Ottolapsityön kohdistuessa aiemmin pääasiassa pikkuvauvoihin biologisen taustan merkitystä ei myöskään nähty. (esim. Parviainen 1997, 9, Pulma 1987, 231, Jousimaa 1987, 11, 123, Pösö 2003, 147–148, 150, Triseliotis ym. 2005, 4.)

Kotimaisen adoptiotoiminnan historiassa on merkittäviä virstanpylväitä, joiden myötä adoptiotoiminta on muuttunut ja kehittynyt. 1950-luvulta lähtien adoptioon tulevat lapset luokiteltiin yhä useammin ”henkisesti vaurioituneiksi” ja sotaorvoista puhe siirtyi sosiaaliin orpoihin, jotka olivat varhaisen kasvuympäristönsä vaurioittamia. Lapsia oli enemmän kuin heitä haluavia, tai paremminkin lapsille soveltuvia ottoperheitä, sillä ottovanhempien valintaan alettiin nyt kiinnittää entistä enemmän huomiota. Ottolapsityö kehittyi merkittävästi 1960–1970-luvuilla. Myös ottolapsityön luonne muuttui tuona aikana, sillä ehkäisy-pillerien markkinoille tulo, uusi aborttilaki, syntyvyyden lasku, kohentunut sosiaaliturva ja yleinen hyvinvoinnin kohoaminen vaikuttivat siihen, että adoptioon ei enää riittänyt lapsia kuten ennen. Uusi adoptiolaki vuonna 1979 toi voimaan vahvan eli purkamattoman adoption. Tämän myötä kaikki juridiset siteet adoptoidun biologiseen perheeseen katkesivat. Samaan aikaan alettiin kuitenkin nähdä, että yhä vanhempina adoptioon tulevat lapset omasivat jo muistoja ja tietoja biologisista vanhemmistaan. Ajattelun muutokseen vaikutti eritoten kansainvälisen adoptiotoiminnan käynnistyminen Suomessa. Ottolapset alkoivat jo 1960-luvulta lähtien olla aiempaa aktiivisemmin yhteydessä ottolapsitoimistoon haluten keskustella biologisesta taustastaan. Vuoden 1979 ottolapsilaki määritteli jälkipalvelun osaksi ottolapsineuvontaa. (esim. Kauppi & Rautanen 1997, Pulma 1987, 229–230, Jousimaa, 1983 128, Varilo 1993, 10–11, 14.) Mahdollinen uusi merkittävä kehitysaskel kotimaisissa adoptioissa ollaankin ottamassa uuden, 1.7.2012 voimaan astuneen adoptiolain mahdollistaman avoimen adoption myötä. Kuitenkin vasta tulevaisuus näyttää avoimen adoption todellisen merkityksellisyyden kotimaiseen lastensuojelu- ja adoptiotyöhön.

Nykyään nähdään, että adoptoitu kantaa mukanaan myös biologisia juuriaan. Adoptoidun hylkäämis- ja menetyskokemukset ovat kiinnostaneet adoptiotutkijoita jo pitkään (Triseliotis ym. 2005, 145). Adoptoidut palaavat jälkipalvelutapaamisissa kerta toisensa jälkeen kysymyksiin ”kuka minä olen?” ja ”onko minulla mahdollisuus käsitellä adoptiota?”. Vaikka biologiset vanhemmat eivät juurikaan ole konkreettisesti näkyvillä, he ovat merkittävässä roolissa adoptoidun elämässä. Adoptoitu pyrkii luomaan itsestään tarinan adoptoituna henkilönä ja tulemaan sinuiksi adoptiostatuksensa kanssa. Adoptoidut eroavat toisis-

taan sen suhteen kuinka kiinnostuneita he ovat biologisista juuristaan: on luonnollista etsiä, mutta myös olla etsimättä biologisia vanhempiaan. Kansainvälisissä adoptiotutkimuksissa on pyritty löytämään yhteisiä ja erottavia tekijöitä biologisia vanhempiaan etsivien ja etsimättä jättävien välillä. Adoptoidut itse korostavat tarvetta oman tarinan kokoamiseen ja yhteyden luomiseen, osa korostaa puhdasta uteliaisuuttaan biologisiin juuriinsa. Läheinenkään suhde adoptiovanhempiin ei vähennä adoptoidun tarvetta biologisten vanhempien etsimiseen. Jälleentapaamiset adoptoitujen ja biologisten vanhempien välillä ovat myös laajentaneet kiintymyssuhteen näkökulmaa. (esim. Pasanen & Pärssinen-Hentula 2011, 225, Wegar 1997, 67, Haines & Timms, 1985, 86, Grotevant 1997, 8–9.)

Tutkimukseeni osallistuneet yhdeksän adoptoitua on adoptoitu viidellä eri vuosikymmenellä, kahden eri adoptiolain voimassaoloaikana. Heidän tarinoistaan välittyy konkreettisesti niitä kotimaisen adoption historiallisia piirteitä, joita tutkimuksessani on kuvattu. Kotimaisia adoptiolapsia on ollut ennen paljon ja heitä on annettu adoptioon jopa lehti-ilmoitusten kautta. Adoptiovanhemmat kuvattiin usein lapsettomiksi, keskiluokkaisiksi tai paremmin toimeentuleviksi, joille lapsettomuus ja adoptio aiheuttivat häpeää ja salailua. Usein adoptoidulle oli kyllä kerrottu adoptiosta jo varhaislapsuudessa, mutta tämän jälkeen adoptio jäi vaietuksi temaksi. Adoptioon johtaneista syistä ei saanut tai uskaltanut kysyä. Tarinoista välittyi adoption avoimuuden lisääntyminen vuosien saatossa: mitä nuoremasta adoptoidusta oli kyse, sitä avoimempi adoptioperhe oli ollut. Heillä myös suhtautuminen adoptoidun ja biologisen vanhemman väliseen yhteydenpitoon oli vanhempia sukupolvia kannustavampaa ja tukevampaa. Kuitenkin tutkimustulosteni mukaan näyttää siltä, että adoptio ja erityisesti adoptoidun ja biologisen vanhemman välinen yhteydenpito on pysynyt pitkään salattuna ja hävettynä asiana kotimaisissa adoptioissa. Triseliotis ym. (2005, 23) ovatkin todenneet adoption olevan ajassa muuttuva kokemus, jolloin myös yhteydenpito biologisiin vanhempiin tehdään tänä päivänä eri syistä kuin aiemmin.

Kun tutkimukseeni osallistuneet adoptoidut täysi-ikäisinä ottivat yhteyttä adoptiotaan hoitaneisiin työntekijöiden tai muuta kautta lähtivät selvittämään omia biologisia juuriaan, heillä ei useinkaan ollut mitään muuta tietoa, kuin että he olivat adoptoituja. Adoptoidut toimivat itse aloitteentekijänä yhteydenpitoon biologisen vanhemman kanssa ja suhtautuivat siihen varsin realistisin odotuksin. Kuusi yhdeksästä tutkimukseen osallistuneesta adoptoidusta oli tavannut biologisen vanhempansa, joka oli kaikissa näistä tapauksista biologinen äiti. Vain kaksi adoptoitua oli biologisen äidin lisäksi tavannut biologisen isänsä. Yhteys biologisiin sisaruksiin mainittiin kahdeksassa tapauksessa ja sille annettiin myös

hyvin suuri merkitys biologisen vanhemman tapaamisen lisäksi. Osa adoptoiduista oli tavannut vain biologisia sisarusiaan, jolloin heidän merkityksensä tietojen antajana adoptoidun biologisista juurista korostui. Tutkimukseen osallistui yksi adoptoitu, jolla ei ollut yhteyttä biologiseen vanhempansa tai muihin biologisiin sisarusiin. Puuttuva yhteys aiheutti adoptoidulle pettymystä ja tunteen siitä, ettei oikein kuulu mihinkään.

Tapaaminen biologisen vanhemman kanssa oli ollut odotettu tapahtuma adoptoidun elämässä. Siihen liittyi etukäteen pelkoa ja jännitystä, tavatessa tuttuuden tunnetta ja samankäisyyden kuvauksia. Adoptoitu ei ole tottunut näkemään samankäisyyttä tai tapaisuutta muissa ihmisissä. Joitain adoptoituja tämä samankaltaisuus myös ärsytti. Yhteys biologiseen vanhempaan toi adoptoidulle tärkeää tietoa omista juurista. Tapaaminen teki ehjemmäksi ja auttoi adoptoitua hyväksymään itsensä. Kokemukset olivat kuitenkin harvoin täysin positiivisia, vaan yhteydenpitoon liittyi usein myös ongelmia. Näitä saattoivat olla biologisen vanhemman alkoholinkäyttö, tietojen salaaminen, adoptoidun ”omiminen” tai sanallinen haukkuminen. Osa adoptoiduista oli kokenut yhteydenpidon tai sen yritysten yhteydessä tullessa uudelleen hylätyksi. Vain muutamat adoptoidut kuvasivat niin sanottua syvemmän yhteyden saavuttamista biologisen vanhemman kanssa. Yhteydenpito osoittautuikin ennen kaikkea ajassa muuttuvaksi kokemukseksi. Ajan myötä adoptoitu ja biologinen vanhempi löytävät useimmiten heidän suhteelleen sopivimman tavan pitää yhteyttä. Yhteydenpito voi osoittautua ajan myötä myös toimimattomaksi, mikä saattaa aiheuttaa pettymystä, mutta myös helpotuksen tunteita.

Tutkimuksessani merkittäväksi nostettiin adoptiovanhempien suhtautuminen adoptoidun ja biologisen vanhemman yhteydenpitoon. Monilta adoptoiduilta puuttui adoptiovanhempien tuki yhteydenpitoon ja yhteyttä oli otettu ja pidetty salaa, tai siitä ei oltu alunperinkään uskallettu kertoa adoptiovanhemmille. Adoptoidut olivat hyvin lojaaleja adoptiovanhemmilleen ja joissain tapauksissa yhteydenpito biologisiin vanhempiin tai biologisiin sisarusiin oli pysynyt salattuna aina adoptiovanhempien kuolemaan saakka. Yhteydenotto biologisiin vanhempiin ilman adoptiovanhempien tukea, adoptiota salailevassa ilmapiirissä, onkin vaatinut adoptoiduilta todellista motivaatiota ja päättäväisyyttä (vrt. Triseliotis 2005, 23).

Tutkimustulosteni mukaan neljä yhdeksästä adoptoidusta oli avointa adoptiota vastaan, viisi suhtautui siihen ristiriitaisesti. Avoin adoptio ei saanut tutkimukseeni osallistuneilta aikuisilta adoptoiduilta varauksetonta tukea, eikä avoimen adoption etuja juurikaan pohdit-

tu. Avoimen adoption pelättiin sekoittavan lasta ja sisältävän juridisesta purkamattomuudesta huolimatta lapsen manipulaation mahdollisuuden. Sen pelättiin olevan myös haastavaa sekä adoptio- että biologisille vanhemmille. Useat adoptoidut eivät olisi toivoneet avointa adoptiota omalle kohdalleen, mutta pystyivät näkemään, että joissain tapauksissa avoin adoptio saattaisi toimia. Adoptoidut korostivat lapsen edun näkökulmaa, tuen merkitystä kaikille osapuolille ja pitivät avoimuuden lisääntymistä adoptioissa yleisesti ottaen positiivisena asiana.

Tämä tutkimus on tuonut tietoa adoptiosta kokemuksena historiallisessa perspektiivissään ja tuonut esille paikoin hyvinkin tuoreita kokemuksia adoptoidun ja biologisen vanhemman yhteydenpidosta aikuisten adoptoitujen näkökulmasta. Kuten Sorosky ym. (1978) ovat adoptiotriangelin eri osapuolia tutkiessaan todenneet, ei aikuisen adoptoidun ja biologisen vanhemman kohtaamisen merkitystä voi yksinkertaistaa tai tiivistää. Se on monimutkainen ja yksilöllinen ilmiö: eri tilanteissa aina hieman erilainen. (Sorosky ym. 1978, 192.)

9.2 Pohdintaa kotimaisen adoption muutoksesta ja tulevaisuudesta

Adoptiokäytännöt ja -politiikka on Triseliotiksen ym. (2005, 346–347) mukaan kulkenut pitkän matkan nykypäivään, jossa biologisten juurien merkitys adoptioissa on tunnistettu ja tunnustettu tosiasia. Myös oman tutkimukseni mukaan kotimaisen adoption ideologinen muutos historiallisessa kontekstissään on ollut merkittävä. Sadassa vuodessa adoptoidun ja biologisen vanhemman yhteydenpito on muuttunut ”rikollisesta toiminnasta” kannatettavaksi toiminnaksi. Kotimaisen adoption historiaa käsittelevissä teoksissa ei ole juurikaan käsitelty adoptoidun ja biologisen vanhemman yhteydenpitoa. Empiirisen aineiston perusteella adoptoidun ja biologisen vanhemman yhteydenpito näyttäytyy kuitenkin merkityksellisenä asiana adoptoitujen tarinoissa. Perheen ja suvun rakentamisesta kertovat tarinat ovatkin kaikessa henkilökohtaisuudessaan sidoksissa yhteiskunnallis-historialliseen aikaan, jossa juurien tuntemista pidetään tarpeellisenä ja sosiaalisesti hyväksyttävänä (Smart 2007, 49–50). Pösö (2003) on todennut, että lapsen asema adoptioissa on erityisen muuttuva ja riippuvainen. Adoptio nostaa esille sellaisia perhekeskustelujen teemoja, jotka muutoin jäisivät huomiotta. Perhesuhteet ovat institutionaalisesti keskeisiä ja tärkeitä, mutta samaan aikaan hyvin herkkiä ja haavoittuvia ajan mittaan vaihtuville yhteiskunnallisille tulkinnoil-

le ja käytännöille. Adoptio osoittaa tämän perhe- ja vanhemmuussuhteiden uudelleenjärjestelyä erittäin selkeästi. (Pösö 2003, 157–158.)

Yhteydenpito adoptoidun ja biologisen vanhemman välillä on ollut mahdollista jo pitkään Suomessa. Vaikka se on ollut mahdollista ja adoptiotyöntekijöiden kannattamaa, tämä tutkimus ja kotimaisen adoption historia kuitenkin osoittavat, että sosiaalisesti hyväksyttävänä käytäntönä adoptoidun ja biologisen vanhemman yhteydenpito ei ole elänyt Suomessa vielä pitkään. Toki on huomioitava, että tutkimukseeni osallistuneiden adoptoitujen tarinat yhteydenpidosta kuvaavat vanhimman adoptoidun kohdalla aikaa 1960-luvulta eteenpäin, jolloin vanhin tutkimukseeni osallistunut täysi-ikäistynyt adoptoitu otti yhteyttä biologiseen äitiinsä. 1960-luvulta lähtien yhteydenpito on alkanut hiljalleen jo näyttäytyä merkityksellisempänä yhteiskunnassa. Olisikin ollut mielenkiintoista kuulla vielä vanhempia 1900-luvun tarinoita yhteydenpidosta, mutta tämä ei yksinkertaisesti ollut mahdollista, sillä en saanut aineistooni tämän aikakauden henkilöitä, jotka toki alkavat jo olla hyvin iäkkäitä.

Tutkimukseeni osallistuneista adoptoiduista vain harva oli tavannut biologisen isänsä. Monen kohdalla biologinen isä oli kuollut. Adoptiolaki (22/2012) käyttää termiä aikaisempi vanhempi, ei aikaisemmat vanhemmat, vaikka varmasti lakitermillä saatetaan tarkoittaa sekä biologista äitiä että isää. Aikaisempien tutkimusten nojalla olen itsekkin päätenyt käyttämään käsitettä biologinen vanhempi yksikössä, sillä tutkimusten mukaan adoptoitu etsii useimmiten ensin biologisen äitinsä. Pohdin kuitenkin, tuleeko avoin adoptio muuttamaan adoptioissa usein kadoksissa olevien biologisten isien roolia näkyvämmäksi?

Tutkimuksessani merkitykselliseksi nostettiin biologisen vanhemman yhteydenpidon ohella tai jopa sitä korvaavana yhteys biologisiin sisaruksiin. Uutta adoptiolakia valmisteltaessa useampi taho nosti esille sen, että adoptiolapsella saattaa olla biologisten vanhempiensa lisäksi muitakin tärkeitä ihmissuhteita, esimerkiksi biologiset sisarukset tai isovanhemmat, joiden turvaaminen käräjäoikeuden yhteydenpitoa koskevalla sopimuksella saattaisi olla lapsen edun mukaista (Adoptioperheet 2011, 30). Adoptiolaki (22/2012) ei kuitenkaan ota kantaa muiden kuin adoptoidun ja aikaisemman vanhemman väliseen yhteydenpitoon. Tutkimustulosteni mukaan olisi tärkeää huomioida myös adoptoidun mahdollisuus jollain tavoin pitää yhteyttä myös muihin biologisiin sukulaisiin, erityisesti biologisiin puoli- tai täyssisaruksiin.

Tutkimukseeni osallistuneille aikuisille adoptoiduille niin adoptio, kuin yhteydenpito biologiseen vanhempaan eli niin sanotut adoption kaksi kertomista, ovat olleet monissa tapauksissa salattuja asioita. Tästä näkökulmasta on ymmärrettävää, että adoptoitujen ajatukset avoimesta adoptiosta ovat ristiriitaisia tai kielteisiä. Mielipiteisiin on voinut myös vaikuttaa omat negatiiviset kokemukset yhteydenpidosta biologiseen vanhempaan. Tutkimukseeni osallistuneet aikuiset adoptoidut ovat olleet yksin yhteydenottajia ja -ylläpitäjiä biologiseen vanhempaan, ilman adoptiovanhempiansa tukea. Avoimen adoption kautta toteuttavissa adoptioissa yhteys koskee kaikkia adoption osapuolia ja koko adoptioperhettä, myös perheen muita lapsia.

Uskon, että tämän päivän adoptioissa, joissa adoptoitu saa enemmän tietoa biologisesta taustastaan jo varhaisessa vaiheessa, adoptoidun ja biologisen vanhemman yhteydenpidon tavoitteeksi nousevat entistä enemmän adoptoidun minäkuvan ja identiteetin ehjäksi saaminen. Pohdin onko myös mahdollista, että adoptoidut tavoittelevat ja toivovat tulevaisuudessa entistä enemmän myös pysyvien, vastavuoroisuuteen perustuvien, syvällisten vuorovaikutussuhteiden syntymistä biologisten vanhempiansa kanssa? Avoimen adoption kautta toteutettavissa adoptioissa tulee mielestäni kuitenkin muistaa realismi ja huomioida eri osapuolten toiveet, mutta myös konkreettiset voimavarat yhteydenpitoon, jotta välttyttäisiin toistuvilta pettymyksen tai jopa hylätyksi tulemisen kokemuksilta. Yhteydenpito biologiseen vanhempaan vaatii nimittäin adoptoidulta myös paljon voimia ja samaa pätee varmasti myös toisinpäin.

Tutkimustulosteni valossa näyttää siltä, että adoptioissa on meneillään merkittävä ideologinen muutos. Vastaavanlainen muutos on käyty läpi myös kotimaisessa lastensuojelussa, jossa ideologisen muutoksen myötä huostaanotetun lapsen ja biologisten vanhempien välinen yhteydenpito on alettu nähdä tärkeänä (Forsberg 1998, 11). Nykyään lapsen ja biologisen vanhemman välinen yhteydenpito on lastensuojelutyössä arkipäivää ja voimassa oleva lastensuojelulaki korostaa vahvasti sijoitetun lapsen biologisten juurien merkitystä. Hämäläisen (2012) tutkimustulosten mukaan perhehoitoon sijoitettujen lasten antamat merkitykset kodille ja perhesuhteille ovat ristiriidassa lastensuojelulain ja lastensuojelun käytäntöjen kanssa. Lastensuojelun sijaishuolto näyttäytyy väliaikaisena. Perhehoito ei takaa pysyvyyttä ja jatkuvuutta lapsen elämään, mistä syystä Hämäläinen hieman myös kyseenalaistaa perhehoidon ensisijaisuutta laitoshoidon nähden. Hämäläinen (2012) ehdottaa adoptiota kolmantena sijoitusvaihtoehtona perhehoidon ja laitoshoidon rinnalle. Hän ei näe adoptiota ongelmattomana, mutta mahdollisesti pysyvämpänä ratkaisuna etenkin vauvoille ja

pienille lapsille. Hämäläinen painottaa, että adoptio lastensuojelun toimenpiteenä on kuitenkin monimutkainen. (Hämäläinen 2012, 48, 187, 190–192.)

Avoin adoptio nostaa jälleen esille lapsen edun. Adoptiolain (22/2012) mukaan lapsen ja aikaisemman vanhemman yhteydenpidon ei tule olla vastoin lapsen etua. Lapsen etu – lapsen paras, on vaikea ja venyvä käsite. Kuten tämäkin tutkimus tuo esille, lapsen etu on myös ajateltu eri aikakausina eri tavoin. Tämä tutkimus tuo osaltaan lisää ymmärrystä lapsen edun näkökulmaan adoptoitujen omakohtaisten kokemusten kautta, mutta johtopäätöksiä on vaikea tiivistää. Lapsen etu tulee määritellä aina tapauskohtaisesti. (vrt. Poikonen 2010, 5.)

Suomessa tehdään nykyään vuosittain vain 30–50 kotimaista vierasadoptiota. Tutkimustani on kuitenkin syytä tarkastella laajemmin kotimaisen adoption tulevaisuuden kontekstissa. Adoptioperheet ry:n mukaan on mahdollista, että avoin adoptio tulee lisäämään kotimaisten adoptioiden määrää. Pohdin, millainen muutos avoimesta adoptiosta tulee adoptiokäytäntöihin mahdollisesti laajemminkin adoptioiden avoimuuden näkökulmasta. Avoin adoptio olisi nimittäin laajasti toteutuessaan myös merkittävä käytännön tason muutos adoptio- ja lastensuojelutyöhön. Toisaalta, vaikka avoin adoptio tulisikin koskemaan vain harvoja adoptoituja, sen taustalla on ideologisesti merkittävä muutos kotimaisissa adoptiokäytännöissä. Kuten tässä tutkimuksessa on aiemmin todettu, laki on aina aikansa tuotos. Ovatko kotimaiset lastensuojelu- ja adoptiotoimijat ja adoptiota harkitsevat perheet valmiita avoimiin adoptioihin vai onko laki vielä aikaansa edellä? Toisaalta adoption historian valossa olisi ymmärrettävää, mikäli avoimen adoption käyttöönottoon menisi hieman aikaa. Myös ensimmäisen ottolapsilain ja kansainvälisen adoption mahdollistavan säännöksen jälkeen käytännön toiminta käynnistyi vasta hiljalleen. Adoptioiden sosiaalityö on sosiaalityön oma erityisosaamista vaativa osa-alue. Avoimen adoption kautta toteutetut adoptiot tuovat kuitenkin lastensuojelu- ja adoptiotyötä mahdollisesti jälleen lähemmäs toisiaan. Mikäli adoptiota lastensuojelun toimenpiteenä aletaan toteuttaa, koskettaa adoptioiden sosiaalityö tulevaisuudessa mahdollisesti entistä laajempaa sosiaalityöntekijöiden joukkoa. Tästä syystä sosiaalityöntekijöiden koulutus on erittäin tärkeää.

Sales (2012) tuo esiin sen muutoksen, jonka avoin adoptio adoptoidun elämään tuo. Kun adoptoitu suljetussa adoptiossa tekee niin sanotusti työtä ”taaksepäin” löytääkseen itsensä biologisen taustansa kautta, luo avoin adoptio yhteydenottoineen ja tapaamisineen biologisen vanhemman kanssa jatkuvasti uutta historiaa. Itsensä etsiminen ei pelkisty enää vain

oman elämäntarinan kokoamiseen historiasta, vaan siitä tulee ajassa jatkuvasti muuttuva kokemus. Tästä seuraa ajatus siitä, että oma itse on jatkuvasti käynnissä oleva, keskeneräinen projekti. (Sales 2012, 146–147.) Ennakkotapauksia avoimesta adoptiosta saamme Suomessa lähivuosien aikana lisää. Avoimessa adoptiossa itseäni kiinnostavatkin monet kysymykset: kuinka avoimen adoption kautta adoptoitu kokee yhteydenpidon lapsena? Entä aikuisena? Kuinka yhteydenpito muuttaa adoptoidun adoptiokokemusta ja käsitystä itsestään? Kuinka avointa avoimesta adoptiosta todellisuudessa tulee? Missä määrin adoptoitua lasta tulee suojella hänen taustoiltaan? Triseliotis ym. (2005) ovat omassa tutkimuksessaan pohtineet myös sitä, aiheuttaisiko alusta saakka avoin adoptio niin paljon tuskaa mitä suljetut adoptiot. Jäppisen (2012) pro gradu -tutkielmassa käsitellyjen kansainvälisten tutkimusten perusteella avoimesta adoptiosta ei ole juurikaan haittaa adoptoiduille. Avoimen adoption huolellinen suunnittelu on kuitenkin tälle edellytyksenä ja siksi erittäin tärkeää. (Jäppinen 2012, 87–88.)

Tutkimuksessani merkitykselliseksi nostettu adoptoidun ja biologisen vanhemman välisen yhteydenpidon muuttuva luonne on tuotu esille myös avointa adoptiota koskevissa tutkimuksissa. Muun muassa Jäppisen (2012) mukaan kansainväliset avointa adoptiota koskevat tutkimukset näyttivät sen, kuinka kontakti voi vähentyä, lisääntyä, loppua tai alkaa taas yllättäen uudelleen. Myös kontaktin osapuolet voivat vaihtua. (Jäppinen 2012, 85.)

Tulevaisuuden adoptiotarinoista tuleekin mahdollisesti hyvin erilaisia verrattuna tässä tutkielmassa esitelyihin aikuisten adoptoitujen tarinoin. Avoin adoptio on haastattelimilleni ja kirjoituksiini osallistuneille henkilöille ristiriitainen asia. Muutos heidän omiin kokemuksiinsa siitä, kuinka yhteydenpitoa on pitänyt salata verrattuna siihen, että avoin adoptio olisi nimensä mukaisesti täysin avointa kaikkien osapuolten kesken on niin suuri, että sitä voi olla vaikea nähdä. Vaikka tutkimuksessani korostuu avoin adoptio sen ajankohtaisuuden vuoksi, haluan korostaa, että siinä missä yhteydenpito biologiseen vanhempaan on usein vähintäänkin ajatuksen tasolla kaikkia adoptoituja koskettava asia, ei avoin adoptio ole missään tapauksessa näin laajasti adoptoituja koskettava asia. Avoin adoptio tulee käsittelemään todennäköisesti vain pienen osan kotimaassa tehdyistä adoptioista. Avointa adoptiota ja adoptoidun yleistä kiinnostusta biologisia vanhempiaan ja omia juuriaan kohtaan ei siis tule sekoittaa toisiinsa tai käsitellä synonyymeinä.

9.3 Tutkimusprosessin tarkastelu

Tämän pro gradu -tutkielman tutkimusprosessi on ollut pitkä ja vaiherikas prosessinomainen kehä eli tässä mielessä tyypillistä laadullista tutkimusta. Tutkimusprosessi on kestänyt kaiken kaikkiaan kaksi vuotta (2011–2013). Tällä on tutkimukseni kannalta sekä positiivisia että negatiivisia vaikutuksia. Näiden kahden vuoden aikana olen päässyt tutustumaan adoptio-temaan monipuolisesti. Tekeminen on kuitenkin ollut myös jaksottaista ja hajanaista. Jotkut ajatukset tutkimukseen liittyen ovat käyneet mielessä ja jääneet kesken, unohtuneet, mutta toivon mukaan myös korvautuneet uusilla.

Arvioin seuraavassa tutkimukseni luotettavuutta. Tutkimuksen reliabelius tarkoittaa tutkimuksen toistettavuutta: kykyä ei-sattumanvaraisiin tuloksiin. Toinen tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa käytettävä mittari on tutkimuksen validius eli pätevyys. Sillä tarkoitetaan tutkimuksen kykyä mitata sitä, mitä on ollut tarkoituskin mitata. Käsitteitä reliabelius ja validius on kritisoitu laadullisten tutkimusten yhteydessä siitä, että ovat monitulkintaisia ja peräisin kvantitatiivisesta tutkimuksesta. Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa keskeistä on ennen kaikkea tutkimusprosessin seikkaperäinen kuvaus. Tämä tuo ymmärrettävimmiksi tutkimuksen suuntautumisen sekä ne teoreettiset ja analysointiin liittyvät painotukset, joihin tutkija on päätenyt. Reliabeliuden voidaan näin ajatella koskevan nimenomaan tutkijan toimintaa, sitä kuinka luotettavaa tutkijan analyysi materiaalista on. Validiuden arviointi voidaan perustaa muun muassa triangulaatioon eli useista eri lähteistä saatujen tietojen keskinäiseen vertailuun ja lähteiden luotettavuuden arviointiin. (esim. Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 231–232, Kiviniemi 2010, 81–83.)

Tutkimukseni luotettavuutta on saattanut vähentää valintani siitä, että empiirisen aineiston keruussa en hyödyntänyt adoptoitujen esittämää mahdollisuutta antaa sähköpostitse lisätietoja enemmän kuin yhden kirjoituksen verran. Lisäkysymyksiin olisi monissa tapauksissa ollut tarvetta ja mielenkiintoa, mutta aikataulusyistä jouduin rajaamaan aineistonkeruun vain yhteen kirjoitukseen. Haastattelut tarjosivat toisaalta vastapainoksi alun perin vain kirjoituspyyntöön perustavaa aineistonkeruusuunnitelmaa huomattavasti rikkaamman ja syvemmän aineiston. Aineistoriangulaatio lisää näin ollen tutkimukseni luotettavuutta. Olisi ollut hienoa tarjota kaikille adoptoiduille mahdollisuus haastatteluun. Tutkijana tein kuitenkin valinnan kerätä aineistoa alun perin kirjoituspyynnön avulla. Uskon, että monille adoptoiduille tämä olikin luontevampi vaihtoehto vaikean teeman käsittelyyn, eivätkä

kaikki olisi halunneet haastattelua. Tämä olisi ollut myös aikatauluista, välimatkoista ja taloudellisista syistä vaikea toteuttaa. Tutkimukseni luotettavuutta vähentää myös se, että adoptoidut olivat avointa adoptiota koskevia mielipiteitä kysyttäessä sen tiedonannon varassa mitä heille tutkijana annoin, elleivät olleet itse perehtyneet avoimeen adoptioon aiemmin. Otan täyden vastuun siitä, että olen saattanut määritellä avoimen adoption heille virheellisesti. Olin kuitenkin perehtynyt aiheeseen jo ennen haastatteluja ja valmistautunut haastattelutilanteeseen huolellisesti, mistä syystä uskon pystyneeni määrittelemään avoimen adoption heille riittävän selkeästi.

Aineistonkeruussa olisin voinut hyödyntää sosiaalista mediaa, sillä kuten jo johdannossa totesin, se on myös adoptoitujen kannalta mullistanut etsimisen ja yhteydenoton ja -pidon mahdollisuuksia biologisiin vanhempiin ja muuhun biologiseen sukuun. Olen kuullut nyt jälkepäin, että aikuisilla adoptoiduilla on Facebookissa aktiivisesti toimiva ryhmä. Sain ryhmään kutsunkin, mutta koska tutkimukseni oli siinä vaiheessa jo pitkällä, en liittynyt ryhmään. Adoptoitujen tavoitettavuuden kannalta ryhmä on erinomainen väline tutkijalle, vaikka toisaalta pidän tärkeänä myös sitä, että adoptoidut saavat foorumin, missä voivat keskustella vapaasti vertaisten kanssa. Tärkeä foorumi adoptoiduille on varmasti myös uusi yhdistys, Aikuiset adoptoidut ry. Yhdistys on perustettu keväällä 2011, mistä syystä en suoranaisesti hyödyntänyt yhdistystä aineistonkeruussa. Toki Pelastakaa lapset ry:n ryhmätoiminnasta alkunsa saaneen yhdistyksen ja nykyisen Aikuiset adoptoidut ry:n toiminnassa ovat varmasti mukana osittain samat henkilöt. Aikuiset adoptoidut ry järjestää aikuisille adoptoiduille vertaistoimintaa ja toimii adoptiota koskevissa asioissa yhteiskunnallisena vaikuttajana. Yhdistyksen toiminnan kautta on mahdollista tavata muita adoptoituja, jakaa kokemuksia sekä saada vertaisyhteisöltä tukea adoptiokokemuksen käsittelyyn ja biologisen taustan selvittämiseen. (Aikuiset adoptoidut ry 2012.)

Empiirisen aineiston keruussa haastattelun osalta avoin haastattelu metodina tuntui tutkimuskysymysteni kannalta oikealta, mutta myös ei-niin-tieteelliseltä ratkaisulta. Toisaalta tavallisuus vaikutti mielestäni positiivisesti avoimina haastatteluina toteutettujen haastattelujen vuorovaikutukseen ja sitä kautta kerrottuun tarinaan. Tutustuminen aiempiin tutkimuksiin myös lisäsi tunnettani siitä, että olen avoimen haastattelun keinoin tavoittanut aiheeseen liittyviä keskeisiä teemoja. Haastattelurunko oli lyhyt, kronologisesti lapsuudesta tähänhetkiseen tilanteeseen ja osittain tulevaisuuteenkin etenevä. Osa haastateltavista tuntui odottavan, että minä tutkijana kyselen ja he vastaavat. Toki haastattelut pitkälti näin

etenevätkin, mutta teemat nousivat adoptoidun omasta kertomuksesta. Kaikki haastatellut olivat pohtineet adoption ja biologisen vanhemman kanssa käydyn yhteydenpidon vaikutuksia elämäänsä. Se oliko ääneen pohdinnalle ollut paikkoja vaihteli: osa selvästi vähemmän, osa taas oli sanoittanut kokemuksiaan esimerkiksi terapiassa. Kasvokkainen tapaaminen aikuisten adoptoitujen kanssa oli tutkimukseni kannalta ehdottomasti hyvä asia, sillä haastattelut ovat paitsi monipuolistaneet aineistoa, myös mahdollistaneet vuorovaikutuksellisen kohtaamisen ja tätä kautta syventänyt aiheen ymmärrystä.

Empiirisen aineiston analyysi on siinä mielessä vahva, että se on todella pilkottu pieniin osiin ja kahlattu läpi. Tutkimuksessa olisin voinut myös hyödyntää sisällönanalyysiä ”vahvempaa” analyysimenetelmää, esimerkiksi narratiivinen haastattelu ja puhtaasti narratiivisiin tarkastelutapoihin perehtyminen olisi saattanut tuoda jotain vielä syvempää aineistosta esiin. Toisaalta sisällönanalyysin ja teemoittelun avulla olen saanut vastaukset tutkimuskysymyksiini. Koen, että aiempiin tutkimuksiin tutustuttuani oma verrattain pieni empiirinen aineistoni tarjoaa kuitenkin paljon samankaltaisia vastauksia. Jotain siitä useissa tutkimuksissa esiintyneestä adoptoidun kaipuusta ja tunteiden ambivalenssista uskon saavuttaneeni. Koen myös, että vaikka lähteitä adoptoidun ja biologisen vanhemman välisestä yhteydenpidosta on vähän löydettävissä, olen löytänyt keskeisimmät, joihin useissa muissa tutkimuksissa on viitattu. Olen pyrkinyt kuvaamaan tutkimukseni prosessinomaiset vaiheet mahdollisimman seikkaperäisesti, refleктоimaan omaa toimintaani ja raportoimaan tutkimukseni huolellisesti, saattaen aineiston mahdollisimman selkeästi luettavaan muotoon.

Tutkimukseni ehdottomina vahvuuksina pidän aikuisten adoptoitujen oman äänen esille tuloa. Toinen keskeinen vahvuus liittyy mielestäni aiheen ajankohtaisuuteen. Laaja kotimaisen adoption historian tarkastelu lastensuojelun perhehoidon näkökulmasta on ollut perusteltua, sillä Suomessa avoimen adoption käyttöönoton taustalla on nimenomaan huoli lastensuojelun mahdollisuuksista tarjota lapsille pysyviä ja turvallisia kasvuolosuhteita (Kohtaaminen-hankesuunnitelma 2010, Puustinen-Korhonen & Pösö 2010, 3, 12–14, Lapsiasianeuvottelukunta 2010). Olen tyytyväinen valinnastani tarkastella adoption historiaa yhtenä aineistoni osana ja tutkimuksen kontekstina, en vain tutkimusta taustoittaakseni. Ymmärtääksemme mitä kohti adoptioissa ollaan menossa, on nähtävä millaisen historiallisen kehityskulun kotimainen lastensuojelu- ja adoptiotyö on käynyt läpi. Myös tähän aiemmin vähän tutkittuun ja juuri nyt ajankohtaiseen teemaan tutkimukseni antaa näkökulmia. Pidän tärkeänä myös sitä, että tutkimuksessani olen selvittänyt adoptoitujen ajatuksia ajankohtaisesta avoimesta adoptiosta. Toki on huomioitava, että ajatukset pohjaavat heidän

omiin adoptiokokemuksiinsa ja kokemuksiin yhteydenpidosta biologiseen vanhempaan, eivät avoimen adoption kokemuksiin. Kansainvälisissä avointa adoptiota koskevissa tutkimuksissa avoimesta adoptiosta on kysytty vähän adoptoiduilta itseltään (Jäppinen 2012, 83).

Lapsuuteen ja perhesuhteisiin liittyvän tutkimuksen kohdalla merkitykselliseksi tutkimusprosessin kannalta on muodostunut myös se, että olen tullut itse äidiksi tutkimuksen teon puolivälissä. Aiheen valinta, aineiston kerääminen ja sen litterointi ovat tapahtuneet syksyllä 2011–keväällä 2012. Talvella 2013, esikoisemme ollessa puolivuotias palasin tutkimuksen pariin. Oman äitiyden myötä adoption merkitys on syventynyt mielessäni. Olen pohtinut niin adoptoidun, biologisen vanhemman kuin adoptiovanhemmankin mahdollisesti läpikäymiä tunteita adoptioprosessin eri vaiheissa. Kuten jo johdannossa totesin, en ole itse kukaan edellä mainituista, mutta toivon saavuttaneeni ja pystyneeni tutkimusraportin myötä välittämään edes häivähdyksen adoptoituna elämisen todellisuudesta. Tulevana sosiaalityöntekijänä tämä häivähdys voi toivon mukaan auttaa minua työskentelemään huomioonottavasti adoptioiden parissa.

Yhtenä vaihtoehtona pro gradu -tutkielmani aiheeksi oli keskittyminen vähän tutkitun kotimaisen adoption historiaan. Halusin kuitenkin kerätä empiiristä aineistoa ja liittää tutkimukseni tätä kautta adoption ajankohtaisiin teemoihin. Päädyin pitäytymään empiirisen aineiston hyödyntämisessä siitä huolimatta, että alkuperäinen ajatus avoimen adoption tutkimisesta jäi. Toivon, että haastattelut ja kirjoitukset huomioitaisiin kokonaisuudessaan tärkeänä tietona siitä, millaisia ajatuksia ja kokemuksia adoptoidut pohtivat läpi elämänsä suhteestaan biologisiin vanhempiinsa sekä ennen että mahdollisen yhteydenoton tai -pidon, myöhemmin myös biologisen vanhemman kuoleman, jälkeen. Näen nämä adoptoitujen tarinat kokonaisuudessaan tärkeänä antina adoption parissa työskenteleville. Eronen (2012) on todennut, että sosiaalityön käytännöissä ollaan joka päivä tekemisissä muistamisen etikan kanssa. Tämän päivän valinnat näkyvät siinä, millainen menneisyys ja millaisia muistoja sijaishuollossa, ja nähdäkseni yhtäläillä adoptoiduilla lapsilla tulevaisuudessa on. Yhdyn ja laajennan Eronen (2012) ajatusta adoptioihin myös siinä, että niin lastenkodit kuin adoptiotkin heijastelevat aikansa yhteiskunnan käsityksiä hyvästä ja huonosta lapsuudesta ja vanhemmuudesta. Lapsille nämä ilmenevät arkisina suhteina ja tuovat myöhemmin elämäntarinoihin jännitteen kahden perheen välillä. (Eronen 2012, 117, 119.)

Tässä tutkimuksessani olen liikkunut aiemman parin kanssa tekemäni tutkimuksen lähialueilla: lastensuojelun perhehoitosijoitusten purkautumisia koskevassa tutkimuksessa (Lamminen & Rantanen 2006) kyse oli siitä huolesta, että lastensuojelu ei pysty tarjoamaan sijoitetuille lapsille pysyviä ja turvallisia kasvuolosuhteita. Suomessa juuri tämä ajatus on avoimen adoption käyttöönoton taustalla. Se, että kotimaisia adoptioita on aiemmin tutkittu vähän, teki tutkimuksen tekemisestä ajoittain vaikeaa. Toisaalta työn tekemisen tarpeellisuus ja mielenkiinto tutkimusaiheeseen säilyivät ja edelleen syventyivät tutkimusprosessin aikana. Olen erittäin kiitollinen siitä avoimuudesta, jolla adoptoidut ovat kertoneet elämästään. Koen, että minulla on ollut käsissäni ainutkertainen ja historiallisestikin merkittävä aineisto. Ainutkertainen aineisto on myös tuonut paineita ja nostanut kunnianhimoani. Välillä olen kokenut piteleväni käsissäni jotain, mikä vaatisi syvällisempää teoreettista osaamista ja kokemusta mitä itse omaan. Tutkimuksen tekijänä olen vielä noviisi. Aineiston käyttömahdollisuudet olisivat olleet moninaiset, mutta kuten aina, tutkimuksen teossa joutuu tekemään valintoja. Tämä on ollut minun valintani, johon olen kieltämättä päätenyt monen mutkan kautta. Toivon tutkimukseeni osallistumisen antaneen jotain myös adoptoiduille itselleen. Jos ei muuta niin kurkistuksen toisten aikuisten adoptoitujen elämään, ajatuksiin ja kokemuksiin. Tutkimusta tehdessäni olen pyrkinyt pitämään mielessäni erään adoptoidun sanoja lainaten sen, että: ”*Toki jokainen adoptiotarina on erilainen – tämä on minun tarinani, minun elämäni, ei tragedia!*”

Tässä tutkimuksessa mukana olleet adoptoitujen tarinat edustavat adoptioita 1940–1980-luvun yhteiskunnallis-historiallisessa tilanteessa. Yhtenä jatkotutkimusaiheena olisi mielenkiintoista selvittää, millaisia ja etenkin kuinka avoimia, ovat 2000-luvun adoptiotarinat ennen avoimen adoption mukaantuloa kotimaisiin adoptiokäytäntöihin. Jatkotutkimusaiheeksi nousevat kuitenkin ennen kaikkea kotimaisen adoption tulevaisuudennäkymät: kotimaisten avointen adoptiojärjestelyjen tutkiminen. Tämä aihe-alue sisältää useita eri jatkotutkimusmahdollisuuksia. Tärkeitä olisivat erityisesti adoptiotriangelin eri osapuolten kokemuksista kootut pitkittäistutkimukset. Siegelin (2013, 44) mukaan avoimesta adoptiosta on tehty kansainvälisestikin tarkasteltuna vähän pitkittäistutkimusta. Myös omassa tutkimuksessani esiin tulleen adoptoidun ja biologisen vanhemman yhteydenpidon muuttuvan luonteen vuoksi pitkittäistutkimukset avoimesta adoptiosta olisivat perusteltuja.

KIRJALLISUUS

- Adcock, Margaret (1980) Dilemmas in planning long-term care. Teoksessa Triseliotis, John. *New Developments in Foster Care & Adoption*. London: Routledge & Kegan Paul, 7–21.
- Adoptiolaki (2012) L 22/2012. Saatavilla [www-muodossa: http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2012/20120022](http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2012/20120022). [Viitattu 3.12.2012]
- Adoptioperheet (2011) Adoptioperheet ry:n jäsenlehti. *Edunvalvonta*, 30.
- Adoptioperheet ry (2013) Internet-sivu: http://www.adoptioperheet.fi/tietoa_adoptiosta.html. [Viitattu 15.5.2013]
- Aikuiset adoptoidut ry (2012) Internet-sivu: <http://www.aikuisetadoptoidut.fi>. [Viitattu 7.5.2013]
- Alanen, Leena (2009) Johdatus lapsuustutkimukseen. Teoksessa Alanen, Leena & Karila, Kirsti (toim.) *Lapsuus, lapsuuden instituutiot ja lasten toiminta*. Tampere: Vastapaino, 9–28.
- Alasuutari, Maarit (2009) Kasvatusinstituutiot lapsuuden rakentajina. Teoksessa Alanen, Leena & Karila, Kirsti (toim.) *Lapsuus, lapsuuden instituutiot ja lasten toiminta*. Tampere: Vastapaino, 54–69.
- Bardy, Marjatta (2009) Lapsuus, aikuisuus ja yhteiskunta. Teoksessa Bardy, Marjatta (toim.) *Lastensuojelun ytimissä*. Saatavilla [www-muodossa: http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/3e955ab5-14e4-4478-8b72-cfa482210151](http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/3e955ab5-14e4-4478-8b72-cfa482210151). [Viitattu 26.7.2013]
- Baran, Annette & Pannor, Reuben (1990). *Open Adoption*. Teoksessa Brodzinsky, David M. & Schechter, Marshall D. (toim.) *The Psychology of Adoption*. New York: Oxford University Press, 316–331.
- Brodzinsky, Anne B. (1990) *Surrendering an Infant of Adoption: The Birthmother Experience*. Teoksessa Brodzinsky, David M. & Schechter, Marchall D. (toim.) *The Psychology of Adoption*. New York: Oxford University Press, 295–315.
- Brodzinsky, David M. (1990) *A Stress and Coping Model of Adoption Adjustment* teoksessa Brodzinsky, David M. & Schechter, Marshall D. (toim.) *The Psychology of Adoption*. New York: Oxford University Press, 3–24.
- Brodzinsky, David M. (2005) *Reconceptualizing Openness in Adoption: Implications for Theory, Research, and Practice*. Teoksessa David M. Brodzinsky ja Jesús Palacios (toim.) *Psychological Issues in Adoption – Research and Practice*. Westport, Connecticut: Praeger Publishers, 145–166.
- Demick, Jack & Wapner, Seymore (1988) *Open and Closed Adoption: A Developmental Conceptualization*. *Family Process*, Inc, 27, 2, 229–249.

- Forsberg, Hannele (1998) Perheen ja lapsen tähden. Etnografia kahdesta lastensuojelun asiantuntijakulttuurista. Lastensuojelun keskusliitto.
- Goldstein, Joseph, Freud, Anna & Solnit, Albert J. (1973) Beyond the Best Interests of the Child. New York: A Division of Macmillan Publishing Co. Inc.
- Grotevant, Harold. D. (1997) Coming to terms with adoption: The construction of identity from adolescence into adulthood. *Adoption Quarterly*. 1, 3–27. Saatavilla [www-muodossa: http://www.tandfonline.com.ezproxy.jyu.fi/toc/wado20/1/1](http://www.tandfonline.com.ezproxy.jyu.fi/toc/wado20/1/1). [Viitattu 24.3.2013]
- Eeva. 6/2013. ”Puuttuvia palasia peilikuvassa”, 34–39.
- Ellis, Carolyn (2007) “I Just Want to Tell MY Story”: Mentoring Students about Relational Ethics in Writing about Intimate Others. Teoksessa Norman K. Denzin & Michael D. Giardina (toim.) *Ethical Futures in Qualitative Research. Decolonizing the Politics of Knowledge*. Walnut Creek, CA: Left Coast Press, Inc., 209–227.
- Eronen, Tuija (2012) Lastenkoti osana elämäntarinaa – narratiivinen tutkimus lastenkodissa asuneiden kertomuksista. Väitöskirja. Tampereen yliopisto: Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy.
- Haimes, Erica & Timms, Noel (1985) *Adoption, Identity and Social Policy: The Search for Distant Relatives*. Gower Pub.
- Halme-Kauranen, Ritva, Buure-Häggglund, Kaarina, Groop, Elisabeth, Suojasalmi, Ilkka, Tuomi, Sinikka, Rautanen, Elina & Luther, Michael (1983) *Kansainvälinen lapseksiottaminen. Ehdotus laiksi lapseksiottamisesta*. Helsinki: Oikeusministeriön lainvalmisteluosaston julkaisu 5/1983.
- Helama, Kaisa (2000) 20–35-vuotiaiden traditioonalaisten adoptiolasten menetykskokemusten käsittely ja siihen liittyvät yksilö-, tilanne- ja arviointitekijät coping-tutkimuksen viitekehyksessä. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto: psykologian laitos.
- Helsingin kaupungin sosiaalilautakunta (2011) Internet-sivu: http://www.hel.fi/hki/sosv/fi/Perheiden+palvelut/perheoikeudelliset_asiat/palvelut/adoptio/neuvonta. [Viitattu 27.11.2012]
- Hiilamo, Heikki (2006) *Akantappolaista isäkiintiöön. Perhepolitiikan pitkä linja Suomessa ja Ruotsissa*. Helsinki: Stakes.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena (2011) *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Gaudeamus University Press.
- Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula (2009) *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Tammi.
- Hämäläinen, Kati (2012) *Perhehoitoon sijoitettujen lasten antamat merkitykset kodilleen ja perhesuhteilleen*. Helsinki: Väestöliitto.
- Interpedia ry (2013) Internet-sivu: http://www.interpedia.fi/adoptio/kansainvalinen_adoptio. [Viitattu 23.7.2013]

Jaakkola, Risto (1977) *Ottolapsitutkimus*. Helsinki: Oikeusministeriön lainsäädäntöosaston julkaisu 7/1977.

Jousimaa, Kaarina (1983) *Jokainen lapsi on pelastettava elämälle. Avioton äiti ja lapsi suomalaisessa yhteiskunnassa*. Helsinki: KK Laakapaino.

Jäppinen, Saara (2012) *Avoin adoptio. Systemaattinen kirjallisuuskatsaus kansainvälisestä tutkimuksesta*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto: yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. Saatavilla *www-muodossa*:
<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/37394/URN:NBN:fi:jyu-201202171201.pdf?sequence=1>. [Viitattu 13.5.2013]

Kalland, Mirjam (2003) *Kiintymyssuhdeteorian kliininen merkitys: soveltaminen erityistilanteissa*. Teoksessa Sinkkonen, Jari & Kalland, Mirjam (toim.) *Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen*. Helsinki: WSOY, 98–233.

Kalland, Mirjam (2009) *Monesta luopunut, adoptioon tuleva lapsi*. Teoksessa Pasanen, Kaarina & Pärssinen-Hentula, Irena (toim.) *Monimuotoisuutta adoption jälkeiseen tukeen. Artikkelikokoelma Adoptiolapsille eheämpi elämä-projekti 2006–2009*. Helsinki: Pelastakaa Lapset ry:n julkaisusarja n:o 13, 37–38.

Kalland, Mirjam (2011) *Varhaislapsuuden tunnesuhteet ja sijoitettu lapsi*. Teoksessa Sinkkonen, Jari & Kalland, Mirjam (toim.) *Varhaislapsuuden tunnesuhteet ja niiden suojeleminen*. Helsinki: WSOYpro Oy, 207–216.

Kasanen, Tuija (2006) *Kenen lapsi?* Helsinki: Otava.

Kats, Madeleine (1989) *Miksi lapsia adoptoidaan?* Teoksessa Kats, Madeleine & Kranck Anne. *Lapsemme ulkomailta*. Helsinki: Interpedia, 16.

Kauppi, Matti & Rautanen, Elina (1997) *Oikeus hyvään kotiin. Pelastakaa lapset ry ja suomalainen lastensuojelutyö 1922–1997*. Keuruu: Otavan kirjapaino.

Kiuru, Taru (2006) *Adoptoidun paikat perheissä – Miten adoptoitu suhteuttaa itsensä sosiaaliseen ja biologiseen perheeseensä*. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto: sosiaalipsykologian laitos. Saatavilla *www-muodossa*: <http://tutkielmat.uta.fi/pdf/gradu01369.pdf>. [Viitattu 24.3.2013]

Kiviniemi, Kari (2010) *Laadullinen tutkimus prosessina*. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. Jyväskylä: PS-kustannus, 70–85.

Kodin Kuvalehti. 19/2012. “Löydetty”, 28–33.

Kohler, Julie K., Grotevant Harold D. & McRoy, Ruth G. (2002) *Adopted adolescents' preoccupation with adoption: The impact on adoptive family relationships*. *Journal of Marriage and Family*, 64, 93–104. Saatavilla *www-muodossa*:
<http://www.jstor.org.ezproxy.jyu.fi/stable/i282722>. [Viitattu 24.3.2013 ja 6.5.2013]

Kohtaaminen–hankesuunnitelma (2010)

<http://www.pelastakaalapset.fi/toiminta/lastensuojelutyo/kehittamishankkeet/kohtaaminen-kotimaisen-adoption/> [Viitattu 24.2.2011]

Laitinen, Merja & Uusitalo, Tuula (2007) Sensitiivinen haastattelututkimuksen eettiset haasteet. *Janus. Sosiaalityön ja sosiaalipolitiikan aikakauslehti*, 15 (4), 316–332.

Laki ottolapsista (1925) L 208/1925. Saatavilla www-muodossa:

<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1925/19250208>. [Viitattu 25.11.2012]

Laki lapseksiottamisesta (1979) L 32/1979 Saatavilla www-muodossa:

<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1979/19790032>. [Viitattu 25.11.2012]

Laki lapseksiottamisesta (1985) L 153/1985. Saatavilla www-muodossa:

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1985/19850153>. [Viitattu 27.11.2012]

Laki raskauden keskeyttämisestä (1970) L 239/1970. Saatavilla www-muodossa:

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1970/19700239>. [Viitattu 20.5.2013.]

Lahti, Ilpo (1991) *Adoptiolapsi nuoruusiässä: 90 adoptiolapsen ja heidän perheensä psykiatrinen tutkimus*. Turku: Turun yliopisto.

Lamminen, Anu & Rantanen, Riikka (2006) Lastensuojelun perhehoitosijoitusten purkautuminen. Kartoitustutkimus Keski-Suomen ja Kangasniemen kuntien sijoittamien lasten purkautuneista sijoituksista 2000–2006. Opinnäytetyö. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Saatavilla www-muodossa:

http://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/17836/jamk_1199788821_1.pdf?sequence=2. [Viitattu 8.8.2013]

Lapsiasianeuvottelukunta (2010) Lapsiasianeuvottelukunnan aloite ns. lastensuojelullisesta adoptiosta ja eräistä muista adoptioon liittyvistä seikoista. Lapsiasiavaltuutetun toimisto. Saatavilla www-muodossa:

http://www.lapsiasia.fi/c/document_library/get_file?folderId=1412332&name=DLFE-11134.pdf. [Viitattu 3.12.2012]

Luther, Karin (1989) Mistä lapset tulevat? Teoksessa Kats, Madeleine & Kranck, Anne (toim.) *Lapsemme ulkomailta. Kansainvälisestä adoptiosta*. Sulva: Interpedia, 36–37.

Mattila, Heikki E. S. (1984) *Lapseksiottaminen*. Teoksessa Mattila, Heikki E. S (toim.) *Lapsioikeuden pääpiirteet*. Jyväskylä: Gummerus, 66–80.

Melina, Lois Ruskai & Roszia, Sharon Kaplan (1993) *The Open Adoption Experience. A Complete Guide for Adoptive and Birth Families – from Making the Decision Through the Child's Growing Years*. New York: Harper cop.

Nieminen, Kevät (1975) *Adoptiojärjestelmät*. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 8.

Oikeusministeriö (2010) Adoptiolainsäädännön uudistaminen. Mietintöjä ja lausuntoja 84/2010. Saatavilla www-muodossa:
<http://www.om.fi/Etusivu/Julkaisut/Mietintojajalausuntoja/Mietintojenjalauseuntojenarkisto/Mietintojajalausuntoja2010/1290609328682>. [Viitattu 1.3.2011 ja 12.8.2013]

Oikeusministeriö (2011) Hallituksen esitys uudeksi adoptiolaiksi eduskunnalle. Saatavilla www-muodossa: <http://www.om.fi/Etusivu/Ajankohtaista/Uutiset/1302673906516>. [Viitattu 25.11.2012 ja 12.8.2013]

O`Shaughnessy, Tim (1994) Adoption, Social Work and Social Theory. Making the connections. Aldershot : Avebury.

Paavilainen, Marko (2012) Ristiaallokosta lapsen oikeuksiin. Lastensuojelun yhteistoiminnan historia. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Palmer, Ian (2009) What to Expect When You`re Adopting: A Practical guide to the decisions and emotions involved in adoption. London: Vermilion.

Pasanen, Kaarina & Pärssinen-Hentula, Irene (2011) Adoptiolapsen ja hänen vanhempien sa vuorovaikutuksen tukeminen. Teoksessa Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen. Helsinki: WSOYpro Oy, 217–

Pasanen, Kaarina & Tervonen-Arnkil, Kaisa (2010) Adoptio antaisi lapselle pysyvän kodin. Helsingin sanomat 26.3.2010.
<http://www.hs.fi/paakirjoitus/artikkeli/Adoptio+antaisi+lapselle+pysyv%C3%A4n+kodin/1135254967786>. [Viitattu 15.2.2011]

Parviainen, Heikki (2003) Kansainvälinen adoptiotoiminta Suomessa vuosina 1970–2000. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja E 15/2003. Helsinki: Hakapaino Oy.

Pelastakaa lapset ry (2011) Internet-sivu:
<http://www.pelastakaalapset.fi/toiminta/lastensuojelutyo/adoptiot/kotimaiset-adoptiot>. [Viitattu 27.11.2012]

Pierson, John & Thomas, Martin (2002) Collins Dictionary of Social Work. Glasgow: HarperCollins Publishers.

Piirainen, Veikko (1974) Vaivaishoidosta sosiaaliturvaan. Sosiaalihuollon ja sen työntekijäjärjestöjen historiaa Suomen itsenäisyyden ajalta. Tampereen yliopiston sosiaaliturvan opetusjaoston sarja. Sosiaaliturvan laitoksen julkaisuja 4.

Poikonen, Seija (2010) Pääkirjoitus Adoptioperheet ry:n jäsenlehti, 5.

Pulma, Panu & Turpeinen, Oiva (1987) Suomen lastensuojelun historia. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.

Punamäki, Raija-Leena (2003) Kiintymyssuhteen ja traumaattisten kokemusten yhteys. Teoksessa Kalland, Mirjam & Sinkkonen, Jari (toim.) Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen. Helsinki: WSOY, 174–197.

Puustinen-Korhonen, Aila & Pösö, Tarja (2010) Toteutuuko lapsen oikeus pysyviin kasvuolosuhteisiin? Puheenvuoro lastensuojelun vaikuttavuudesta. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2010:3. Helsinki: Kuntatalon paino. Saatavilla [www-muodossa](http://www.lskl.fi/files/299/Toteutuuko_lapsen_oikeus_pysyviin_kasvuolosuhteisiin_.pdf) http://www.lskl.fi/files/299/Toteutuuko_lapsen_oikeus_pysyviin_kasvuolosuhteisiin_.pdf. [Viitattu 3.12.2012]

Pösö, Tarja (2003) Adoptio perhesuhteiden uudelleenjärjestelyinä. Teoksessa Forsberg, Hannele & Nätkin, Ritva (toim.) Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Helsinki: Gaudeamus, 140–158.

Rautanen, Elina (1972) Avioton äiti ja adoptiopäätös. Helsinki: Sosiaalipoliittisen yhdistyksen tutkimuksia.

Rautanen, Elina (1975a) Kansainväliset adoptiot. Helsinki: Oikeusministeriön lainsäädäntöosaston julkaisuja 18/1975.

Rautanen, Elina (1975b) Adoptiopalvelut meillä ja muualla. Helsinki: Oikeusministeriön lainsäädäntöosaston julkaisuja 19/1975.

Rautanen, Elina (1989) Adoptiot ennen ja nyt. Teoksessa Kats, Madeleine & Kranck, Anne (toim.) Lapsemme ulkomailta. Kansainvälisestä adoptiosta. Sulva: Interpedia, 145–148.

Saarimäki, Pasi (2010) Naimisen normit, käytännöt ja konfliktit. Esiaviollinen ja aviollinen seksuaalisuus 1800-luvun lopun keskisuomalaisella maaseudulla. Väitöskirja. Jyväskylä: Jyväskylä studies in humanities 138.

Sales, Sally (2012) Adoption, Family and the Paradox of Origins. A Foucauldian History. Houndmills: Basingstoke, New York: Palgrave Macmillan.

Satka, Mirja (1994) Sosiaalinen työ peräänkatsojamiehestä hoivayrittäjäksi. Teoksessa Jaakkola, Jouko, Pulma, Panu, Satka, Mirja & Urponen, Kyösti (toim.) Armeliaisuus, yhteisöapu, sosiaaliturva: suomalaisen sosiaalisen turvan historia. Helsinki: Sosiaaliturvan keskusliitto, 261–339.

Siegel, Deborah H. (2006) Open Adoption and Family Boundaries. Teoksessa Katarina Wegar (toim.) Adoptive Families in a Diverse Society. New Brunswick: Rutgers University Press, 177–189.

Siegel, Deborah. H. (2013) Open adoption: Adoptive Parents' Reactions Two Decades Later. *Social Work* 58 (1), 43–52.

Sinkkonen, Jari (2001) Adoptiolapsen psyykkisen kehityksen haasteet. *Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim* 5/2001, 499–504. Saatavilla [www-muodossa](http://www.terveysportti.fi/xmedia/duo/duo92114.pdf): <http://www.terveysportti.fi/xmedia/duo/duo92114.pdf>. [Viitattu 20.5.2013]

Sinkkonen, Jari & Kalland, Mirjam (2003) Ihminen tarvitsee toisten läheisyyttä. Teoksessa Sinkkonen, Jari & Kalland, Mirjam (toim.) Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen. Helsinki: WSOY, 7–11.

Smart, Carol (2007) Personal life: new directions in sociological thinking. Cambridge: Polity.

Sosiaali- ja terveysministeriö (1998) Ottolapsineuvonta. Opas ottolapsineuvonnan antajille. Oppaita 1998:7. Helsinki: Oy Edita Ab.

Sorosky, Arthur, D., Baran, Annette & Pannor, Reuben (2008) *The Adoption Triangle: sealed or opened records: how they affect adoptees, birth parents and adopted parents*. Las Vegas: Triadoption Publications.

Sorosky, Arthur, D., Baran, Annette & Pannor, Reuben (1978) *The Adoption Triangle. The Effects of the Sealed Record on Adoptees, Birth Parents, and Adoptive Parents*. New York: Garden City.

Tervonen-Arnkil, Kaisa (2011) Avoimuutta adoptiotyöhön – on muutoksen aika! Pelastakaa lapsen blogi. Internet-sivu: <http://www.pelastakaalapsen.fi/blogi/?x145122=w256175>. [Viitattu 3.8.2013]

Thorpe, Rosamund (1980) *The Experiences of children and parents living apart: implications and guidelines for practise*. Teoksessa Triseliotis, John. *New Developments in Foster Care & Adoption*. London: Routledge & Kegan Paul, 85–100.

Tuomaala, Salome (2011) Keskeytyksiä elämässä. Naisten toimijuudet aborttikertomuksissa. Väitöskirja. Helsingin yliopisto. Saatavilla [www-muodossa](http://www.muodossa.fi): <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/25856/keskeyty.pdf?sequence=1>. [Viitattu 20.5.2013]

Triseliotis, John (2007) *Long-term foster care or adoption?* Teoksessa Peter Reder, Sylvia Duncan & Claire Lucey (toim.) *Studies in The Assesment of Parenting*. London & New York: Roudledge Taylor & Francis Group, 287–299.

Triseliotis, John, Feast, Julia & Kyle, Fiona (2005) *The Adoption Triange Revisited. A study of adoption, search and reunion experiences*. London: British Association of Adoption and Fostering.

Urponen, Kyösti (1994) *Huoltoyhteiskunnasta hyvinvointivaltioon*. Teoksessa Jaakkola, Jouko, Pulma, Panu, Satka, Mirja & Urponen, Kyösti. *Armeliaisuus, yhteisöapu, sosiaaliturva: suomalaisen sosiaalisen turvan historia*. Helsinki: Sosiaaliturvan keskusliitto, 163–260.

Valkonen, Leena (1995) *Kuka on minun vanhempani? Perhehoitonoorten vanhempisuhteet*. Helsinki: Stakes.

Varilo, Esko (1993) *Ottolapsisijoitus arviointi- ja toimenpideprosessina*. Väitöskirja. Helsinki: Psykiatrian tutkimussäätiö.

Vinterhed, Kerstin, Börjesön, Bengt, Cederström, Anita, Fredin, Erik, Hessle, Marie & Hessle, Sven (1981) *Barn i kris. En bok om barn och separation*. Stockholm: Almqvist & Wiksell Förlag AB.

Vuorela, Suvi (2005) Haastattelumenetelmät. Teoksessa Ovaska, Saila, Aula, Anne & Majaranta, Päivi (toim.) Käytettävyytutkimuksen menetelmät, 37–52. Tampereen yliopisto, Tietojenkäsittelytieteiden laitos B-2005-1. Luku 3 saatavilla www-muodossa: <http://www.cs.uta.fi/usabsem/luvut/3-Vuorela.pdf>. [Viitattu 12.7.2013]

Vuori, Jaana (2003) Äitiyden ainekset. Teoksessa Forsberg, Hannele & Nätkin, Ritva (toim.) Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Helsinki: Gaudeamus, 39–63.

Väestöliitto (2012) Internet-sivu:

http://www.vaestoliitto.fi/vanhemmuus/tietoa_vanhemmille/perheiden_monimuotoisuus/adoptioerheet/ [Viitattu 16.11.2012.]

Wegar, Katarina (1997) Adoption, identity and kinship: the debate over sealed birth records. Yale: New Haven.

LIITE 1

- Taustatiedot: ikä, milloin ja miksi adoptoitu?
- Oletko aina tiennyt olevasi adoptoitu? Mitä on tästä ajatellut lapsena/nuorena ja nyt aikuisena?
- Kuvailisitko adoptioperhettäsi ja suhdettasi adoptiovanhempiisi / perheen muihin jäseniin?
- Millaisia toiveita ja ajatuksia sinulla on ollut elämäsi varrella yhteydenpidosta biologiseen vanhempaan?
- Millainen kokemus ensimmäinen yhteys biologiseen vanhempaan oli?
- Jatkuiko yhteydenpito ensimmäisen tapaamisen / yhteydenoton jälkeen?
- Olisitko lapsena/nuorena toivonut enemmän yhteydenpitoa biologiseen vanhempaan?
- Oletko ollut yhteydessä / tavannut muita biologisia sukulaisiasi? Millainen kokemus tämä mahdollinen yhteydenotto on ollut?
- Nyt aikuisena, miten ajattelet mahdollisen yhteydenpidon tai yhteydenpidon puuttumisen vaikuttaneen elämääsi?
- Mitä ajattelet biologisista vanhemmistasi nyt aikuisena?
- Mitä ajattelet adoptoidun lapsen ja biologisen vanhemman yhteydenpidosta (ns. avoin adoptio)?